

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JUSTITIARIUS
ADOLF LUDVIG DREWSENS
DAGBOG

UNDER HANS OPHOLD PAA SILKEBORG
FRA 16. JUNI TIL 25. JULI 1850

.

FRA OG OM SILKEBORG

FRA OG OM SILKEBORG.

JUSTITIARIUS ADOLF LUDVIG DREWSSENS
DAGBOG UNDER HANS OPHOLD PAA SILKEBORG
FRA 16. JUNI TIL 25. JULI 1850



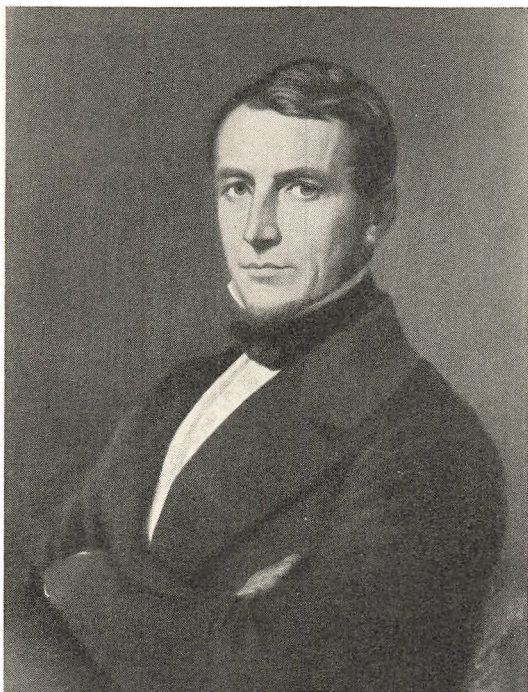
SILKEBORG CENTRALBIBLIOTEKS FORLAG
MCMXLIV

Udgivelsen besørgt af
Overretssagfører Otto Biigaard, Silkeborg

Udgivelsen bekostet af Silkeborg Byraad med Tilskud af Arbejds- og
Socialministeriet ifølge Lov Nr. 284 af 30. Juni 1941 om Iværksættelse
af offentlige Arbejder og Beskæftigelse af arbejdsløse

Trykt i Silkeborg Bogtrykkeri ved Kai Sørensen

I Kommission hos Aage Hansens Boghandel
Silkeborg



Adolf Ludvig Drewsen
Efter Maleri af Wilh. Mørstrand fra 1850

■

INDLEDNING

NAAR SILKEBORG BYS Oprindelse og første Aars Historie foreligger saa udførligt skildret, som Tilfældet er, skyldes det ikke mindst en Række Dagbogsoptegnelser, som Fabrikejer Michael Drewsens Farbroder, Justitiarius Adolf Ludvig Drewsen, nedskrev under et Ophold hos Brodersønnen i Silkeborg i Sommeren 1850.

Ved Gave fra afdøde Kammerherreinde A. Stampe Feddersen, der var en Datterdatter af A. L. Drewsen, kom Overretssagfører Otto Bisgaard, Silkeborg, i 1921 i Besiddelse af disse Dagbogsoptegnelser. De havde paa dette Tidspunkt kun brudstykkevis været offentliggjort, f. Eks. i Birkedommer V. Drechsels Bog om Silkeborg, men indrykkedes 1936 i en Serie Artikler i »Silkeborg Avis«, hvorefter Bladet udgav et samlet Optryk i et Hæfte, som udkom samme Aar. Da dette Hæfte kun udsendtes i et meget begrænset Oplag, som hurtigt blev udsolgt og stadig efterspørges, og da de af A. L. Drewsen her paa Egnen indsamlede Folkesagn, som af ham var nedskrevne i en særlig Bog, ikke i sin Tid blev medtaget, har man ment, at Tidspunktet nu er inde for en samlet Udgave af saavel Dagbogsoptegnelserne som Sagnene. Dagbogen giver et livagtigt Billede af Byen, Egnen og Befolkningen omkring Midten af forrige Aarhundrede og er paa sin Vis en ret værdifuld Kulturskildring.

Adolf Ludvig Drewsen fødtes den 20. Marts 1803 som Søn af Papirmager Chr. Drewsen, Ejer af Strandmøllen, og

dennes Hustru af tredje Ægteskab, Christine, født Lassen. En ældre Halvbroder til A. L. Drewsen, var den kendte Økonom og Politiker Johan Christian Drewsen, Strandmøllen, Fader til Michael Drewsen, der byggede Silkeborg Papirfabrik og derved blev den egentlige Grundlægger af Byen Silkeborg.

Det var i hine ældre Tider det sædvanlige, at Forældrene bestemte, hvad Sønerne skulde være. Adolf Drewsen - som han almindeligvis kaldtes - blev sat til at studere Jura, men Forfatterinden Rigmor Stampe, der var Datterdatter af Drewsen, skriver i sit interessante Værk »H. C. Andersen og hans nærmeste Omgang«, at Adolf Drewsens Lidenskab var Naturen, »han burde have været Naturforsker eller maaske helle-re Gartner, dér laa hans Evner, og dér vilde han mulig med sin praktiske Sans have bragt det til noget fremragende«.

Men han gik altsaa Embedsvejen og tog den juridiske Embedseksamen i 1824. Efter i nogle Aar at have været Auditor i Arméén, blev Drewsen i 1832 Assessor i Københavns Politiret og i 1845 Assessor i Kriminal- og Politiretten i København. To Aar senere udnævntes han til Justitiarius i samme Ret og beklædte dette Embede, indtil han i 1879 tog sin Afsked. I 1869 var han blevet udnævnt til Konferensraad, og ved sin Fratræden hædredes han med Storkorset af Dannebrog. Han døde 2. Februar 1885 og blev saaledes 82 Aar gammel.

Under sin lange Virksomhed i Kriminal- og Politiretten fik Adolf Drewsen et dybt Indblik i mange triste Menneskeskæbner, og med sit humane, fintfølede Sind fattede han varm Interesse for Samfundets Stedbørn. Han var Medstifter af Foreningen af 1837 til forsømte Børns Frelse og var i over en Menneskealder Sjælen i denne Forening.

Drewsens Interesse for Naturen strakte sig ogsaa ud over Blomster. Han var saaledes stærkt interesseret i at indføre Forbedringer i Landbruget. Som en Anerkendelse heraf til-deltes der ham i 1860 en af Præsidentposterne i det kgl. dan-

ske Landhusholdningsselskab, men han fratraadte allerede i 1866, da man ønskede valgt en Landejendomsbesidder.

I 1826 blev Adolf Drewsen gift med Ingeborg Nicoline Collin, Datter af den kendte Finansdeputerede Jonas Collin, og kom derved i Forbindelse med den store Kreds af Forfattere, Digtere og Kunstnere, som samledes i det Collinske Hus.

Han regnedes dog ikke i denne Kreds for nogen særlig stor Begavelse. Medens Kredens Interesser nærmest gik i literær og æstetisk Retning, interesserede Drewsen sig mere for Naturen samt for sociale, politiske og filantropiske Spørgsmaal.

Et af hans Livs højeste Ønsker var at faa en Have, men det var først i 1860, at han naaede at faa sit Ønske virkelig opfyldt. Denne Have blev snart berømt for sit evige Blomsterflor; thi Adolf Drewsen forskaffede sig alle mulige Slags sjældne Planter.

Han erklærede imidlertid, at han var »Blumist«, Blomsterelsker, ikke Botaniker. Rigmor Stampe nævner et ganske karakteristisk Eksempel paa Forskellen mellem disse to Typer: Drewsen havde fra en Rejse i Tyskland medbragt en lille Stenplante, den hvide *sedum*. Paa sine Ture gik han ofte med Frø af den i Lommen og strøede ud deraf paa Stengærder, Kirkegaardsmure og Stenhøje, hvor den tog sig fortræffelig ud, overalt trivedes den udmærket, og man finder den nu mange Steder paa Sjælland og i Jylland. Men Botanikeren Johan Lange sagde fornærmet til ham: »De bringer Uorden i den danske Flora!«

Den Virksomhed, som var Drewsens kæreste Sysselsættelse, skal dog have været Forsyningen af de danske Slesvigere med danske Bøger. I Forening med Justitsraad Mangor samlede han betydelige Midler og store Bogmasser, og alle de danske Folkebiblioteker, som i 1864 fandtes i Slesvig, skyldte væsentlig disse to Mænd deres Oprindelse. Drewsen maatte efter den ulykkelige Krig til sin store Sorg opleve, at de man-

ge Bøger spredtes som Avner for Vinden, da deres Vogtere, de danske Præster og Lærere, blev fordrevet af Prøjserne.

Blandt de mange Skønaander, som Adolf Drewsen traf i den Collinske Kreds, var ogsaa H. C. Andersen, og der udviklede sig snart mellem disse to vidt forskellige Naturer et kønt og stille Forhold, som egentlig ingen lagde Mærke til. De mødtes begge i deres Kærlighed til Naturen og Børnene.

I denne Forbindelse kan anføres, at det var til et af Drewsens Børn, at Digteren i 1832 skrev sin smukke lille Sang: »Lille Viggo, vil du ride Ranke«. Endvidere kan bemærkes, at Drewsen har tilskyndet H. C. Andersen til at skrive Eventyret »Sommergjækken«, samt at hans optegnede Folkesagn og Folkeminder fra Silkeborg-Egnen har givet H. C. Andersen godt Materiale til hans Rejseskitse »Silkeborg« (1854) og Romanen »At være eller ikke være« (1857).

Adolf Drewsen holdt meget af at rejse rundt i Landets forskellige Egne for at studere Naturen og Menneskene. I Sommeren 1835 besøgte han saaledes for første Gang Silkeborg, og det slog ham, at Gudenaæns betydelige Vandkraft, som her saa godt som ganske gik til Spilde, sikkert kunde finde bedre Anvendelse i Menneskenes Tjeneste end at drive en simpel Mølle. Disse Tanker har han fæstnet i Begyndelsen af sin Dagbog af 1850, og der kan næppe være Tvivl om, at det er ham, der først har henledt I. C. Drewsens Opmærksomhed paa dette Forhold. Der hengik dog omkring ved 10 Aar, inden Planen om en bedre Udnyttelse blev gennemført.

I Sommeren 1850 aflagde Adolf Drewsen et længere Besøg hos Brodersønnen Michael Drewsen for at bruge en Kur, og under dette Ophold var det, at han førte nøjagtig Dagbog over, hvad han saa og oplevede.

Den indledes med en morsom Beskrivelse af Rejsen fra København til Silkeborg, der jo dengang foretoges med Dili-gencer og Postsmakker. Dernæst fortæller han ganske kort om

sine tidligere Besøg i Silkeborg, ligesom han blandt andet giver en livlig Skildring af et Marked i denne By - en Skildring der er gengivet i Birkedommer Drechsels Bog om Silkeborg.

Som den store Naturven og Blomsterelsker Adolf Drewsen var, foretog han daglig lange Ture omkring i Silkeborgs Omegn, navnlig i de store Skove, og han var aldeles betaget af deres egenartede Skønhed, der den Gang var saa godt som uberørt af Menneskets Haand.

Imidlertid nøjedes han ikke med at glæde sig over Naturens Skønhed; ogsaa de Mennesker, der boede her omkring - det var jo ikke mange dengang - interesserede ham, og han vandt sig snart flere gode Venner, med hvem han ofte fik sig en hyggelig Passiar.

Mest optaget var Adolf Drewsen af at faa dem til at fortælle nogle af de gamle Sagn og Overleveringer, som endnu paa den Tid levede i Folkemunde her paa Egnen. De fortaltes ofte paa forskellig Maade, men i Almindelighed var Historiens Kerne den samme.

Saa snart han fra en Udflugt kom tilbage til Silkeborg, ofte endda før, nedskrev han det, han havde hørt, og paa den Maade har han i Virkeligheden bevaret mange gamle midtjydske Folkesagn fra Glemselen. Adolf Drewsen fulgte paa dette begrænsede Omraade i Just Mathias Thieles Fodspor, og begge har været Forløbere for Folklorister som Svend Grundtvig, Evald Tang Kristensen m. fl.

Som indfødt Københavner havde Adolf Drewsen lidt svært ved at forstaa det jyske Bondemaal, og da flere af de gamle Fortællere ikke kunde skrive, fik han nu og da de forskellige Stednavne galt i Halsen.

Naar han saaledes kom hjem til Silkeborg og fortalte, at han havde været i »Nøiløkke«, var Michael Drewsen straks klar over, at det var Nylykke i Linaa Sogn, han mente. Ørn-sø blev for ham til »Andsø«, Voldbygaarde til »Vordegaard-

de«, Sindbjerg til »Sinne Bjerg«, Thorsø Bakker til »Tossebækker o. s. v.

Alt i alt giver som anført de omfattende og omhyggelige Dagbogsoptegnelser værdifulde Bidrag til Belysning af Egnen og Befolkningen omkring Silkeborg ved Midten af forrige Aarhundrede, ligesom der er opridset et livligt Billede af Nybyggerbyen, der netop paa det Tidspunkt var ved at skyde op i hastigt Tempo omkring Michael Drewsens nyopførte Papirfabrik. Adolf Drewsen var en intelligent og opmærksom Iagttaget af alt, hvad den for ham saa godt som ukendte midtjydske Egn bød paa. Han nød sit Rekreationsophold og sin Ferie i fulde Drag, og hans Naturskildringer og Indtryk, som mangfoldige Steder i Dagbogen er fæstnet med Oplevelsens hele Friskhed, er smukke og fængslende. Endelig vil de mange gamle Sagn og Historier fra Silkeborgegnen glæde enhver, der interesserer sig for vore Forfædres Liv og Kultur.

Adolf Drewsen skildres af sit Barnebarn, Rigmor Stampe, som en høj og slank, usædvanlig smuk Mand af en ædel og fornem Type. Han var en stille Mand, beskeden og tilbageholdende og af et alvorligt og tungt Sind. Hans Form og Væremåde var altid human og fin. Drewsen udfyldte med største Samvittighedsfuldhed sin Gerning i Kriminal- og Politiretten, pligtopfyldende og flittig som han var, men sikkert uden nogen egentlig Kærlighed. Hans dybeste Interesser laa som foran anført paa andre Omraader. Han skal have lidt af Mangel paa Selvtillid og troede, han var kedelig, hvad han i selskabelig Henseende og efter den Collinske Maalestok vel ogsaa var. Dette stemmer paa en vis Maade overens med H. C. Andersens Dagbogsnotat af 6. Januar 1874, hvor han omtaler Drewsen som »stok politimandsk, gammel i Anskuelser og Spøg,

dog saa brav og menneskeljærlig«. Denne Karakteristik af Drewsen som »Politimenneske« hævder Rigmor Stampe er forkert. Det var det noget tunge og stive i den indesluttede Mands Væsen, som havde bibragt H. C. Andersen den urigtige Opfattelse.

Et andet af Adolf Drewsens Børnebørn, Gerd Casse, har omtalt ham saaledes: »Han var en stille, dybt beskeden og indesluttet Mand og stod vist lidt i Skygge af sin meget livlige og morsomme Hustru. Jeg husker ham kun som ældgammel, høj, rank og mager med de sorte Brillen for de halvblinde Øjne, gaa og grave i sin Have eller fodre sine Høns«.

Drewsens milde Personlighed gav sig som anført Udslag i stor Kærlighed til Naturen. Han var en af de første Nybyggere i Rosenvænget, hvor en Vej den Dag i Dag bærer hans Navn, og hvor han færdedes tidlig og sildig i sin Have, som i Henseende til Righoldighed paa sjældne Planter skal have søgt sin Lige i København og Omegn. Han efterlod ved sin Død Mindet om en ualmindelig ædel, elskværdig og afholdt Personlighed, anset og agtet i vide Kredse for sin Retsindighed, Humanitet og altid elskværdige Forekommenhed, en dygtig og hæderlig Embedsmand af den gode gamle Skole, en medfølelse Menneskeven og en opofrende Fædrelandsven.



*Hvad man planter i Kjærlighed,
det vœxer i Hærlighed*



Silkeborg Vandmølle. Efter Maleri af A. E. Kieldrup fra 1849.

MIT OPHOLD PAA SILKEBORG I 1850

Den 15de Juni 1850 om Aftenen Kl. 10 reiste jeg med Dili-gencen til Kallundborg for at begivē mig til Silkeborg, hvor jeg skulde gennemgaa en Brøndcuur, hvortil jeg med-bragte 40 Heel- og 40 Halvflasker Marienbader Kreutz-Brunnen.

— Blandt de Reisende var Kjøbmand Mattah fra Randers med Datter. Allerede paa Posthuset opdagede min Kone, som havde fulgt mig dertil, at hun medbragte en Skjødehund, og at denne heed »Azur«. Damen med Hunden faaer jeg nok ved Siden af mig, sagde jeg til min Kone, og ganske rigtigt, hun og »Azur« bleve min Sidekammerat lige til Kallundborg, hvor Hr. Mattah med Selskab blev tilbage formedelst den stærke Blæst, hvori Dampskibet gik ud. Dette sølle Kræ af Skjøde-

hund elskede Herskerinden som sit Barn, og kjælede i et væk for den, undtagen naar hun sov. I Begyndelsen holdt hun den samvittighedsfuldt fra mine Been, men da jeg havde været saa ubesindig engang at klappe den, var Ævret opgivet, og den brugte nu mine Been som Bro fra Datteren til Faderen og tilbage igjen.

I Kallundborg mødte jeg Theodor Bagge, Gartneren paa Silkeborg, han, som for sin Tapperhed i Krigen i 1848 og 1849, hvori han deeltog som Frivillig, var gjort til Dannebrogsmænd, og med ham gjorde jeg Følgeskab til Silkeborg, hvor vi ankom Natten mellem den 16de og 17de Juni Kl. 12.

Jyllands gennemtrængende Vestenvind nødte mig til foruden min tykke Dyffels Frakke at iføre mig min tykke gule Reisekavai; og foruden mit uldne strikkede Reisehalstørklæde maatte jeg endda binde mit Lommelørklæde udenom Kavai-kraven. —

Den 17de Juni 1850. Denne Dag brugte jeg til at finde mig lidt tilrette i de storartede Omgivelser, hvori jeg befandt mig.

Jeg har tre Gange tidligere været paa Silkeborg, først i Sommeren 1835, da jeg med min Svigerfader, Conferentsraad Collin, der som Rentekammer Deputeret bereiste de kongelige Godser, fulgt af Godsinspecteuren, Justitsraad Bindsbøll, gennemfoer Jylland fra Snoghøj til Skagen og derfra over Silkeborg tilbage til Edelsborg ved Skanderborg, hvilket Sted Bindsbøll eiede. Jeg er endnu i Besiddelse af de korte Optegnelser, jeg gjorde over det Mærkelige, jeg saae hver Dag, og jeg finder for Silkeborgs Vedkommende følgende antegnet: at Ankomsten dertil var den 2. Juli, Aften Kl. 12, og at den 3die reiste vi derfra over Aasen, Himmelbjerget; det der har gjort mest Indtryk paa mig, findes ordret saaledes;

»3 Udsigter, Aalekiste, usle Jorder, 6000 Tdr. Land Skov, Forvalter Knudsen med Messingparyk, Forpagter Asmus-

sen, Ahornet i Haven, Skovrider Harmsens to gule Heste, Den store Birk, Skovbrand, Kulminer.«

Og om Reisen over Aasen og Himmelbjerget findes dette:

»2 Bjergformationer, Kroen i Rye, smukke Lyngbalkker forneden. Øerne i Gudenaå. Hedebrand under en Ungskov.«

Man seer heraf, hvor flygtigt det Bekjendtskab var, jeg paa denne lilrejse kunde gjøre med det mærkværdige Silkeborg. Men eet Indtryk mindes jeg endnu, som om jeg først havde faaet det igaa; det var Synet af den vældige Vandkraft, der udtømte sig gjennem den ovennævnte Aalekiste, og som fra Arrilds Tid ikke havde fundet anden Benyttelse end den, den da havde, nemlig at drive en ussel Meelmølle, og at levere endeel Aal, som fangedes i Aalekisten, medens Vandet løb gjennem denne, hvilke Aal forresten var berømte over hele Landet. — (Da Vandet nu bruges til mine Brodersønners Fabrikker, og Aalekisten saaledes staaer tom, fanges nu ingen Aal meer, og man seer mange vældigt store Exemplarer af dem ligge raadne paa Gudenaåens Bredder, slaaede midt over af Turbinen, der driver den i forrige Aar opførte Papirfabrik, gjennem hvilken de havde forsøgt at komme fra Aaens øvre Løb til det nedre. Just i disse Dage har Michael Drewsen fattet Planer til at forhindre denne Ulempe, og at oprette et nyt Aalefiskeri, som tidligere har indbragt ham indtil 1100 Rdl. aarligt, hvilken Plan han alt har begyndt at sætte i Udførelse, idet han lader sætte en Rist foran Turbinen, for at forhindre Aalene fra at gaa derind, og indrette en ny Aalekiste nedenfor det store Vandhjul, der driver den i 1844 byggede Papirfabrik, hvilket Hjul Aalene uskadte kunne passere). Da jeg stod paa Broen og saa hin mægtige, men i saa mange Aarhundreder spildte Vandkraft, fyldtes jeg med Smerte over, at ingen af mine Landsmænd endnu havde kunnet finde paa at udnytte denne ypperlige Fabrikraft; og den har senere i mange Aar beskjæftiget mine Tanker, idet det hørte til mine ledige Øjeblikkes kjæreste

Luftcasteller at tænke mig som Ejer over Silkeborg, hvorledes jeg der vilde bygge Fabrikker, anvende Skovene, frugtbargjøre de mageløs golde Marker. Jeg tænkte dengang mindst paa, at jeg ved næste Gang at besøge dette Sted, kun 9 Aar senere, der skulde finde en herlig Papirfabrik, bygget af mine Brodersønner, en Fabrik, der langt overgaar mit kjære Strandmøllen, vor Families gamle Arne i Danmark. —

Næste Gang, jeg besøgte Silkeborg, var i Efteraaret 1844 i Forening med Aron David, som var gift med min nu afdøde Broderdatter, Henriette Drewsen. Vi opholdt os da flere Dage hos Michael Drewsen, som just havde reist de imponerende Bygninger til den første Papirfabrik, hvorpaa han begyndte den 1ste i Mai Maaned samme Aar; og han udskibede netop Maskineriet dertil, medens vi vare hos ham; i September s. A. vare Bygningerne færdige.

Alt var dengang i sin rene Begyndelse; fra Aaen hvor Pramene lagde til, og op til Fabriksbygningen, hvor Maskinerne skulde anbringes, var et Uføre, saa at der maatte lægges Brædder og Slugt over, for at Vognene ikke skulde kjøre fast; Vejen forbi Fabrikkerne var ligeledes et Uføre, og en Vogn forspændt med to Okser, førte Gruus og Muurbrokker fra Teglværket paa den, for at gjøre den fremkommelig.

Af Bygninger vare dengang opførte: den første Papirfabrik nu den nærmeste mod det nye Vaaningshuus, og paa hvilken findes en Steen med indhuggen Skrift, at den er opført af Brødrene C. og M. Drewsen 1844), Fabrikmesterens Vaaningshus, sydvest for hiin Fabrik (i dette boede dengang den første Fabrikmester, Thordur Danielsen, der som ungt Menneske blev af Landhuusholdningsselskabet anbragt hos min Broder, Kammeraad Drewsen paa Strandmøllen, for at lære Agerdyrkning, som man vilde udbrede paa Island; men han blev i det Sted Papirmager, og var i min Broders og senere hans Sønners Brød indtil Vinteren 1849—50, da han tog fra Silkeborg, fordi han

ikke vilde staae under den franske Fabrikdirecteur Planche, der i 1849 var bleven ansat paa Silkeborg, og derefter blev han [d. e. Danielsen] i 1850 Mester paa Papirfabrikken Klippan i Skaane). Dette gav Anledning til, at min Søn Valdemar, som studerede paa den polytekniske Læreanstalt i Kjøbenhavn, af M. Drewsen, der altid havde holdt af ham, som af sin egen Søn, fik det Tilbud at komme til Silkeborg for under den udmærket dygtige Papirm. Planche at oplæres til Mester paa Fabrikkerne, hvilket han modtog, og afreiste i December 1849 til Silkeborg, hvor han senere har været. (Endvidere logerede dengang i det nævnte Huus: Michael Drewsen, Aron David og jeg); endvidere var der bygget Smedien, som er den Bygning, der omtrent Øst for Hovedbygningen skjærer ind i dens Have, men som nu skal gøres til Stald, i hvilken Anledning en ny Smedie just i denne Tid bygges sydvest for Fabrikmesterens Huus nede ved den udgravede Strøm, der fører Vandløbene til Fabrikkerne.



Michael Drewsen.

Efter Fotografi.

Af ældre Bygninger fandtes kun Meelmøllen og Teglovnens tilligemed de dertilhørende lyngtækte Skure til at tørre Stenene i. — Der staar endnu i dette Øieblik 3 saadanne Lyngskure, det sorte Lyngtag, hist og her mosbegrøet, rækker næsten helt ned til Jorden; kun Vejen adskiller dem fra den nye Hovedbygning, rimeligvis den smukkeste, moderne Bygning i Jylland, og Modsætningen af denne Bygning med dens yndige og frodige Have og Teglværket faa Skridt derfra i sin ægte

jydske Hede-Stiil er slaaende. Det vil snart forsvinde, Ordren til at nedrive det nærmeste Lyngskur er allerede given og kun af Mangel paa Tid ikke udført endnu, og der tales om, at Teglværket skal rykkes længere ind paa Marken. M. nedrev den gamle Teglovn, der laa, hvor nu Hovedbygningen findes, og byggede den nærværende langt større.

Der var dengang ofte Tale om, paa hvilket Sted Hovedbygningen, eller rettere Eierens Vaaningshus skulde opføres, og jeg gjennemvandrede ofte Strækningerne omkring Fabrikken for at finde det mest passende Terrain dertil. Der var dengang meest Tale om at bygge det paa de høie Bakker ovenover Fabrikken, fra hvilke haves en udmærket Udsigt over Gudena, dér kaldet Langensøe, over til Asnæsodde og over den Mark, der er bestemt til at bygge en By paa. Michaels Kone Malle yndede især dette Sted, hvis Skraaning ned mod Fabrikken er bevoxet med Træer (igaar Aftes undersøgte jeg just dette Terrain efter hendes Begjæring, fordi hun dér ønskede anbragt en Hytte eller sligt, hvor hun kunde opholde sig, og jeg foreslog derefter at lægge en Gangsti fra Vaaningshuset ovenover Bakkerne langs Kanten, at udskjære Gange i Lunden paa høie Skraaninger og paa Toppen af den højeste Bakke, hvor den bedste Udsigt er, at anbringe en Grotte, som maatte kunne lukkes med Glasdøre, fordi Stedet ligger ganske blot for Vestenvinden, og derpaa omgive denne Lund med et Hegn); men jeg fraraadte Michael paa det Kraftigste at vælge dette Sted, fordi Vaaningshuset vilde komme til at ligge uden noget Læ, udsat for den voldsomme Vestenvind, og fordi Anlægget af en Have paa denne nøgne og ufrugtbare Bakkestrækning vilde blive høist utaknemlig.

Derimod udtalte jeg mig paa det stærkeste for Klosterhaven, d. e. den gamle Slotshave, som laa Nordvest for Fabrikken, langs med Gudenaen, og hvor man kunde trække Haven saa langt ind mod Heden i Nord, som man vilde. Vel laa denne

Have ganske i et Uføre og var meget sumpig nede ved Aaen, netop dér, hvor Ruinerne af det gamle Kloster, d. e. Slot, endnu findes, bestaaende af en af Græs overgroet Banke af Muur- og Kalkbrokker; men Fordelene af at vælge denne Plads vare øiensynlige, thi en stor Deel deraf havde tidligere været Munkenes Have, saa at den maatte indeholde frugtbar Jord, og af denne Have var endnu en Mængde tildeels mægtige Træer levende, der straks gave baade Pryd og Læ; saaledes 3 vældige Lindetræer — eet af dem er i Vinter blæst om — to mægtige canadiske Popler ved Siden af hinanden, foruden en Række ved Aaen, en Mængde Pile-, Aske-, Elle- og andre vilde Træer, og endelig et stort Antal Æble- og Pæretræer (efter en Optælling, jeg nu har gjort, er der — 18 — Æble- og — 7 — Pæretræer samt to Kirsebærtræer) her fandtes ogsaa det bedste Læ, baade for Huus og Have, der kunde faaes nær Fabrikken, og endelig var det en bekjendt Sag, at Munkene godt forstode at vælge det bedste Sted i Egnen til deres Kloster og Klosterhave.

Dette Sted blev ogsaa valgt, da Michael i 1847 og 1848 opførte Vaaningshuset og anlagde Haven, og endeel af den nævnte Hede er indtaget til denne; det omtalte sumpige Sted er omdannet til en lille Kanal, der bestandig bredere skjær ind i Haven, og den opkastede Jord har gjort den omliggende Strækning tør. De nævnte Levninger af Klosterruinen ere forblevne staaende, som de vare, og deroptil er anlagt en Stendysse. Overalt i Grunden fandtes ved Gravningen dels hele røde Muursteen af en overordentlig Størrelse, hvoraf nogle ere bevarede, dels Brokker af dem og Kalken; ligesaa fandtes i Ruinen en stor tilhuggen aflang, men endeel beskadiget Sandsteen, i hvis ene Ende er udhugget en Fugl, den ligger endnu ved Siden af i en af Gangene, da det endnu ikke er bestemt, hvor den skal anbringes; der saaes at have været Mure i forskellige Strækninger i Haven, og endeel af Klosterets

Grundstene blev anvendte til samme Brug i den i 1847 opførte Papirfabrik; men forresten fandtes intet mærkeligt.

En stor Mængde Læs Grus og god Jord blev kjørt ind paa denne Have, som nu i al sin Yndighed og Frodighed ligger udstrakt for mig, og som mine Øine hvert Øieblik falde paa, medens jeg skriver dette. Græsplainer staae i det saftigste Grønt, de nyplantede Frugttræer, Ziirbuske, vilde Træer etc. voxer frodigt, og den leverer allerede en Mængde smukke Blomster. Naar jeg seer paa det elegante Værelse, hvori jeg sidder, og paa den friske grønne Havestrækning, der breder sig ud udenfor dets Vindue, maa jeg troe, at jeg er i en af Sjællands frugtbareste Egne; men naar mine Øine saa spadsere ud over Gudenaee, og jeg der seer de nøgne, sorte, lyngbegroede Bakker, hvis Eensformighed kun afbrydes af enkelte forblæste Træer, daarlige Huuse, gule eller hvide Sandbrinker, eller røde Striber, hvor den vilde Syreplante har overgroet tidligere pløiede Strækninger, eller naar jeg kaster Øinene gennem Hjørnevinduet mod Vejen til Aarhus og der seer Teglværkets sorte Lyngtage, gaaer det op for mig, at jeg er midt i Jyllands Ørk.

Da de første Bygninger her blev opførte af Michael Drewsen, tænkte man saa lidt paa at lægge Vaaningshuset, hvor det nu staaer, at den førnævnte Smedie skjærer et langt Stykke ind i den nu anlagte Have og ligger alt for nær ved Vaaningshuset.

Den tredie Gang, jeg besøgte Silkeborg, var et Par Aars senere, da Papirhandler Wanscher og jeg fore gennem Jylland fra Aarhus og til Snoghøj for at faa Støvet blæst af os, men vort Ophold paa Silkeborg varede knap en halv Dag, saad der saagodt som ikke var Leilighed til at see noget.

Den 18de Juni 1850 begyndte jeg min Brøndcuur, og spadserede om Morgenen til Naae-Ege, om Aftenen til Dronningestolen.

Naae-Ege ligger ved Gudenaeeens højre Bred, lidt forbi det første Skovfoged Sted, naar man mod Syd spadserer langs med

Aaen, imod dennes Løb; Stedet betegnes ved 3 gamle nøgne Ege, som desværre i forrige Aar ere blevne fældede: Barken blev tildeels benyttet af Skovrideren til et Blomsterbord til Malle. — Hertil knytter sig et Sagn, som bør bevares.

Ved Himmelbjerget ligger Laven el. Lauen Ø, hvorpaa i gamle Dage stod Laven Slot; her boede en Konge, som havde en deilig Datter, der elskedes og til Hest bortførtes af en Konge, der boede ved Silkeborg; men Rovet opdagedes og Prinsesse-Røveren forfulgtes. Da hans Hest havde den bortførte Pige at bære foruden ham selv, kom hans Forfølgere ham stedse nærmere og nærmere og naaede ham ved de førnævnte Ege; da han saaledes kun naaede til disse, fik Stedet deraf det endnu gjængse Navn Naae-Ege. Han maa der være bleven afskaaret og saaledes ikke kunnet opnaa sin Hensigt at flygte over Silkeborg, thi Sagnet siger endvidere, at han ved Naae-Ege slap Kongedatteren (om hvem Sagnet intet videre melder) og forsøgte at redde sig ved Svømning over Gudenaee, men da han red over Næsset nedenfor Naae-Ege, tabte han sin Hat, hvoraf Stedet hedder Hattenæs, og da han kom ud i Dybet, druknede han, hvoraf Aaen paa det Sted kaldes Kongsdybet.

Jeg stod i Morges (d. 21. Juni) paa den Aas, der ligger mellem Ulvehovedet og Sinnebjerget, og derfra vistes mig den Strækning, han var redet for at komme fra Himmelbjerget over Silkeborg, hvilken man derfra herligt kan overse; han red saaledes paa høire Side af Aaens Løb og naaede over Seis Hede, hvorpaa Sinnebjerget ligger, og lidt nærmere mod Silkeborg er Naae-Ege. —

Samme Dag (18. Juni 1850) var der Marked i Byen Silkeborg. — Naar jeg seer denne By, kommer jeg altid til at tænke paa Nordamerica, hvor nye Byer voxer op som Paddehatte midt i Ørkenen, ja, det hele Fabrik anlæg her, med alt, hvad dertil hører, har det samme amerikanske Anstrøg, kun med den Forskjel, at alt her anlægges, og i Særdeleshed bygges saa so-

lid som muligt, for at vare i Aarhundreder, og ikke som i Amerika tømres sammen af Træ, *taliter qualiter*, for efter nogen Tids Forløb at gjøre Plads for nye og bedre. — Da jeg sidste Gang var her, var Byen endnu ikke til; men kun en bar, sandt Mark; nu ere der 25 til 30 Huse (foruden Udhuse), der alle ere grundmurede, og see solide ud; og der bygges rask nye. Byen har alt Hovedgade, som er en Deel af den nye Chaussee, der gaaer vestpaa, og nu er næsten færdig til lkast, men ogsaa en Tværgade, der allerede har flere Huse, og en Gade er udgraven gennem Bakken ned til Aaen; den nye Tværgade fyldes i denne Tid op med paakjørt Gruus; i Byen boer allerede mange Slags Haandværkere og andre Næringsdrivende, man sees der Skildter og udstilte Varer.

Ved Markedet vrimlede det af Mennesker; allerede fra den tidligste Morgen lærdedes den ene Vogn efter den anden, samt Gaaende og Ridende forbi Silkeborg Fabrik; Færgen over Gudenaa gik bestandig frem og tilbage. Trængselen paa Torvet mellem de to Rader Lærredsboder, de Handlende havde opslaaet, var næsten hele Dagen meget betydelig; og de gjorde vist god Handel, hvilket jeg med Vished kan sige om Skræddermester Jacobi fra Kjøbenhavn, der dog var for fornem til at være i en Lærredsbod, hvorimod han havde leiet Værelser i et Huus paa Torvet og der udenpaa havde sat mægtigt store Skildt. Han fortalte mig nemlig selv næste Dag, at han der havde solgt bedre end paa Aalborg Marked; og han kom for at raadføre sig med mig (han har i flere Aar syet for mig, før han blev sat i Sluttoriet) om han ikke gjorde klogt i at nedsætte sig i Byen Silkeborg, hvilket han har besluttet sig til og i den Anledning henvendt sig til kgl. Inspecteur Bindsbøll her. — Heller ikke manglede der Forlystelsessteder paa Markedet; thi paa Torvet var en fuldstændig Carrusel, ikke synderlig mindre end dem paa Jægersborg Dyrehavebakke, den stod ikke stille den hele Dag; og en Lyst var det at see, hvorledes Rytterne stak

efter Ring, og moersomt, hvorledes Hedens Sand kastedes op af de Karles og Drenges Hæle, som trak Carrusellen.

Foruden de mange forskellige Slags Varer, der faldbødes i det ikke ringe Antal Lærredsboder, vare ogsaa en Mængde hjemmegjorte Tøier til Salg, videre Jydepotter, Leertøj, endeel Landboproducter paa Vogne, ogsaa andre Producter, som et heelt Læs tørrede Fisk, og endelig var der et betydeligt Heste- og Quægmarked.

Paa Markedet vare to Soldater; den ene havde mistet sin ene Arm, den anden begge. Det er den sidste, til hvem de betydelige Indsamlinger af Penge ere gjorte, hvorved navnlig min Broder, Kammerraad Drewsen har været virksom; men desværre den Ørkesløshed, hvori han lever, og de mange Penge, han nu har faaet, har gjort, at han, som der sagdes mig, tilbringer megen Tid paa Kroen med at drikke og føre det store

Ord. Han er en stor, stærk Karl med et godmodigt Ansigt. —

Michael Drewsen og hans Kone Amalie, født Kümmel, som stedse kaldes Malle (paa Asnæsodde, som ligger paa venstre Side af Gudena, og hvorfra er den herligste Udsigt til hele Anlægget ved Silkeborg, har Skovrider Nyholm ladet sætte en Bænk til hende, da det var en af hendes Yndlingspladser, hvorfor den senere kaldes Fru Malles Bænk) har i disse Dage fortalt mig adskilligt om de Trængsler, de havde at gennemgaa i Aaret 1844, da Michael, ledsaget af Kone og Børn var draget



A. L. Drewsen.
Efter Fotografi ca. 1865.

ind i den Ørken, Silkeborg dengang var, for at begynde Fabrikkens Anlæg, og herved træde de nordamerikanske Forhold atter frem.

De maatte opslaa deres Bolig paa den gamle Hovedbygning, kaldet Slottet, som eies af Staten, men den var i den Grad forfalden, at Sæd, Gruus og Snavs faldt ned til dem fra Lofterne, hvorfor de maatte klistre Papir paa Revnerne; men disse vare saa brede, at dette Papir i stærk Blæst klaprede og gjorde alskens Musik, og da en af deres Venner, Philipsen (som var ansat ved Kongens Bibliothek, og nu er død) engang besøgte dem, og M. kom ind til ham, før han var opstaaet, laae han i Sengen med Paraply stillet over Maven, for at afværge den neddrypende Regn. En Kakkellovn maatte de indrette til Bagerovn, og deri bage deres Hvedebrød; men i de første 14 Dage maatte Malle nøies med det Hvedebrød, hun havde indkjøbt i Nyborg paa Rejsen til Silkeborg.

At faae noget til Huset indkjøbt og anskaffet var forbundet med største Vanskelighed, da det maatte hentes i de fjerntliggende Kjøbstæder, og da de navnlig fik de til Bygningen fornødne Materialer over Randers, hvortil det kom til Søes, maatte der, naar der for Ex. manglede en Kasse Søm, gaae en Vogn de 7 Miil til Randers efter den, saaat der maatte kjøres 14 Miil for saa ringe, men dog uundværlig en Gjenstand.

Michael gik her alene mellem 80 Arbejdere, bestaaende af nogle og tyve Muur- og Tømmersvende, Resten Haandlangere; og han havde hverken Tømmer- eller Muurmester til at forestaa Arbeidet eller anvise Folkene, der skulde opføre saa stor og mægtig en Bygning som Fabrikken, hvilket han maatte gjøre selv, og derfor stadigt maale og passe paa det. Han havde ingen anden Hjælp end den, han kunde finde hos sig selv, thi hans Folk fra Strandsmøllen skulde først komme, naar Maskineriet var ankommet fra England.

De mange fremmede Folk, hvormed han saaledes arbejdede midt i en Ørk, benyttede sig ogsaa af disse Forhold, idet de bestandig forlangte Tillæg, og dette tilsidst truende; saaledes kom engang 50 af dem til ham med Forlangende om høiere Løn og Trudsel at forlade Arbejdet, hvis de ikke fik det. Han imødegik dem med sin sædvanlige Djærvhed, idet han betydede dem, at de kunde rejse ad Helvede til, og at han næste Dag Kl. 7 selv vilde indfinde sig, hvor de arbejdede, og den, der saa manglede ved Arbejdet, vilde han jage bort. Denne Bestemthed frugtede, de vare ved den fastsatte Tid atter paa Arbejdet, med Undertagelse af nogle faa.

Engang fik han det Budskab, at de var fulde og sloges med Knive; han gik straks, til Rædsel for hans Kone midt ind iblandt dem og stillede Striden. En var stukken i Ansigtet med en Kniv, hvilket var gjort i Fuldskab.

I lang Tid kunde alle disse Folk ingen varm Mad faae, fordi der intetsteds var at koge den, og da de klagede derover, forestillede han dem, at det ahang af den Hurtighed, hvormed de gjorde Marquetenderiet istand, og da de begreb dette, og endelig bleve færdige dermed, var der en mærkelig Scene paa Silkeborg, da de førstegang fik varm Mad. I den store Sal i Hovedbygningen indrettede de dem nemlig, som de kunde bedst; nogle sad paa omvendte Kurve, andre paa Tønder, de øvrige paa mangehaande forskjellige Maader, naar dertil kom Maden, som laa hulter til bulter omkring paa Gulvet, afgav det hele et ligesaa grotesk som malerisk Skue.

Da Pintsen kom, forlangte endeel af Svendene at maatte tilbringe den i Kjøbenhavn, da de dog ikke kunde arbeide af Mangel paa Bomme, som ikke var ankomne; men M. forbød dem at reise, idet han lovede dem strax at skaffe dem det fornødne. I denne Nød greb han til i en Fart at lade endeel Træer omkring Silkeborg fælde, for deraf at gjøre Bomme, hvormed han netop var færdig, da den kgl. Inspecteur, som havde erfa-

ret denne hans uberettigede Hugst, kom styrkende for at sige ham, at det ikke kunde gaae an. Han kom for sildigt, men Bømmene tids nok til Arbejderne, og disse bleve.

Og under disse Forhold havde han stadigt til Udgifternes Bestridelse henved 10,000 Rbd. i rede Penge paa Silkeborg, hvilke han ikke kunde forvare andetsteds end i sit Sovekammer. — Naar han saa, efter at Arbejdernes Dagværk var endt, kom hjem, træt og mødig, havde han det besværligste og ubehageligste Arbejde tilbage, det var at gennemgaa Regnskaber, Overslag, og holde Regnskab over alle de mange Penge, han gav ud.

Men han havde den Lykke, og den paaskjønnede han i fuld Maal, at hans Kone med Børnene var fulgt med ham, og trofast deelte hans Savn og Besværligheder, idet hun derfor havde forladt det yndige Strandmøllen, hvor hun boede omgivet af alle de Bequemmeligheder og Nydelser, Velstand kan skaffe, det Sted, hun altid har elsket høist at alle; hos hende fandt han Trøst i sine Sorger, Kraft og Mod til at fortsætte sit store og besværlige Værk. Og dette blev uagtet alle Vanskeligheder fremmet med saadan Kraft og Dygtighed, at den store solide Bygning til det først indrettede Papirværk blev paabegyndt den 1. Maj 1844 og stod allerede færdig sidst i September samme Aar; da det i England bestilte Maskineri ikke var kommet, fulgte han sin Familie til Strandmøllen og blev der i October Maaened. I November ankom Maskineriet, og han reiste nu over til Silkeborg for at stille dette op, paa hvilken Tid det var, at Aron David og jeg ogsaa kom derover for at see det nye stolte Anlæg; inden Aaret var omme, var det vidtløftige Maskineri opstillet, og fra 1ste Januar 1845 var Papirfabrikationen i Gang.

En anden Slags Vanskelighed foraarsagede Laugsvæsenet; besynderligt nok midt inde i Jyllands Hede. Marquetenderen, som var medtagen fra Strandmøllen, maatte bage for Haandværksfolkene, da den nærmeste Bager, i Tem, var for langt

horte, og hans Brød tilmed slet. Men det vilde han ikke finde sig i og indklagede Marquetenderen for Retten, af hvilken denne blev mulcteret for uberettiget Næringsbrug. Marquetenderen kom til Michael og spurgte, hvad han skulde gjøre. Bag vælk Jeg betaler Mulcten, var Svaret, han fik. Saaledes gik det flere Gange, og Marquetenderen fik stedse samme Svar, men tilsidst blev det dog for galt, thi aldrig saasnart var Mulcten idømt, før en ny Stevning blev forkyndt Marquetenderen; og da denne engang kom til M. og sagde: Nu er jeg igjen stevnet, løb Gallden over, han lod spende for, tog til Kjøbenhavn, gik til Kong Christian d. 8de, som stedse havde viist hans Anlæg paa Silkeborg megen Velvillie og Interesse, sagde ham, at hvis han ønskede dette Anlæg fremmet, maatte han ogsaa sørge for, at M. kunde skaffe sine Arbeidere Brød. Kongen bad ham stole paa sig, og forinden M. kom tilbage til Silkeborg, var der tilstillet Amtmanden en Bevilling for Fabrikkens Marquetender til at bage og sælge Brød til dens Arbeidere.

— — Om Aftenen paa den her nævnte Dag (18de Juni 50) spadserede jeg til Dronningestolen, det rette Navn paa Bakkerne, der ligge ovenover Fabrikken, og videre gaae ind i Skoven ved Frydensberg.

Den 19de Juni 1850 var min Morgentour til Lillesøe, paa Veien til Aarhus, og den 20de paa venstre Side af Aaen, langs Byens Mark til Almind Sø, over hvilken er en henrivende Udsigt fra en Bakke, som kaldtes «Kammerherrens Yndest», efter Kammerherre Overførster Krogh, hvilket Navn Michael har døbt om til Kynast; i Nærheden af den viste min Ledsager, Gartner Bagge, mig en Ørnerede, som et Par Fiskeørne i flere Aar havde havt i Brug, og hvori der skal være Unger; vi gik derefter tilbage omkring Ørne Sø, som ligger ved Siden af Almind Sø, samt Lyng Sø over Bymarken hjem. Paa en af Bakkerne, ikke langt fra den sidstnævnte Sø stod et prægtigt Eksemplar af Gyvel (*Spartium*) i fuld Flor; de prægtige gule Blom-

ster, hvormed hele den store Busk var bedækket, forbausede mig allerede langt borte, og to Grene vi toge af den, vare nok til at fylde to store Blomstervaser, der stode kun med noget Grønt i Dagligstuen.

Ikke langt fra den opdagede vi en Ruin af et Huus, hvis 4 Ydermure og Skorsteen endnu vare ganske tydelige, og Ruinerne viste, at det havde været bygget af røde Muursten. Det har ogsaa havt sin Historie, hvem kjender nu den?

Ligeoverfor den ommeldte Bakke ved Almind Sø gaae to Næs meget smukt ud i Søen; Strækningen af Skoven nærmest ved den kaldes Glarmestertangen. Baade frem og tilbage saaes Byerne Vindingdal og Funder, som ligge paa de nøgne Lyngbakker mod Vesten.

Den Eftermiddag gik jeg den deilige Vei gennem Silkeborg By, langs Langensø til Asnæsodde, der var en udmærket Plads til at lægge et Lyststed; paa Tilbageveien gik vi et Stykke af Chausseen vest for Silkeborg.

Den 21. Juni 1850 fulgte Bagge mig paa Morgentouren for at vise mig Ulvehovedet, som ligger paa høire Side af Aaen, i Flugt med Dronningestolen, men længere ude. Paa Veien dertil viste han mig et Par sorte Storkes Rede i et Træ; de yngle kun inde i Skoven, ikke paa Huse. Den ene af de Gamle sad paa Reden og fløi, da vi kom til den. — Vi forfeilede Ulvehovedet og kom til den Aas, længere ude, øst derfor; den ligger lige for Sinne-Bjerget, og Seis Hede ligger udstrakt foran den. Herfra overser man bedst det Terrain, hvor den Begivenhed, der har givet Anledning til Naae-Ege Sagnet, skal have tildraget sig. Himmelbjerget ligger lige overfor hiin Aas. Tilbage gik vi ned af Aasen tvert over Heden til Naae-Ege, og traf der paa Tuer af forunderligt rødt Mos, og paa Planter, ingen af os før havde seet, hvoriblandt en lille krybende med blanke Blade og en yndig korsdannet rød Blomst. Den Eftermiddag red jeg paa

Michaels Fuld-Blodshingst omkring Almind, Ørne og flere Søer ledsaget af Hr. Cand. Høedt.

Ved saaledes at færdes i Silkeborgs Omegn forbauses man ved at see, hvor magre og golde saagodtsom alle Jorderne ere; kun paa enkelte indskrænkede Steder vise de Tegn til Frugtbarhed, saasom Skraaningen af Frydensberg Bakker ned mod Aaen; men forøvrigt kunde de ikke sees at bestaa af andet end Sand, Gruus og Steen. — Naar de have været dyrkede og ligge i Hvile, seer man knapt et ordentligt Græsstraa paa dem, men lutter Planter, der voxe paa ufrugtbar Grund, og naar de ligge i længere Tid, begynder Lyngen straks at springe. I denne Tid ere mange af dem i Afstand ganske røde, fordi den vilde Syre, som har bemægtiget sig dem, staaer i Flor. Godsinspecteur Bindsbøll meddelte mig, at Silkeborg Jordens Taxt er 1—2 til 3, og at den bedste (Sjællands Ager) som er nu, hører til Byens Marker, staaer i 8. —

Den 22de Juni 1850: Min Morgentour var paa den gamle, nu forgroede Sti langs Aaens Bredder, ad Naae-Ege til, hvilken jeg finder at være den smukkeste i Fabrikkens nærmeste Omkreds; jeg har i flere Dage ved at borttage Grene og Lyng søgt at gjøre den farbar, og kunde i Formiddag føre Fru Wiehe (Skuespiller Michael W.s Kone) og Hr. Høedt ad den.

— Om Eftermiddagen til Naae-Ege. De mange Øer, der findes i Aaen ved Skovløberboligen, tyde paa at den høire Bred tidligere har gaaet saa langt ud, at disse Øer, paa hver af hvilke der voxer et gammelt Elletræ, have udgjort dens Grændse; Træerne have havt for stærke Rødder nede i Bunden, til at den Vandflod, der har borttaget det Øvrige, kunde rive disse Træer med sig.

Som et Bidrag til den Indflydelse, Fabrik-Anlægget allerede har havt paa Egnen, erfarede jeg, at Tørvemoserne hidtil har havt saa ringe Værdi, at man ikke engang har brudt sig om at bestemme hver Mands Lod, saaat der blev skaaret i Fleng; men

efter den store Afsætning af Tørv, der er bleven til Fabrikkerne, klager Øvrigheden over de mange Processer, der ere opstaaede i Anledning af Tørvemoserne, som Eierne nu tillægge Værdi, og derfor søge at bevare. Ogsaa har man nu her lært at ælte Tørv, idet man, før disse forlangtes til Fabrikkerne, blot skar dem. Alligevel haves stedse et stort Forraad af Steenkul, forat Fabrikkerne ikke skulle blive indskrænkede til Tørvene alene og saaledes blive afhængige af Leverandeurerne.

D. 23. Juni 1850: Om Morgenen ad Skovveien til Lillesø, ved Planteskolen dér findes aldeles rød Jord, saaat Muldvarpeskuddene fuldkommen lignede de Bunker gnedet Rødsteen, man seer i Kjøbenhavn. Paa Søens Bredder voxer en lille Plante af tropisk Udseende, dens lysegrønne kantede Blade ere nemlig bedækkede af røde Haar, hvoraf Sandskorn og sligt endog vanskeligt kan blæses af, den er endnu ikke i Flor.

Den i mine Notitser fra 1835 nævnte Ahorn i den gamle Hovedgaards Have findes ikke, med mindre dermed skulde være sigtet til to Ahorntræer i den gamle Slotshave med hvidstribede Blade, hvilket jeg ikke erindrer. Heller ikke den store Birk har jeg kunnet faae noget Spor paa.

Om Eftermiddagen Kjøretour forbi Bras Sø over Foerbæksbro til Tindebjerget; nedenfor dette Skibstedsø med to yndige skovbegroede Øer, hvorpaa Skoven skal være i Urtilstand; Udsigten fra Tindebjerget til venstre Side er over de nøgne Lyngbanker; disse see ud som et af vældige Bølger oprørt Hav, der pludseligt er blevet stivnet.

Paa Veien til Tindebjerget havde vi paa venstre Side en Sø, hvori er en flydende Ø, som af Vinden føres fra den ene Ende af Søen til den anden. Denne Ø er lang og smal, bevoxet med nogle unge Birketræer; den Bøgeskov, man paa denne Vei kommer igennem, har et eiendommeligt Udseende: høie ranke Træer, der maa kaldes sluttet Skov, skjøndt de dog staae saa vidt fra hverandre, at Opvæxt mange Steder kommer frem; om det

var deri, det Eiendommelige ligger, tør jeg ikke afgjøre, men den havde en anden Tone end de sjællandske, med hvem den dog kappedes i Skjønhed. Tilbageveien gik gennem Landsbyen Virklund, langs Virklund Søe, med sine smukke Øer; derfra og til Skovfoged Rex's Sted i Vesterskoven er den vildeste Hede jeg endnu er kommet igjennem. —

D. 24. Juni 50: Om Morgenen omkring Lillesøe til Stedet for den sidste Skovbrand, som blev slukket ved Hjælp af Fabrikkens Folk, der alle blev sendte til Hjælp. — Om Aftenen ad Veien til Naae-Ege. — Ved at indrette nogle Hvilepladser ved Aaens Bredder traf jeg paa den første Hugorm, jeg har seet levende; idet jeg vilde tage en Haandfuld Mos, jeg en tidligere Dag havde henlagt i en Fordybning, laae den sammenrullet derunder og gjorde ingen Mine til at flygte; efter at vi havde seet paa hinanden i nogen Tid, og jeg havde beundret dens Skjønhed, stak jeg Hovedet af den med en Spade.

Jevnlig fiskes her med Angel, og der fanges især Aborrer, men ogsaa Foreller. Planche har et mærkeligt Garn; som kaldes *epervier* (Glente). Det er fornedet garneret med en tæt Rad Blykugler; om Aftenen kastes det ud paa Steder, hvor Fisken især staaer, og falder da fladt i en Strækning af flere Alen paa Vandfladen; ved Blykuglernes Tyngde synke alle Yderenderne hurtigt til Bunds, og de Fiske, der staae under det Sted, hvor Garnet falder, maa saaledes blive i det; det ender i en Spids, hvori er befæstet en Snor, med hvilken det trækkes op, og Blykuglerne gaae ved den Forretning bestandig nærmere og nærmere sammen paa Bunden, og idet Garnet løstes fra denne, slutte de tæt sammen, saa at ingen Fisk kan undslippe. Dette Garn er forbudt i Frankrig, fordi Fiskerierne fordærves ved den Mængde Fisk, dermed kan tages op. Der hører en egen Øvelse til at gøre Kastet med dette tunge Garn, hvori min Søn Valdemar nu øver sig.

D. 25. Juni 1850. Om Morgenen spadseret i Haven, fordi jeg havde mit Mavetilfælde og hvert Øieblik maatte sætte mig; derfor kun drukket 1 Flaske, uagtet jeg skulde være steget til 2. —

Ideen til Fabrikanlæget paa Silkeborg er oprindelig udgaaet fra Justitsraad, kgl. Godsinspecteur Bingesboll (en Fader til den nærværende Inspecteur Johan B. og nu Amtsforvalter i Skanderborg). Han havde flere Gange skrevet til min Broder, Kammeraad Drewsen, for at gjøre ham opmærksom paa den fortrinlige Vandkraft, her var ubenyttet. Dette foranledigede, at Michael Drewsen, da han kom tilbage fra Udlandet, anmodede sin Broder, der med Faderen reiste til den sidste Himmelbjergfest, hvilken holdtes bmt. Aar, om derfra at tage til Silkeborg for at undersøge denne Vandkraft; efter at han var kommet hjem og havde afgivet en fordeelagtig Dom derover, reiste Michael selv herover, og derefter indgav begge Brødrene i September 1843 deres Andragende til Regjeringen om at faae denne Vandkraft med det fornødne Terrain afstaaet; i Februar Maaned 1844 fik de Regjeringens Resolution; 1. Maj samme Aar begyndtes paa Anlæget og 1. Januar 1845 var Papirfabrikken i Gang.

Saaledes har Michael selv i disse Dage fortalt mig det, men jeg erindrer at have for flere Aar siden hørt ham yttre, at hans Faders Disposition over Strandmøllen væsentlig havde bidraget til, at de saa dristigt fattede og rask udførte denne Plan. Den gik nemlig ud paa, at begge Brødrene i Fællig skulde have Strandmøllen efter Faderens Død; men døde en af dem for Faderen, skulde den anden af dem alene have den; døde han ogsaa forinden, skulde Strandmøllen gaae til Dottrene, jeg troer i følgende Orden: Fru Beutner, Fru Pingel, Fru David. — Heraf vilde Følgen blive, at Sønnernes Familier vare udsatte for at komme i trange Omstændigheder, enten begge eller en af dem,



Lunden ved Silkeborg op imod Fruens Bænk. Træsnit i »Ude og Hjemme«
 efter Tegning af J. la Cour.

forsaavidt begge Søner eller en af dem skulde dø før Faderen, hvilket foruroligede dem meget.

Da det var afgjort, at de vilde bygge Silkeborg, vilde Faderen deltage deri ved at laane dem, jeg troer 20,000 Rbd., mod at hans Kone, deres Stifmoder, skulde nyde en Livrente deraf. Men Michael, der havde haft mange Collisioner med Faderen, deels ang. dennes Kone, deels som Medbestyrer af Strandmøllen, vilde paa ingen Maade indlade sig deri, og da Faderen havde faaet den ældste Søn til at samtykke deri, erklærede M., som just havde faaet Tilbud om Pengelaan af den rige Etatsraad Suhm, at han i saa Tilfælde alene vilde bygge Silkeborg, og han gjorde Faderen og Broderen opmærksom paa, at naar Silkeborg, som arbejdede med Vandkraft, først var rejst, vilde Strandmøllen, som for en stor Deel arbejder med Damp, snart gaa i Stykker. Da Broderen siden forsøgte at mægle, foreslog M., dog denne Gang uden synderligt Haab om at kunne sætte

det igjennem, at Faderen skulde forpagte dem Strandmøllen, og at Brødrene i Forening skulde drive den og Silkeborg. Saaledes skete det ogsaa, og Faderen frafaldt al Andel i Silkeborg, hvorimod han forpagtede dem Strandmøllen for 12,000 Rbd. aarligt foruden en Mængde Ydelser, som Foder til et Par Heste, og andet deslige, da han flyttede til Kjøbenhavn. Denne Forpagtningscontract er nu nedsat til 6000 Rbd. —

Idag har jeg seet paa, hvorledes en saakaldt Kalander, det er en Valse af Papir, ved hvilken Papiret glattes, blev lavet. — Papiret maa nemlig for at glattes gaae imellem to Cylindere eller Valtse, men naar disse begge ere af Staal, slides deres Politur snart af, fordi der stedse i Papiret findes Sandskorn og anden Ureenlighed, som de knuse; derfor gjøres den ene af Papir, idet Sandskornene saa trykkes ned i den, og den maa derfor stundom dreies af men kan dog bruges til henved tusinde Riis Papirs Glatning. Ideen dertil have de faaet fra Kattuntrykkerierne, hvor saadanne Valtse bruges. Der gjøres et eget meget tyndt Papir dertil af Tougværk, som derpaa dannes rundt, og et Hul saa stort som Axen, der skal gaae gjennem Cylindren, meislet igjennem disse runde, ovenpaa hinanden lagte Ark. Paa denne Axel presses de nu af en hydraulisk Presse, og paa hver Ende sidder en tyk rund Jernplade. Valtsen til den ene Kalander er 36 og til den anden 30 Tommer lang, og Papiret, som danner den, er, naar det er drejet af, saa haardt, at jeg antog det for Metal. Michael har gjort et Forsøg med Lærred, hvoraf han købte for nogle og tyve Rigsdaler; men da det var presset paa Axelen, og da det efter Presningen toges ud igjen, faldt det fra hinanden som Støv. Naar Papiret derimod tages ud, efter at Valtsen er brugt og afdreiet saa længe, at den ikke duer mere, er det fuldkommen stærkt og saa glat og godt, at der tænkes paa at finde anden Anvendelse deraf ved at lade det gaa i Hollænderen.

Om Eftermiddagen fiskede jeg med alle de andre Mandfolk i Lyng Sø; Fangsten kun nogle smaa Aborrer; senere paa Aftenen arbeidede jeg paa Hvilepladserne ved Aaen.

Den 26. Juni 1850 gjorde jeg Forsøg paa at finde Veien til Ulvehovedet og kom til to forskjellige Aase i den Række af Aase, hvori den findes, men jeg ved ikke, om jeg traf den rigtige, da al Vei ophørte, eftersom jeg kom nærmere henimod den. Paa en af dem fandt jeg en mærkelig Sygdomsform paa en Tyttebærplante. En Stilk af den var nemlig i en Længde af 4 Led svulmet op til omtrent den tredobbelte Tykkelse, var ganske hvid paa denne Hævelse, som af Meeldug, hvilket fandt Sted paa det Skud af nogle Tommers Længde, Planten har gjort i Aar. Det Blad, der sad ved Roden af Hævelsen, var omtrent dobbelt saa stort som de andre paa Plantens sunde Grene iaar udvoxede; det næste atter meer end dobbelt saa stort som det foregaaende og med en hvid rund lille Hævelse som Meeldug ved Kanten nedenunder, men begge af naturlig grøn Farve og Udseende; det tredie var derimod af en enorm Størrelse, omtrent 10 Gange saa stort som de almindelige fra dette Aars Vækst, opsvulmet og hvidt ligesom Stammen, kantet med to brede brune Striber paa den udvendige Flade, og med sorte runde Prikker paa den hvide indvendige Flade, dertil var dette Blad krøllet næsten som en fuldstændig Cylinder. Det følgende Blad manglede, og i dets Sted sad en lille hvidgul Knub, hvorefter Stilken temmelig brat gik over til sin naturlige Farve og Tykkelse, og efter at have opnaaet denne, havde det endnu ansat det øverste Blad, hvorved intet andet var abnormt end Størrelsen, der udgjorde omtrent Halvdelen af det foregaaende monstrøse.

Om Eftermiddagen red jeg paa Michaels Fuldblodshingst (»Godolphin« efter »Herkules«, tillagt af Bernstorff Gyldensteen. Den har i Aar bedækket omtrent 16 Hopper) over Resenbro til Gjødvad. Paa Veien dertil kommer man først til det Sted, hvor der i Aar var Hedebrand, hvorved en ung Naaleplantage øde-

lagdes; den blev slukket ved Hjælp af Fabrikkens Folk. — Derfra til Resenbro skal være meget kilderigt; og navnlig saae jeg en mægtig Kilde vælde op lige ved Siden af Veien og fylde Grøfterne paa begge Sider med det klareste Vand, man kan see; den er saa tæt ved Veien, at jeg holdende paa denne lod Hingsten drikke af selve Vældet. Da jeg betalte Bropenge ved Resenbro, spurgte jeg Konen, om Broen var fuldkommen sikker at passere, da jeg ikke vilde udsætte det kostbare Dyr, jeg red, for nogen Fare; Tønen i hendes Forsikkring om dens fuldkomne Forsvarlighed opfattede jeg som en mild Bebrejdelse over, at jeg kunde tvivle om hendes Broes Godhed, og jeg lod derfor trøstlig Hesten betræde den; det første Stykke var ogsaa meget godt, med nyt paanagledede Egeplanker; men medens jeg nu var beskjæftiget med at gjemme min Pengepung og faae Handsker paa igjen, var jeg kommen ind paa de løse Brædders Terrain, og navnlig midt paa Gudena, dandsede disse saaledes om Benene paa den svære Hest, at denne med eet fandt det for galt, og gav sig til at vende om midt paa Broen. Heldigviis fik jeg den igjen paa rette Vei og red nu op ad de svære Lyngbakker paa den anden Side af Aaen, forbi Resen Vandmeelmølle, der forsaavidt skiller sig fra andre slige Møller, at disse pleie at ligge i Dale, hvorimod denne ligger omtrent midtveis paa den Stigning, Lyngbakkerne danner, og drives af en lille, jeg kan gjerne kalde den Bjergsø, som giver den Overfaldsvand, og det er løierligt at see, at Veirmøllen, der ogsaa er en Meelmølle, ligger langt nedenfor Vandmøllen. Endelig naaede jeg op til Bjergryggen, der var mine Ønskers Maal, thi i al den Tid, jeg har været her, har jeg seet paa de hoie Bakker, der mod Nord og Vest bekrandse Gudena, uden et eneste Sted at tillade et Blik ind paa den anden Side, for at see, hvad der findes. Da jeg kom op paa Ryggen af Lyngbakkerne, som ere smaa Bjerge, blev jeg meget overrasket ved, at Gjødvads spredte Huse og Gaarde ligge i en meget frugtbar Egn, hvor

man knapt øiner en Lyngbusk men saae fortrinlig Sæd istedet for jeg havde ventet nøgen sort Hede.

D. 27. Juni 1850 begyndte jeg med 2 hele Flasker Vand og gik med Bache til Ulvehovedet og saae saaledes, at jeg ikke havde været paa dette den foregaaende Dag; hvorhos jeg erfarede Navnet paa en smuk Dal mellem Ulvehovedet og Dronningestolen, i hvilken Dal jeg igaar var kommet ned; den kaldes af Jægerne Lykkeposen, og der gaaer en Kjørevei gjennem den fra Skovveien (til Ulvehovedet) og til Naae-Ege Veien.

Bache har fortalt mig endeel om Ruinerne, han har fundet i Haven, ved dennes Anlæg; saaledes har en Muur gaaet tverts over Haven omtrent fra den nuanlagte Drivkasse og til Aaen ved Siden af Fabrikken fra 1844, i den Retning, hvor Jorden endnu er noget ophøiet, mellem denne og den endnu synlige Ruin paa Pynnten af Haven ligger et Quarteer til Høire, nu beplantet med Stikkelsbær, Ribs og Frugttræer, i dette har der ogsaa ligget en Bygning, og der fandtes en Mængde Kul i Grunden; det sydvest derfor liggende Quarteer, som er mellem hiin Muur og Ruinen, har været Klosterets Have og har den bedste Jord med iblandet Leer. Noget indenfor Muren, paa nordre Side af denne Klosterhave, maa Indkjørselen have været gjennem de to før omtalte Lindetræer, hvoraf det ene endnu staaer. Han har lavet mig et Afrids af Haven, hvorpaa alt dette er afsat. Om Eftermiddagen fiskede jeg.

D. 28. Juni 1850 om Morgenen omkring Kalkoviig og derpaa Norden og Vesten om den brede Odde, der danner hiin Viig; saa midt gjennem Skoven, og kom jeg ud ved Gruusgravene ved Siden af Fru Malles Bænk. Skjøndt det er vanskeligt at sige, hvad der er smukkeste i en Egn som Silkeborgs, hvor man kan gaae til hvilken Side, man vil, og være vis paa at træffe Vand, Skov, Bakker, Hede etc., overalt smukt og hver Øieblik med yndige Udsigter, henregner jeg dog Kalkoviig til en af de smukkeste, hvilken den er ligefra Veien, der gaar ned til

Søen ved Byens yderste Huus og rundt omkring den brede Odde, kaldet Asnæs Odde, fra hvis yderste Pynt man har den yndigste Udsigt over Langensø til Silkeborg By og Fabrik, og paa den anden Side af Odden har Kjærskov Mølle ligeoverfor. I Skovene, der bedækker Odden, findes nogle Tuer, større og mindre, der dannes af en egen Mosart, der i høi Grad trækker Fugtigheden til sig; paa Oddens vestlige Side seer man en fuldstændig jysk Afkæmning af Skovene, der lige nede fra Jorden gaae skraa op som et Tag og er det Værn, Skoven selv danner mod Vestenvinden. — Ogsaa i denne Skov finder man, som overalt i Skovene omkring Silkeborg, smaa Grave eller Grøfter hist og her; disse hidrører fra den Tid, der fandtes store Egetræer i Skovene. Naar et saadant skulde fældes, gravedes slig en Grøft (Grav) ved Siden af, og i denne saugedes Træel i Planker.

Lidt nedenfor Fru Malles Bænk mod Syd findes en lille enestaaende Gruppe Enebærtræer, de største og smukkeste, jeg endnu har seet her; naar jeg sætter min Stok lodret paa Hovedet, naae deres Toppe dog lidt over dens øverste Spids. Jeg gjorde Michael opmærksom paa dem, for at han til Vinter kunde flytte dem med Klump ind i sin Have, da de dog vilde blive ødelagte paa deres Voxested, som nu hører til Byen.

Om Aftenen til den afbrændte Lyngstrækning og tilbage Skovveien forbi Lillesøe.

28. Juni 1850: Om Morgenen ad Naae-Ege Veien, over Seis Hede til de Huse, der kunne sees fra Ulvehovedet, og paa Stien langs Aaen tilbage. — Staalorme ere almindelige i Skoven, jeg har truffet paa flere af dem, men aldrig nogen, der, efter hvad der fortælles, gjør sig stiv; tvertimod løbe de straks alt, hvad de kan, saa snart man rører dem med Stokken. —

Noget særegent ved Gudenaas og tilhørende Søer er de Øeer, der dannes af den hvide Vandlilie, den findes kun sjældent spredt, undtagen enkelte Steder mellem den gule; men den

voxer ude i den klare Strøm familieviis, saaat en større eller mindre Strækning ganske indtages af dens Blade og Blomster, saaat det ser ud som Øeer, hvoraf nogle ere temmelig store.

Gudenaæens Vand er ganske muddret, idet det er opfyldt med smaa Partikler, som her antages for Plantestof, men som forekommer mig snarere at være Infusions Dyr. Da Papirfabrikken blev anlagt, kunde dette Vand ikke bruges til Papiret, som det gjorde smudsigt. Michael maatte derfor efter Anviisning fra England, saavidt jeg veed fra Dunkin, der har leveret alle Maskinerne, indrette en Filtre, som er et fiirkantet Vandbassin, gennem hvilket alt det Vand, der skal bruges til Hollænderne, synker gennem forskjellige Lag, øverst et Gruuslag; da dette efter nogen Tids Forløb er fuldt af Mudder, blev det fornyet, indtil M. fandt paa at rendse det ved Harvning under Vandet; derved sættes Mudderet i Bevægelse og flyder med Vandet ud i den Filtren paa to Sider omgivende Vandbeholdning. Han har allerede for flere Aar siden gjort Skridt for at faae denne Rendsningsmetode anvendt ved Kjøbenhavns slette Drikkevand og tilbudt sig at anvise Foretagendet, men uden at man har taget Notits deraf. —

Om Aftenen Skyldregn.

D. 30. Juni 1850: Om Morgenen gik jeg gennem Silkeborg By (som sædvanligt forfulgt af en Flok gjøende Hunde), langs Vandet forbi Fru Malles Bænk, gennem Skoven til Chausseen paa denne over Lysbro ad Veien til Bakkerne mod Vest, paa hvilke Vinningdal ligger, men jeg maatte for Regn og det fugtige Føre vende om, inden jeg naaede til Foden af disse Bakker. En Bonde, hvem jeg forærede min tømte sidste Flaske, sagde mig, at den Vei, der skjærer op gennem disse Bakker, kaldes Horsdal. Der arbeidedes paa Chausseen som netop var færdig til Lysbro saa at man endnu ikke kjører over den nybyggede Bro, men over den gamle med dertilhørende Sandvej: det er altsaa en sejlagtig Efterretning, jeg tidligere har faaet

og nedskrevet, at Chausseen skulde være færdig fra Silkeborg til Ikast. Paa Tilbageveien gik jeg nedenfor Silkeborg By, langs Vandet, og kom op ved det af Michael byggede Gjestgiversted.

Her gjøres Papir paa Silkeborg daglig for omtrent Tusinde Rigsdaler, og her brændes i denne Tid daglig 12 til 13000 Torv, foruden Steenkul ifølge M.s Yttringer. —

Om Eftermiddagen Skyldregn, dog gik jeg til Dronningestolen.

D. 1. Juli 1850, om Morgenen i Regnveir i Haven og kun en lille Tour ad Naae-Ege Veien. Daarlig. — Til de almindelige Væxter her hører det smukke Revlebær, som temmelig ligner en Lyngart, men har blanke Blade af en frisk grøn Farve, og fortiden staae Bær. Af den skal Uhrhønen faae sin vilde Smag, den spises ogsaa af Kramsfuglene. — Hvad der siges om Silkeborg, at der ikke er Fuglesang i dens Skove, er usandt; de gjenlyde derimod af Sang og Qvidder; der er en Mængde Bogfinke og alle Slags Drosler, blandt andet den store og Solsorten, foruden en Mængde andre Sangfugle, og mange Duer, hvis Tuden jevnlig høres. Ogsaa har jeg seet Agerhøns, og paa Seis Hede skal der være Uhrhøns. Paafaldende er den Mængde Svalereder, der allerede ere byggede paa de nye Fabrikbygninger og Vaaningshuset, saa at det seer ud, som disse Fugle tidligere havde savnet Steder til at bygge paa, hvilket ikke er saa urimeligt, da Husene her i Egnen i Alm. kun ere lave; af Spurve er her ogsaa Guds Velsignelse; og over Aaen seer man bestandig Hættetærner, der styrte sig ned efter Fiskene, derimod har jeg kun seet een Strandmaage; af Rovfugle ere her mange, og Lærkesang hører man ligesaameget af som paa Sjælland, ogsaa Gjøgen kukker her. Om Aftenen arbeidede jeg paa Stien ved Aaen, ad Naae-Ege Veien.

D. 2. Juli 1850: Om Morgenen over Faurbæksbro til Almind Sø, ved Bredderne af denne til det saakaldte Kynast, hvor en Ørn fløi fra et Træ, ligesom jeg kom tæt derved. Derpaa ad

Stien, der fører langs Søens Bredder, næsten rundt om den, ad den vildeste Vei, med overordentlig høie og steile Brinke ned mod Søen. Fra disse saae jeg en Sumpslette lige ved Søen, halv overskyttet med stærk jernholdigt Vand, som flød rask til Søen. Deels deraf, deels af Vandfald, jeg kunde høre, men ikke see, kunde jeg skjønne, at her maatte være mægtige Kilder, og da Brinkene ved dette Sted gik ned i en dyb Kløft, kom jeg gjennem denne til Bredden, og gik et lille Stykke langs denne til jeg kom til et lille Vandfald, hvor Vandet i 2 Fald styrtede ned til Søen, og havde farvet Bunden overalt med den stærke bruungule Farve, Jernet afsætter. — Det er flere Gange faldet mig ind, om Silkeborg Egnen ikke skulde have Kilder til Lægebrug, og dette Sted fortjente vist nærmere Undersøgelse i denne Anledning. — — Jeg gik hjem ad en Vei, der mellem Almind- og Lyngsøen fører til Landeveien, som jeg kom ud paa ligesom Tørvemosen. — Da jeg havde spist Frokost, gik jeg op i Michaels Teglværk, og talte med flere af Folkene, navnlig Bestyreren, som er fra Frederiksmose paa Alhedens Kolonier; alle talte de om den store Forandring, Fabrikantlæget har bevirket i Egnen, og den megen Fortjeneste, det fremkalder i en viid Kreds. — — Bestyreren klagede over Brændselsmaterialet, som er Skjæretørv, af hvilke der bruges tre til hver Muursten, der brændes.

Min Søn Valdemar havde for et Par Dage siden skudt en af Ørnens Unger, og jeg erfarede i den Anledning, at disse Ørne tage Lam og Gjæs, endog naar Folk staae ikke langt fra.

Paa den Landevei, jeg som nævnt gik frem og tilbage idag, er paa høire Side fra Silkeborg, omtrent ligesom den omtalte store Tørvemose, en Strækning Hængedynd, beklædt med en usædvanlig Mosart.

Paa min Vandring idag traf jeg, som næsten overalt i Skovene, disse i en Slags Urtilstand; det er mærkeligt at see den Mængde smaa og store Grene, der overalt ligger strøede om-

kring og forraadne, men som kunde give Brændselsmateriale til mange hundrede fattige Familier. Jeg husker, at man 1835 forklarede mig det deraf, at det ikke betalte sig at sælge Grene, hvorfor disse bleve liggende paa Stedet, naar et Træ fældedes. Men de hidrører ikke blot derfra, men ogsaa fra de mange, tildels store Grene, der falde ned fra Træerne, ja man seer endog hele Træstammer ligge og forraadne, især ere mange saadanne styrtede fra Bakkerne ud i Gudena og Søerne; men ogsaa endeel Træer gaae ud paa Roden, og falde lidt efter lidt sammen. De Træer, der fra Bredderne styrtede ud mod Vandet, blive tit staaende i forskjellige skraa Stillinger, ofte ligge de langs Vandspeilet, eller lidt over dette, hvilket forøger disse Bredders overordentlig maleriske Udseende. —

Om Aftenen kjørt en Tour i Michaels nye Phaeton til Lysbro.

D. 3. Juli 1850 om Morgenen gik jeg langs Aaens venstre Bred, ligeoverfor Naae-Ege Veien; indtil Aaen skyder en Arm mod Vest, og mellem disse dens tvende Vande er en stor Eng; gjennem Heden gik jeg nu mod Vest og kom til en Dæmning over hiin Arm, hvorved et Stykke af denne er afskaaren, og en Sø, kaldet Bras-Sø, saaledes dannet; paa den modsatte Side ligefor Dæmningen findes Skovfoged Dehns Bolig, og Veien fra Dæmningen fører midt over hans Marker, og ligefor den ligger Boligen. Markerne have oprindeligt dannet en Odde, som ved Dæmningen er sat i Forbindelse med den modsatte Bred; derfra gik jeg ad Landeveien over Foerbæksbro, forbi den store Tørvemose, over Silkeborg Bymark tilbage. Det første Stykke af Veien langs Aaen, som begynder med Inspecteur Bingesbølls yndige Vænge, er frugtbar og for det meste dyrket, her findes flere Marker, hvorpaa de yndigst beliggende Lyststeder kunde anlægges.

Veiret blev efter min Hjemkomst værre og værre, indtil det tilsidst blæste en Vesten Storm, der drev Ilingerne forbi Vinduerne som Skyer. Henad Aften sagtnedes det en Smule,



Hulvejen ved Forbæk Bro i Nærheden af Silkeborg. Efter Maleri af Dankvart Dreyer fra ca. 1841.

saaat jeg dog kunde arbeide et Par Timer paa Stien langs Aaen ved Naae-Ege Veien. Ved min Mandsbænk paa denne Sti for-drev jeg de store Skovmyrer, og havde blandt andet givet dem en død Markmuus, som jeg med et Seilgarn bandt til en Pæl, forat forhindre, at den kom bort, ligesom den Staalorm, jeg havde dræbt paa dette Sted. Efterat Myrerne et Par Dage havde arbeidet paa Musen, havde nu nogle Aadselgravere (af de smukke bruunvingede) taget den i Besiddelse, og begyndt at nedgrave den, men da Seilgarnet forhindrede den fra at sænkes dybere, gav de sig i Færd med dette, og forsøgte at overgnave det, hvormed de ikke vare rykkede saa ubetydeligt frem; men det maa dog have været dem for besværligt, thi i Morges — d. 4de — var det endnu ikke ovre, hvorimod Mu-sen befandtes sønderlemmet, lige bag Forbenene, og Maven med Bagdelen var sænket endeel ned i Jorden.

D. 4. Juli 1850: Om Morgenen til Ulvehovedet ad Naae-Ege Veien, og videre ad Skovveiene, da jeg vilde lære Terrainet paa hiin Side Ulvehovedet at kjende. Da jeg kom paa det Sted af Veien, hvor Skoven bliver lys til Høire, gik jeg mod denne Lysning, og kom til en af de sydligere Aase i Række med Ulvehovedet og Dronningestolen. Her havde jeg foran mig Sindebjerget og en Mængde Lyngbakker, blandt hvilke en, som laa noget bag Sindebjerget, især tiltrak sig min Opmærksomhed, deels paa Grund af dens Høide, og deels formedelst dens Form, da den fra mit Standpunkt saae ud som en regelmæssig dannet Kegel, der syntes kun med Vanskelighed at kunne bestiges. Der maatte jeg ud, saa meget mere som man derfra maatte have den bedste Udsigt til den Dal, der ligger mellem den og Himmelbjerget, som danner Baggrunden, — gennem hvilken Dal Gudenaen flyder. — Jeg begav mig strax paa Veien over den Lyngbakke-Ørken, der i viid Omfang og mærkelige Former strakte sig ud foran mig, idet jeg beholdt Sindebjerget paa min høire Haand. Efter at det længe var gaaet nedad, befandt jeg mig i en Kjedel, der lignede de Beskrivelser, jeg har læst over Krateret i en udbrændt Vulcan; rundt om var jeg omgiven af saa mægtige Lyngbakker, at man har tillagt dem Navnet »Bjerger«, hvilket de ogsaa fortjente; Dalen indesluttedes af Sindebjerget, den omtalte Kegel, — hvis Navn jeg siden af en Bonde hørte var Stoubjerg — og en Række andre Bakker; Bunden i Dalen bestod af mindre Lyngbakker, der malerisk vexlede med Dale og Kløfter. —

Ogsaa i de omkrandsende svære Bakker eller Bjerger var enkelte Kløfter, som bød mig en oieblikkelig Udsigt til Vester-skovene — Bakkerne vare bevoxede med en meget kort Lyng og Bunden overalt bedækket med tæt hvid Mos; Purrer af Birketræer voxede sparsomt, og nogle faa Ege saae jeg ogsaa, men disse naaede ikke engang en Alen over Jorden, hvorpaa de voxede horizontalt og dannede en flad Kage over Jords-

monnet; paa venstre Haand saaes stadigt Træerne af den Skov, jeg havde forladt. Bestigningen af Keglen var anstrengende paa Grund af dens Høide og Steilhed; men da jeg endelig naaede Toppen, hvorved den befandtes egentlig at være en kort Bjergryg, fandt jeg ogsaa min Løn, da jeg anseer det for det interessanteste Punkt, hvorpaa jeg endnu har været her. Foruden en Udsigt, liig den fra Ulvehovedet, over Seis Hede, Aaen, Vesterskoven, som ender sig med Himmelbjerget, havde jeg tillige den videste Udsigt over den lige saa vilde, som mærkelige, og jeg kan gjerne tilføie deilige Lyngbakke-Formation, der strakte sig mod Øst. Toppen var paa den øverste Flade af Ryggen tildeels skaldet, jeg veed ikke af hvilken Grund, da det Skaldede hist og her var afbrudt af Lyng- og Mos-Vegetation; lige for mig havde jeg i Gudena a en yndig Ø, græs-groet og omkrandsed af Træer, der i min Afstand saae ud, som om de vare plantede regelmæssigt; Bonden sagde mig senere, at den hed Lilo. Til venstre for den gik en bred Jordstrimmel over Gudena a, ad Retning til Himmelbjerget; uden at det kunde sees, at den var gjennemskaaren af Aaen.

Som andre Bjergbestigere plante et Kors paa Toppen, plantede jeg dér min sidste Flaske, af hvilken jeg paa Veien havde drukket Marienbader Vandet. Jeg gik nu tilbage i lidt østlig Retning, og da jeg var kommet gennem en smal Strækning af Skoven, kom jeg ind paa dyrkede Marker, hvor flere Huse laa spredte. Bonden sagde mig, at det heed Nøilykke.

Jeg gik til det nærmeste Huus, og kom først ind i en Bygning, der kun bestod af et stort Lyngtag, men med Gjennemkjørsel midt paa for et Læs Sæd. I den ene Side opholdt Huusmanden sig og var i Færd med at gjøre Træsko. Jeg satte mig paa et Sæde ligesfor ham, min Ledsager »Botz« (i Gaar var det »Divel«, to af Michaels Hunde, den tredie hedder »Tepper«) lagde sig træt ved min Side, og nu kom jeg i Passiar med Manden, efter at have afkjøbt ham to Par Børnetræske. Dette Fod-

tøi gjøres kun med to Redskaber, en Naur, hvormed det udbores indvendig, og en Baandkniv, hvormed det formes og skræbes udvendigt. Manden hed Hans Rasmussen, var 60 Aar gammel, havde to blinde Sønner, som havde været paa Blindeinstituttet i Kjøbenhavn, hvor man havde forsøgt at borttage Hinden for Øjet paa den ene, hvorved han var bleven aldeles blind; den anden kunde dog skimte lidt; de kunde dog arbeide ved at sauge noget Brænde; han boede ved Bønderskovens Skjæl, ligeved Kongens Skov, og fortalte om de tre sidste Eiere af Silkeborg, Ritmester Hoff, hans Søn, Landsdommer Hoff (der har skrevet en Bog om Silkeborg) »Krigs-Kommissair« Ingerslev, efter hvem Kongen fik Godset. —

Jeg rykkede nu frem med, hvad jeg egentlig vilde have ud af ham, idet jeg spurgte ham, om der ikke var gamle Sagn og Viser om denne mærkelige Egn, hvilket han dog benægtede. Jeg sagde ham, at jeg dog havde hørt et, og nævnede ham Naae-Ege Sagnet. Dette kjendte han ogsaa, og begyndte at fortælle det, og det var mærkeligt, hvordan han under Samtalens Løb huskede sine Barndoms Erindringer bedre og bedre, idet han fortalte mig, hvad han havde hørt af sin Fader, der havde været en meget gammel Mand, og som havde gjort Hov-Arbejde til Silkeborg i Ritmester Hoff's Tid.

Naae-Ege Sagnet lød i hans Fortælling lidt afvigende fra det mig tidligere fortalte; til Forstaaelse af Localiteterne erfarede jeg, at der mellem den ovennævnte Lilø og Himmelbjerget først ligger Møgelø, som dyrkes, idet man bringer Heeste dertil ved Svømning, og Sæden derfra paa Baad, saa kommer Laven Ø og Mark, og ved denne Djunnersvold, som er landfast (og nu eies af den rige Procurator Hald). Paa dette Djunnersvold boede den ene Konge i et Slot, omgivet med Grave, og i Kongshul boede den anden. Dette sidste Sted ligger i Vesterskoven, nær Skovfoged Rex' Sted, hvilket før brugtes af en Bonde, men da Godset blev kongeligt, blev det til Skov-

fogedbolig. Ved denne Bondes Sted havde hans Fader fortalt ham, at Kongshul laae, og det skulde have Navn af en Huulvei derved. Denne Konge — »Vesterkongen«, som Bonden kaldte ham, — seidede med Kongen paa Djunnersvold, fordi han vilde herske over det hele (thi om Rovet af Kongedatteren havde Bonden intet hørt) og angreb ham i hans fornævnte Borg, og da han kastede Ild ind i denne, blev den anden Konge (paa Djunnersvold) nødt til at flygte, og det lykkedes ham at komme et Stykke bort, før han opdagedes, men derpaa blev han forfulgt, og øvrige af Sagnet navnlig forsaavidt angaaer Navnene Hattenæs, Naae-Ege og Kongedybet, fortalte Bonden ganske ligesom det tidligere er meddelt.

Da han saaledes havde faaet Munden paa Gang, fortalte han mig nok et Sagn. Paa Frydensberg laa tidligere en Steenbygning med et Taarn, saa høit, at det kunde sees med Kikkert fra Vesterhavet, og hans Fader kunde erindre, som Dreng, at have seet det blive nedrevet. Denne Steenbygning eiedes i gamle Dage af en mægtig Mand, som dog ikke var Konge, tilføiede han; og »han havde sit Vaaningshuus der, hvor nu Drewsen har sin Have«. — En Bondepige, som passede hiin mægtige Mands Barn, tabte det ud af et »Glamhul« paa Steenbygningen, saaat det derved dræbtes, og til Straf herfor lod Faderen hende lægge i Pigtønde forspændt med to »Vildlapper«, som vare et Slags vilde Heste, de dengang havde. Disse fore afsted med Tønden, og standsede først paa Seishede, ved et Sted kaldet Trillinghøien (af 3 Høie, der staae sammen) fordi Pigen var død, da de kom til dette Sted. —

Af Malle har jeg hørt, at her skal være et yngre Sagn, om Landsdommer Hoff, som boede paa det gamle Slot, hvor nu Bindsbøll boer; han holdt sin Kone indelukket i et Værelse, som nu er nedrevet, men forinden udtog Inspecteur Hornemann en Rude af Vinduet, hvori hun havde ridset nogle Linier, hvilken han gjemte. Samme Hoff havde en Kjærlighedsforstaaelse

med et andet Fruentimmer, og da han engang blev overrasket af sin Tjener i en *tête à tête* med hende, skal han havde slaæet ham ihjel, puttet ham i en Sæk og sænket ham i Aæn; men Tjeneren spøger endnu paa Silkeborg Slot, og medens Malle boede der, vare hendes Vadskerkoner engang ganske betagne af Skræk, fordi de havde seet Tjeneren gaae med sit Hoved under Armen. (NB. Endeel heraf angaaer Ritmester Hoff).

Ogsaa er her et Sagn om en Skat, der her er nedgravet et Sted, og her skal være en Mand i Egnen, som har en Bog, hvori det kan læses, hvor den ligger. En Tysker havde drømt, hvor den laae, og reiste hertil for at søge den, men han fandt den ikke, hvorimod han tilsatte alt, hvad han eiede. Disse Fortællinger har Malle hørt af en Mand, som forrige Aar arbeidede i Haven.

Da Michael kom hertil, og der i Haven var plantet et Bed Georginer, saae Malle engang en Bondemand staae og betragte dem med sær Opmærksomhed; hun gik hen til ham og gav ham nogle Blomster og tilbød ham Knolder til Foraaret. Han var ganske forbauset over disse Blomster, og da han saae en Plante, der bar baade røde og gule Blomster, yttrede han i høieste Forundring, det er jo et rent Mirakel, jeg her seer; han ønskede, at hans Kone kunde faa dem at see, og glemte ikke at hente Knolderne om Foraaret. —

Om Eftermiddagen var det vedholdende stærkt Regnveir, men dog maatte jeg hen til min Sti langs Aæn, og røg der en Cigar, siddende paa min Mosbænk med Paraply over; Aadselgraverne havde nu faaet Seilgarnet overbidt, og Musen var usynlig, og i dens Sted det Hul, hvorigennem den var sænket.

Blaaeler findes ved Træskoengen, en lille Tunge ud i Aæn ikke langt fra Michaels Have og det Sted, hvor Færgen land-sætter. —

D. 5. Juli 1850. Om Morgenen ad Aarhusveien. Jeg gik først gennem den afbrændte Hedestrækning, som vist ikke bør be-

plantes igjen, men dyrkes, hvortil dens jevne flade Beliggenhed synes at indbyde. Det er tidligere faldet mig ind, om ikke de flade Hedestrækninger ved Aarhusveien skulde ligge saa lavt, at Gudenaas Vand ovenfor Faldet kunde ledes derpaa, forudsat at det kunde lade sig gjøre at faae et Tilløb fra Aaen gennem en af de Dale, der hist og her adskiller Bakkerækken. — Min Vei over Hedebrandsstrækningen gik over en Brandvei, og jeg saae, hvorledes Ilden havde overskredet denne, og gaaet til det næste Quarteer, hvor det dog var bleven slukket; idet man nemlig havde forsømt at borttrydde de Lyngbuske, der stod i den lille Grøft, som er mellem Brandlinien og Veien, hvilke altsaa dannede et Forbindelsesled mellem de to af Brandlinien adskilte Quarterer, og disse Lyngbuske havde netop bragt Ilden over Linien. —

Her blev jeg indhentet af 2 Borgere af Silkeborg By, nemlig Leieren af Michaels Gjestgiveri og Mølle, hans forrige Kudsk, Schou, og en Skrædermester, hvilke to vare paa Veien til Linaa. De anviste mig at besee Besaaingen af Flyvesandsstrækningerne, som ere mellem Veien og Aaen, og fulgte mig derind. De besaaes med Fyr i Rader fra Syd til Nord; i visse Mellemlum reises et højt Riisgjerde i samme Retning for at beskytte Frøet og de unge Planter; eftersom disse voxer til falder det sammen, men nyreises stedse nærmere mod Øst, idet Besaaingen er begyndt fra Vest, men foruden disse Gjerder maa Bunden mange Steder belægges med Grene for at hindre Sandets Flugt. Besaaingen var gjort i Rader, formodentlig trukne af en Ploug, og Frøet var dækket med smaa Lyngtørv. — Paa aldeles nøgne og flade Strækninger var plantet en Græsart i Rader, to og to ved hinanden, og da enhver fremstaaende Gjensand stopper og beholder endeel af den flyvende Sand, havde disse Rader saaledes dannet Sandvolde, der i nogen Frastand lignede Aspargesbede. — Min Søn forsikrer, at der om Vinteren stundom blæser Sand over til Silkeborg fra Bankerne ved

Kjærskov Mølle. — — Jeg fik her uformodentlig en Fortælling om den tidligere nævnte Skat, idet Skræderen sagde, at det var i denne Egn, at den var nedgravet, og han fortalte mig derpaa Sagnet saaledes.

Peer Guldgraver. En Holstener (han kaldte ham en Slesvig-Holstener) kom paa sin Reise i Jylland til at logere i Byen Hul, d. e. Voel, ikke langt fra Linaa, og da han var kommet hjem igjen, drømte han, at der ved Silkeborg var nedgravet en Skat, der skulde være saa stor, at Danmarks Statsgjeld kunde betales dermed, og i et Værelse, hvor han logerede i Hul, skulde der paa en Hylde bag Døren findes en Bog, hvori der stod, hvor Skatten laa nedgravet. Han reiser atter til Hul, sørger for at komme til at logere i samme Værelse som sidst; finder Bogen paa det i Drømmen betegnede Sted, og finder virkelig i Bogen angivet Stedet, hvor Skatten ligger, og som endnu skal vises, nemlig ved det nævnte Flyvesand, en Træstub staaer eller har staaet derved. Men den laa dybt i Jorden. Naar man nemlig trækker en Linie fra Gjødvad Kirke til en af de høie ligeoverfor paa denne (den høire) Side af Aaen liggende Banker, ligger Skatten saa dybt, som denne Linies Høide, regnet fra Gudenaens Vandspeil, hvortil endnu skal lægges 20 Alen.

Holsteneren tvivlede nu ikke længer, reiste hjem, solgte, hvad han der havde, og med 10,000 Rbd., som det udbragtes til, kommer han til Silkeborg, og skaffer sig Tilladelse til at grave paa det betegnede Sted. Han graver og graver og graver saa længe, til hans Kapital er fløiten ved al den Gravning, han lod foretage, men skjøndt han ikke finder Skatten, er den dog ikke ganske uden Frugt; han finder blandt andet en Potte med gamle Penge i, og jo dybere han kom, des mere hedder det sig, at han fandt.

Landsdommer Hoff, der dengang eiede Silkeborg, hører dette og troer, at dette tyder paa, at den store Skat maa findes, naar man kommer til den rette Dybde; han foreslaar derfor

Holsteneren, som var kommen tilende med sine Penge, at hjælpe ham med at opsøge Skatten, mod at de dele denne, naar den findes, hvorom de enes. Hoff lader nu Silkeborg Hovbønder tilsige at møde for at grave; de knurre vel, da de ikke synes, at dette hører til deres Hoveripligt; men de møde desuagtet og grave og grave; men Skatten vil ikke komme frem. Til sidst have de gravet saa dybt, at Sandet styrter sammen i den Grad, at der ikke kan graves dybere, og derfor maatte Arbeidet standse.

Hoff bidrog nok ogsaa til derved at ødelægge sig, og Holsteneren, som nu havde været saa længe i Linaa Sogn, at han der havde faaet Forsørgelsesret, maatte blive der til sin Død, idet han underholdtes af Fattigvæsenet, og gik omkring under Navnet Peer Guldgraver. —

Fra Flyvesandet gik jeg op af den høie Bakkerække, der fra Silkeborg løber næsten hen til Resenbro, og jeg valgte den sidste Bakke, der var begroet med Skov, som gik ud i en smal Spids, heelt oppe paa Toppen, omtrent midt for Flyvesandsbesaaingen. Da jeg havde naaet op paa den meget høie Bakke, og trængt igjennem den smalle Skov, traf jeg dyrkede Marker paa den anden Side og enkelte spredte Gaarde. Men paa de afhugne Grene med vissent Løv paa saae jeg, at Skovødelæggelsens Tid ikke endnu er forbi i Danmark, thi det var synligt, at her i denne Sommer var fældet store Bøgetræer netop paa dette Sted, som danner Værnet for de høitliggende Marker mod den voldsomme Vestenvind; og dette Værn var allerede hist og her blevet saa aabent, at Vinden havde faaet Indpas, saaat om faa Aar vil denne skovbegroede Bakke ved gjensidig Hjælp af Øxen og Vestenvinden blive ligesaa nøgen og lyngsort som Bakkerne ved Siden af den mod Resenbro, der ogsaa have været grønne af Løvskov. Strax hørte jeg ogsaa Øxens Slag, og just som jeg kom herhen faldt et deiligt, ikke engang halvvoxent Bøgetræ.

Bondekarlen, som fældte det, fortalte mig, at det var Haarskov, jeg var i, og at Heden nedenfor, som jeg var kommet igjennem, heed Sandheden (han udtalte det Sundheden, saa det varede noget, inden hans Forklaring, (nemlig at Navnet kom af den megen Sand) oplyste mig om det rette Navn). Skoven var Bonderskov, der ved en med Pæle betegnet Linie adskilles fra Heden, som er Kongens, og denne Skov, fortalte han, havde herlige store Træer, da Bønderne ikke maatte hugge uden efter Udviisning; men siden de havde faaet Ret til at hugge, som de vilde, blev den ikke skaanet meer, skjøndt Træhugsten neppe lønnede sig, da Bonden kun fik 4 Rbd. for en Favn kløvet Brænde i Skoven.

Paa mit Spørgsmaal, om der slet ikke plantedes igjen, viste han mig et lille Stykke afdrevet Skov, der var beplantet med Grantræer; men hvad hjælper det, naar de Træer, der ere Værn mod Vestenvinden, ikke skaanes.

Han viste mig en Vei til Silkeborg over Markerne, men jeg foretrak at gaa langs Udkanten af Skoven ved de høie og stejle Brinke, som han dog forudsagde mig vilde blive meget besværlig. Det maatte jeg snart bekjende, thi da jeg kom ud paa Spidsen af den første Brink, var der en Dal af samme Dybde som Flyvesandet mellem denne og den næste; da jeg tilmed havde opdaget, at jeg havde forglemt min saa uundværlige Paraply ude i Flyvesandet, besluttede jeg at stige ned af Brinken og forsøge, om jeg kunde finde mit Spor paa den store vildsomme Sandflade, før Storm og Regn udslettede det, hvilket var den eneste rimelige Maade at gjenfinde Paraplyen. Jeg fandt ogsaa Sporet et Par Gange, men det slap altid fra mig, naar den nøgne Sand blev afbrudt af mager Lyng- eller Revlebær Vegetation, og jeg gennemvandrede Heden derpaa paa Maa og Faa, men forgjæves; jeg forsøgte nu at finde Sporet fra den Side, jeg var gaaet ind i Heden med mine to Ledsagere, da jeg just havde sat Paraplyen fra mig, hvor vi skiltes ad, ikke langt



Fra Virklund gamle Hulvej. Efter Maleri af Godfred Christensen fra 1866.

fra en mærkelig Piil, der var voxet som et Net over en stor Knold, eller rettere en lille Bakke, hvilken vi havde betragtet. Endelig fandt jeg ogsaa vort Spor, forfulgte det længe ad en sandet Kjørevei, men det forsvandt ganske i Hedevegetationen, og jeg savnede desværre den indianske Sands at kjende Sporet af nedtraadte Planter; men ved at bestige hver lille Høi, og derfra see mig om, opdagede jeg endelig Piletræeshøien, og efter at have omkredset denne i mindre og større Kredse, opdagede jeg endelig nogle afrevne Stykker Papir, der vare mit andet og sidste Mærke, og som, beskyttede af de opvoxende Fyrretræer, heldigtviis ikke vare bortførte af den stærke Blæst. Paraplyen stod der rolig, hvor jeg havde hensat den; men alt dette gjorde, at jeg fastende som jeg var, først sad ved mit Maaltid Kl. henved 12, og jeg havde begyndt min Spadseretour Kl. omtrent 6. —

Om Middagen Tordenveir. Om Aftenen med Damerne til Asnæsodde; paa Veien dertil var Belysningen det mørkeste, jeg har seet, uagtet Solen skinnede, og Modsætningen mellem dette Mørke, forenet med den stærke Blæst og Solens stærke Straaler lige i Ansigtet paa os var høist besynderlig. Belysningen hvori Silkeborg og de øvrige Omgivelser laa var, da vi kom i Læ af Skoven paa Asnæsodde, den mærkeligste, jeg har seet, snart belystes et enkelt Parti af Skovene eller Ulvehovedet eller Halvdelen deraf, eller Himmelbjerget, hvorimod det øvrige var mørkt; snart vexlede paa den anden Maade Belysning og Mørke; paa Hjemtouren gik Solen ned bag en mørk tyk Sky, som lidt efter blev guldbræmmet og i nogle Øieblikke stod Solen lige i en Aabning, omtrent midt paa Skyen, og netop saa stor som selve Solen, eller dog ubetydeligt mindre, saa at det blev sammenlignet med Odins Øie. —

D. 6. Juli 1850. Om Morgenen, paa Grund af den stærke Vesten Storm, over Ulvehovedet til Nøilykke, hvor jeg traf min Træskomand ved sit Arbejde og satte mig hos ham; da jeg havde seet, at han ogsaa havde hugget i Afkæmningen af sin Skov, der tillige er Værn for hans Marker, foreholdt jeg ham det syndige deri, og fortalte ham, hvad jeg i Gaar havde seet i Haarupskov, hvorved han fortalte, at den Bakke, jeg i Gaar havde besteget, hed Grøndahlskol, og at hans to blinde Sønner saugede Brænde; jeg havde ogsaa seet to Karle sauge Brænde, men i nogen Afstand fra den, der fældede Træet, og det faldt mig ikke ind at gaae hen til dem, da jeg ei havde seet, at det var blinde. For saaledes at sauge faae de Kosten og lidt til. — Han fortalte mig ogsaa om Slaaelse Væld Kilde, ved Siden af Slaaelse Bjerg (hvorpaa Kongestolen) i Søderskov, hvilken Kilde ikke fryser om Vinteren, hvorfor han, da han som Dreng vogtede Svin, altid om Vinteren kunde drive dem derhen at drikke. —

Imidlertid var vort Selskab bleven forøget med en Skræder Søren Sørensen derfra Stedet, hos hvem Hans Rasmussens ene Søn er i Arbeide; han blev snart snaksom og røbede ualmindeligt Kjendskab til Danmarks Historie, navnlig Indflydelsen paa Danmark af Hansestædernes mægtige Flaade, Grevens Feide, Fredr. 3dies Krig etc. og talte ret fornuftigt om Dagens Politik, hvorom han udspurgte mig samt mindede om, at det i Dag er Aarsdagen af Slaget ved Fredericia.

Af ham fik jeg nogle Tillæg til Naae-Ege Sagnet og Historien om Peer Guldgraver. —

Kongen paa Djunnersvold sad nemlig ved Frokosten, da Fienden kom til hans Slot, og da han opfordredes til at overgive sig, svarede han: »Maa Muus ikke have Madrol« hvorpaa han af Fienden atter fik det Svar: »Ikke længere end Kat vill« Det ere hans Skatte, som bleve kastede i Søen ved Djunnersvold i en jernbeslagen Kiste, og ligge der endnu, og Skræderen yttrede, at han havde heddet Næs, og at Slutningen af Ordet Hattenæs, som er det Sted, hvor hans Hat drev i Land, kommer deraf. Han beskrev Beliggenheden deraf saaledes: Naar man fra Silkeborg gaaer til Naae-Ege, Skovfoged Langhoffs Sted lidt forbi, er der en Eng, som gaaer ud i Aaen, den hedder Kongsholm, lidt Østen for denne gaaer Hattenæs ud i Aaen, og Vandet mellem disse to er Kongedyb. Der var i ældre Tider et Vadedsted, man kunde gaae over, som blev forstyrret ved de senere oprettede Laxefiskerier. At der paa Djunners har staaet et Slot skal endnu være synligt, uagtet Ploven gaaer derover; det har været omflydt af Vand, og Voldene ere endnu ei ganske forsvundne. Paa Stedet er oppløiet endeel gamle Nøgler og en Kakkelovnsplade.

Peer Guldgravers Afkom lever endnu i Rye By og bærer bestandig samme Navn. Det er ikke Landsdommer, men Ritmester Hoff, der hjalp ham med at grave Skatten, og da han kun brugte Hovbønder dertil, ødelagde han sig ikke derved,

men blev tilsidst keed af Arbejdet. En gammel Kone, som hørte, at Holsteneren vil grave efter denne Skat, som ligger paa eller ved Grøndahls Kol, forudsagde, at det intet vilde nytte, da Flyvesandet knugede den, idet det havde lagt sig 20 Alen højt derover; Bogen, hvori Stedet angaves, havde Skrædderen som Purk læst i, men han kunde forresten intet meddele om den. Han vilde have læst i en anden gammel Bog, hvorom han heller ikke vidste meer, at den Herre paa Silkeborg, der havde nedgraven den, heed Ove Bille. Det var sket i Anledning af en Krig, og nok den, en Konge af Danmark førte med de mange smaa Syssellkonger i Landet, skjøndt Ove Bille ikke var nogen Konge.

Jeg gik derefter ind til Hans Rasmussens Kone i hendes ordentlige men fattige Stue, og hun bød mig strax Smørrebrød paa en Tallerken, men vor Samtale angik kun hendes blinde Børn, som ønskede Arbejde paa Silkeborg.

I Morges leverede jeg mit smudsige Tøi at vaske til Julie Nielsen, som jeg for omtrent 7 Aar siden, da hun kom ud af Forbedringshuset, hvor hun havde hensiddet for Tyveri, havde skaffet Arbejde paa Strandmøllen, for at hun ikke skulde falde tilbage til Tyveri eller blive et offentlig Fruentimmer. Jeg havde paa det bedste arrangeret det med Christian Drewsens Kone Ernestine, at det ikke skulde blive bekjendt, at hun var straffet, men paa Veien til Strandmøllen fortalte hun selv til Papirkudskens, at hun kom lige fra Forbedringshuset. Hun har senere opført sig godt, blev gift med en Arbejder paa Strandmøllen Villiam, med hvem hun flyttede herover, hvor han arbejder ved Maskinen med en Dagløn af 3 Mk. 8 Sk., samt frit Huus, og hun har god Fortjeneste ved at vadske og stryge for Folk; de have to Born, og hun har tidligere gaaet tilhaande i Michaels Huus. —

De fjendtlige tyske Tropper kom slet ikke til Silkeborg i 1848, men derimod to Gange i 1849, sidstegang Natten mellem 4. og

5. Juli Kl. mellem 2 og 3, første Gang 4 à 5 Uger tidligere. Da Michael sad i Rigsdagen i Kjøbenhavn., hvortil han havde medtaget sin Familie, og det antoges farligt at lade den kostbare Fabrik uden overordnet Tilsyn under Jyllands forventede Besættelse af Fiender. reiste Michaels Svoger, Kapt. Beutner, som har en Prioritet paa circa 50,000 Rbd. i den, herover, for at føre Tilsyn paa Michaels Vegne. Silkeborg blev derefter gjæstet af et Detachement Bayrer under den bekjendte Oberst v. d. Tann, som red alene gjennem Skoven med sin Tjener, uden at lide nogen Overlast; han yttrede, at Michaels Vaaningshuus var den eneste smukke Land-Bygning, han havde seet, siden han kom over Elben. De fiendtlige Officerer skulde spise paa Silkeborg, men da der blandt dem var en Schlesvig-Holsteensk Officer, erklærede Beutner, at han ikke kunde spise ved hans Bord, hvorpaa de andre Officerer erklærede, at de for Kammeratskabs Skyld ikke kunde komme, og spiste paa Gjestgiverstedet. Kun v. d. Tann og en ung, særdeles smuk Officer spiste derpaa med Beutner. De bleve der kun og gjorde adskillige Requisitioner af Fødemidler, blandt andet Michaels 2 Trækstude.

Imidlertid var Michael efter Rigsdagens Slutning kommet tilbage med sin Familie, og Natten mellem 4. og 5. Juli bleve de vækkede ved den Efterretning, at Tyskerne vare der. Det var en Afdeling Kur-Hesser uden Officerer, der kom for at recognoscere. De kom luskende frem, da de ikke vidste, om her var danske Tropper; først samledes en Deel af dem ved Fabrikken og begyndte at ruske i Døren, hvorfor Michael gik ned til dem, underveis passerede han forbi to Soldater, og disse kom nu op til Hovedbygningen, hvor de stødte paa Døren, saa at Malle, som var alene med nogle Fruentimmer, maatte lukke dem op; de spurgte strax, sind Dänen hier, og gik ind i Stuerne for at efterse; derpaa forlangte de Spise og Drikke, og bleve af Malle viste ned til Kjøkkenet, og da de vilde gaae gjennem den indvendige Indgang dertil, betydede hun dem, at de skulde gaae

udenom Huset dertil, hvilket de ogsaa gjorde, uden at hun veed, hvoraf hun fik dette Mod. Da hendes Datter Johanne vaagnede ved det stærke Hundeglam, og saae ud af Vinduet, saae hun Græsplainen udenfor fuld af tyske Soldater og til sin største Skræk sin Fader midt iblandt dem. — Da de efter nogen Tids Forløb vare dragne bort, kom der nogle Husarer, og derpaa ad Naae-Ege Veien et Detachment, hvoriblandt Büchenburgere, med en Officer, som ogsaa droge bort samme Dag.

— — De fiendtliges Opførsel var god, uagtet de fik saa megen Viin, de forlangte, blandt dem var Studenter, en Gartner etc.; nogle forlangte at se Fabriken, som Michael viste dem; og en af dem yttrede, at han manglede en Kalender. De toge endeel Fødevarer og sligt, navnlig beklagede Papirmager Røhr sig over, at han Dagen forud havde vadsket sin Griis, som de tog fra ham; men forøvrigt toge de Intet og gjorde ingen Skade. Malle beundrede den Rolighed, hvormed hendes Mand behandlede dem.

Da de vare dragne bort, blev hans Søn Christian, som i nogen Tid havde gaaet med en Sygdom i Kroppen, der formodentlig kom til Udbrud ved den Exaltation, hvori han hele Dagen var, farlig syg, som Ryge senere sagde af et apoplectisk Anfald; en Karl, som blev sendt til Dr. Ryge i Tem, blev fanget af Tyskerne, og Huuslæreren Finsen, der derefter sendtes, havde samme Skjæbne; men da han traf nogle af de Tyskere, der havde været paa Silkeborg, og fortalte dem Christians Sygdom, fik Ryge, der holdtes fangen i Linaa, Tilladelse til at tage til Silkeborg, mod at udstede et Revers, at han ikke i 3 Timer vilde melde noget om Tyskernes Stilling; og de fangne løslodes. —

— — Efter Aftale med Bindsbøll mødte jeg om Formiddagen paa hans Contoir, for at træffe Skovfoged Jepsen fra Sønderskoven. Han bekræftede, at Kilden paa Slaalse Bjerg aldrig frøs til; i Nærheden af den ere nogle Steder med Benæv-

nelser fra svenske Krigen; jeg gjorde Aftale med ham om et Besøg, og han bemærkede, at hans Svigerfader Frederik Møller havde mærkelige gamle Bøger og kjendte mange Sagn.

Tilfældigvis kom under Samtalen med ham Skolelærer Andsholm fra Funder tilstede, som fortalte mig om et Sagn fra Funder sogn, hvor der ligger 5 store Høie ovenpaa Lyngbankerne, ganske af Udseende som Kjæmpehøie, de kaldes Haborhøi, og i Nærheden af dem er Blakstalbusk; her har i ældre Tider staaet et Slag, og den tabende Anfører eller Konge flygtede til Silkeborg, men tabte underveis sin Sadel, og Stedet kaldtes derefter Sadlings Ager, som senere er blevet til Sjællands Ager; Sagnet blandes derpaa med Naae-Ege-Sagnet, thi Skolelæreren fortalte videre, at han havde tabt sin Hat og var bleven naaet paa de Steder, som derefter kaldes Hattenæs og Naae-Ege. Her er Forvexlingen aabenbar, da Aaen ligger imellem Sjællands Ager og Naae-Ege, saa at han maatte være druknet, før han blev naaet. Skolelæreren satte dette Slag i Forbindelse med Slaget paa Grathehede, under Svend Grathe, da Funder Sogn støder op til Torning Sogn, hvori Grathehede ligger, ligesom Stedet Graagaard, hvis Navn har samme Oprindelse; han paa-stod ogsaa, at Haborhøi næsten var lige saa høi som Himmelbjergel. —

Bindesbøll sendte dernæst Bud efter den gamle Stabell, der har eiet Øster Keilstrup og nu boer i Silkeborg By. Af hans Meddelelse har jeg følgende: Stabell, der var en Olding, kom som ganske ungt Menneske til Silkeborg og var Forvalter hos Eierne. Om Godset, medens det var Klostergoods, veed han intet; derimod veed han, at det i ældre Tider var kongeligt Ryttergoods, hvor der blev holdt Dragonheste, og en Bygning til dem stod der, hvor nu Smedien, der gaaer ind i Michaels Have, og de to Arbejder Boliger ligge. Kongen solgte det kort før 1773 til Ritmester Hoff, der bemeldte Aar byggede Slottet, hvor nu Bindesbøll boer, og Kirken indrettes, samt hvor der er Skole,

og han tog dertil Stene fra Grunden af den gamle Klosterbygning i Michaels Have, ligesom han har taget Resten af disse til Grundstene for Papirværket.

Slottet havde dengang to Fløie af Bindingsværk lige til Lindetræerne paa begge Sider, hvilke Fløie Landsdommer Hoff nedrev og brugte til andre Bygninger; ligesom det ogsaa var denne, der lod opfylde Gravene om det gamle Kloster, der gik omtrent hvor Michael har gravet et Bassin ind i Haven med Bro over. Gjennemkørselen til Klosteret var gjennem de to Lindetræer, hvoraf det ene endnu staaer.

1777 byggede Ritmesteren Broen og Aaleværket. Denne Ritmester var en slem Fruentimrjæger, og det var i den Sal, hvor Kirken nu bygges, at han i Hidsighed ihjelslog den Tjener, der overraskede ham i en Elskovshandel. Han lod Liget bortbære i en Sæk og sænke i Aaen af en anden Tjener, der senere blev Møller i Mausing, og som fik en Gevæxt i Nakken, der stedsede voxede og maatte opereres, og det var en almindelig Tro, at den var voxet ud paa det Sted, hvor den Myrdede havde taget ham, medens han bortbar Sækken. Det var ogsaa rigtigt, at Ritmesterens Kone var lukket inde, og den omtalte Rude existerer endnu i Bindesbølls Forvaring; men da vi fik den frem, befandtes Indskriften at hidrøre fra Landsdommer Hoff's første Kone. Den lyder saaledes:

*..O Hoff, min ømme, min elskte Ven!
Kom til din længselsfulde Ven igjen!
Lad fra mit bange Bryst sig flere Suk ei trænge;
Kom trofaste Ven og Mand, hvi dvæler du saalænge!
Mathilde Cathrine Hoff, d. 13. Juli 1791.*

Landsdommer Hoff fik Godset efter sin Fader, og i hans Tjeneste var det, Stabell kom 1799. Han roser denne Hoff, navnlig som en Mand af Hoved. Han solgte Silkeborg 1804 og eiede dengang 200,000 Rdl. Courant, hvorpaa han købte As-

mildkloster og nogle Gaarde i Holsteen, og til en af disse, nemlig Dorffgarten ved Kiel, flyttede han hen fra Silkeborg. Det var egentlig Frd. 5. Januar 1813, der styrtede Hoff, skjøndt han ikke egentlig fallerede, hvorimod han, da han en Termin ikke kunde klare sig, istedetfor at gaae paa Accord med sine Creditorer, tog til et Bad med hele sin Familie, og siden skaltedes og valtedes der med hans Eiendomme, saa det var en Gru; han fik en Pension af Regjeringen og døde i Viborg. Hans Bog skal ikke indeholde synderligt om Silkeborg, men mest være et Selvforsvar.

Silkeborg Gods har ogsaa været eiet af Stadshauptmand Aastrup, der kjøbte det 1814 for 300,000 Rbd. Sedler og 300,000 Rbd. Sølv.

Hverken hos Michael eller Bingesbøll findes Godsets gamle Papirer, og Stabell oplyste i den Henseende, at han havde seet disse Papirer i Hoff's Tid; det var gamle Pergaments Documenter med Voxsegl og Silkesnore, hvilke Hoff vistnok havde taget med sig til Dorffgarten, hvor hans anden Kones Søster Ingeborg Waadsgaard, gift med Kjøbmand Didriksen, boede, muligt lever hun endnu; Stabell veed nemlig, at hans Bibliothek og Papirer bleve sendte til Kiel. — Procurator Hald, som eier Laven Mark, har endeel gamle Papirer, Silkeborg betræffende, fra sin Formand, Landinspecteur (og Procurator?) Sørensen; hvilke Forvalter Beder paa Silkeborg har havt udlånt.

Om Peer Guldgraver fortalte Stabell, at han var fra Staugaard ved Veile, hvortil han formodentlig var kommet fra Holsteen. Han var saa forhippet efter at finde Skatte, at man kunde faae ham til at paatage sig det sværeste Arbeide, naar det blot var paa et Sted, hvor han hørte, at man havde seet Flamme eller Lys brænde over, hvilke betegner skjulte Skatte. Heraf benyttede Forvalter Mønsted paa Silkeborg sig; da han nemlig gjerne vilde have en Mose (som ligger paa venstre

Side af Veien, til Lysbro, noget før man kommer til Skovfogedstedet) udgravet til Eng, fortalte han først til Peer Guldgraver, at han en Nat, han reed der forbi, havde seet Lys brænde derover, og senere foreslog han ham at udgrave den til Eng; dette svære Arbeid paatog Peer sig med Begjærlighed, og Engen kaldes siden den Tid Mønstedhave, og nu gaaer Chausseen over en Deel af den. Her var tidligere den Mærkelighed, at en Jæger var bleven skudt ligeud for den, og det var bleven Skik, at enhver Forbigaaende kastede en Gren paa dette Sted, hvorved der opstod en Quasbunke saa stor som en Kulmine, og den blev først borttaget, da den laa i Veien for Chausseebygningen.

Stabell gjorde opmærksom paa, at der i St. Blichers »Nordlys« skal indeholdes endeel om Silkeborg, Laven og Ebbestrup.

Malle har hørt, navnlig af Hans Johansen, som nu har et Huus paa Seis Hede, at Klosteret to Gange skal være brændt, engang ved Lynild, og engang nedskudt af Svenskerne, ved hvilken Leilighed Tyskerne kom os til Hjelp; det er ogsaa fortalt mig, at det skal være nedskudt fra den ligeover paa den anden Side af Aaen liggende Sandbanke, der er nøgen mod Sydøst.

Om Aftenen gjorde jeg en Ridetour paa Bindsbølls Hest over Seis Hede, hvor jeg paa høire Side havde Aaens Løb og paa venstre den mærkelige Bakkestrækning, bestaaende af sorte Lyngbakker, som strækker ligened til det paa den anden Side beliggende Himmelbjerg, og blandt hvilke Sinnebjerg og Stoubjerg rager mærkeligt frem. Jeg gjenkendte paa Aaens modsatte Side Tindebjerget, men Bønderne benævnte den der liggende Ø Bors, hvorimod jeg tidligere har hørt den benævnes Lilø; Aasen øst for Tindebjerget, der seer ud som dens Tvilling, kaldte de Oringen eller Aaringen. Jeg kom derefter forbi Sveibæk! formodentlig saaledes kaldet, fordi Vandet her sveier forbi et Holt, som en Bonde kaldte Snorrensvold, dog



Fra Nordskoven ved Silkeborg. Tricsnit i «Ill. Tidende» efter Tegning af Viggo Hansen.

veed jeg ikke vist, om jeg erindrer den 3die Stavelse rigtigt. Dernæst maa jeg bemærke, at jeg skriver alle Navne, jeg saaledes hører, efter Bøndernes Udtale, og jeg erfarede netop i Gaar, at det titnævnte Noilykke paa Inspecteurs Contoir staves Nylykke. — Jeg kom derefter ligefor Møgel Ø, der ligger som en nogen stor Bakke i Vandet, og mellem den og Landet findes en lille ganske skovbegroet Ø, men dens Navn kunde jeg ikke erfare. Derimod blev Lauen Mark mig viist, den var kjendelig paa en Bakke, den gik op i, og som var klædt med en lille Krands Træer, der saae ud, som vare de plantede. Halds Skov laae imellem mig og den, og jeg reed gjennem denne Skov, skjøndt det var sildigt, men jeg kunde dog ikke naae til den; nogen Ø, kaldet Lauen Ø, vilde Bønderne der ikke kjendes ved. — Paa Tilbageveien gik Solen mageløst deilig ned, just bag Staubjerg og Sinnebjerg. —

Ved min Ankomst til Slottet modtog Bindsbøll mig med den Efterretning, at Freden var sluttet med Tyskland, og hjemme var Brev fra min Kone, som indeholdt Betingelserne, dem hendes Broder havde hørt af Udenrigsministeren, Moltke. Bygningsinsp. Gottlieb Bindsbøll var kommen til Inspecteuren. Dette var den mærkelige 6. Juli, Fredericia Slægets Aarsdag.

D. 7. Juli 1850. Om Morgenen over Lysbro til Vinningdal, hvorfra man har et uforligneligt Panorama af Silkeborg, ligesom fra Fabrikerne, der danner Spidsen, til Himmelbjerget, langs Ulvehovedet, Sinnbjerget og den dertil hørende Bakke — eller næsten Bjergrække; derpaa mod Vesten den langt op i Landet løbende mægtige Bakkerække, bevoxet med Skov, og hist og her bag den høie overrørende Bakker; dette er Rammen, og mellem denne ligger Øster- og endeel af Vesterskoven med de mange Søer og Vande, hvoraf jeg kunde gjenkende Almind-sø med sin steile Brink, Ørn Søen og Lyng Søen; men fra Stedet hvor jeg stod, saae hele dette bakkede Terrain næsten ud som en Slette; foran Osnæsodde med tilhørende Skove og Vande.

Jeg stod paa en af 5 isoleret liggende Høie, som saa ud hver som en Kjæmpegrav, og skjøndt de som saadanne betragtet vare Kjæmper mod de sjællandske, saae de dog ud som Myretuer, betragtede i Forhold til de mægtige Lyngbanker, hvorpaa de hvile; for at naae til dem, var jeg gaaet temmelig langt i Nordvest fra Vindingdal, og jeg antog, at de vare de førømtalte Haborshøi. Jeg gik nu over Markerne omkring en dyb og bred Kløft, med mægtige Kildedrag, og gjennem en smal Bjergkløft tilbage over Lysbro.

Idag da Værket staaer, er Vandet flere Steder overtrukket med en grøn Sliimhinde, hvori de før nævnte smaa Partikler have samlet sig, ligesom det i den gravede Kanal hele Veien danner besynderlige Striber.

Om Eftermiddagen 3 Vogne til Udsigterne ved Skovfoged Rex Bopæl i Vesterskoven. Veien gik over Silkeborg Bymark, gjennem Vesterskoven, hvor man kjører forbi Funder Holme; her har Michael 20 Tdr. Land Eng, hvor der af Regjeringen tidligere er anlagt Engvanding, saa at hele dette hans Terrain er vandet, hvorimod 50 Tdr. Eng ved Siden af, som Byen har, ikke er vandet. — Paa den østlige af de ovennævnte Udsigter, der kaldes Frederikke Hoi, nok efter en Skovriders Kone, seer man gjennem Bøgetræerne, der begrændse den, den anden længere vesterpaa er videre og uhindret; til venstre i Dalen har man Virklund, ligesom sig Thor Sø, hvorved Virklund ligger, med deilige Øer, men selve Dalen er foruden Søen opfyldt tildeels af skovbegroede Bakker, skjøndt den fra den Høide, hvorpaa vi stode (og som nogle feilagtig have paastaet at være den samme som Himmelbjergets) næsten saae ud som en Slette; paa den anden Side af Søen ligger den mægtige Bjergryg, som skovbegroet løber langt op i Landet mod Vest; midt inde mellem Træerne boer en Kulsvier, fra hvis Huus, som laae omtrent ligeoverfor vort Standpunkt, Skorstensrøgen hævede sig lige i Veiret, hvilket Spor af Mennesker tog sig herligt ud i den umaadelige Skovørken.

Ved det Kloster, der har ligget i Michaels Have, er det samme Sagn, som ved lignende Steder, nemlig at der fra dette gaaer en Gang under Langensø til den modsatte Side; da det var mig sagt, at Michael havde ladet grave for at finde den, da han vilde bruge Stenene til Grundstene, spurgte jeg ham derom, men det var naturligvis ikke Tilfældet, og en Forvexling med, at han havde gravet efter Klosterets Grundsteene og brugt endeel af dem. Han har ogsaa anmodet Dr. Ostwald om at meddele ham, hvad han, ved at eftersee gamle Arkiver finder om Silkeborg, og O. har sagt, at han allerede har fundet Adskilligt, men han har ikke meddelt det endnu.

D. 8. Juli 1850. Ifølge en Aftale med Skovfoged Jepsen i Sønderskov gik jeg ud til ham, ligesom jeg var staaet op, og drak paa Vejen de to Flasker Vand. Vejen fører over Foerbæksbro og Virklund, hvorefter man dreier til venstre, og følger Kjøreveien derhen ud gennem Sønderskoven. Jepsen forklarede mig Skovens Inndeling saaledes: Nord- eller Norderskov er, hvad der afskjæres ved Veien til Resenbro paa den nordlige Side og Gudenaå paa den sydøstlige, lige til Enden af Bras Sø og Begyndelsen af Borresø; i den er Dronningestolen, Ulvehovedet, Naae-Ege m. v. Østerskov begrændses mod Syd af Borre Sø, som man har under sig fra Tindebjerget, og mod Vest af den Vei, der gaaer fra Silkeborg til Virklund, mod Nordøst af Brassø og Borreaa; i den er Tindebjerget. Sønderskov er, hvad der ligger Syd for Borresø, og deri er Slaunsøbjerg med Kongstolen; dernæst Aasen. Vesterskov er, hvad der ligger Vest for Veien fra Silkeborg til Virklund, og i den er Almindsø, med det nydøbte Kynast etc. — Om den Triangel, der med Topvinkel i Silkeborg indeslutes af Aaløbet indtil Brassø mod Øst, af Almind og Ørnø mod Syd og af Langsø ligefra Lysbro til Silkeborg mod Nordvest; og i hvilken Silkeborg By, Lyngsø og Skovriderboligen Marienlund ligger, regnes til nogen af dem, har jeg ikke erfaret.

Jepsens Skovfogedhuus hedder Rødbækshus, af en Bæk med rødligt Vand, der flyder ikke langt derfra paa Veien til Slaunbjerg. Derpaa kommer man forbi Ryttermose og Ryttersø. Denne Mose ligger temmelig høit og er en flad sort, ganske jevn lynggroet Mose, som kun bærer ved Yderkanterne; den har Udseende af at være dannet ved, at Ryttersøen lidt efter lidt er vokset til; thi nu udgjør denne Sø kun en lille aflang Strækning omtrent midt i Mosen, kantet med en lysegrøn Græsbræm, der staaer i en besynderlig Modsætning til den sorte Mose, der indeslutter den, og det hele har et meget malerisk Udseende, seet fra en af de skovklædte Bakker, der

omgiver den. Til Søen selv kan man ikke komme, og den skal være overordentlig dyb, ja nogle paastaae, at man ikke kan finde Bund i den. Navnet hidrører fra, at tre svenske Ryttere i den svenske Krig vilde ride over den, men sank i og druknede.

Derfra gik vi op paa det steile Slauenbjerg, paa hvis Spidse er sat en Bænk, kaldet Kongsstolen, efter Chr. 8de el. Fredr. 6te, der har været der, hvorfra er herlig Udsigt; ved Foden af Bjerget ere de Kilder, som aldrig fryse, men de komme ikke ud fra et bestemt Væld, men fra en lang Strækning af Bjergets Fod, og løbe hen over et Stykke Mosejord, ganske ligesom de førnævnte Kilder ved Almindsø, undtagen at de intet Vandfald danne, og udgyde sig derpaa i Slauensø; de have endnu den Kraft, at Vandet i Søen i en Afstand af 10 til 12 Favne fra Land heller ikke fryser; Jepsen fortalte, at der paa et andet Bjerg i Sønderskoven var en Kilde, som udsprang midt paa Bjerget, der heller ikke frøs.

Fra Kongsstolen ned til Kilderne er Bjerget særdeles steilt, men da jeg tidligere havde ønsket at see dem, førte han mig lige ned af denne Side, men uagtet jeg ikke hører til de frygt-somme og er temmelig vandt til at stige op og ned af Bakker, gjøs det dog lidt i mig at stige ned af denne saa usædvanlig steile Bakke, hvis Høide Jepsen anslog til cirka 50 Alen, især da der kun hist og her var et Træ at støtte sig til; det sidste Stykke var saa steilt, at jeg ikke saae anden Udvei, end at sætte mig ned og saaledes rutsche ned, hvilket lykkedes. — Vandet gjorde Jorden gul, som ved jernholdige Kilder, forresten mærkede jeg ingen særegen Smag ved det, og det var temmelig koldt; op maatte vi samme Vei som ned, næsten lodret, og jeg turde kun engang kaste et sjaalent Blik bag mig, idet jeg just havde fat i et Træ, da jeg ellers frygtede for at blive svimmel.

Derfra gik Veien op paa det berømte Sted, kaldet Aasen, som er en lang meget høi, mange Steder meget smal Bjergaas; Jepsen gjorde mig just paa et Sted opmærksom paa, hvorledes

Veien dannede et S, og indtog hele Aasens Bredde, idet der paa begge Sider var bratte Brinke; vi kom op gjennem en smal Dal, hvor der nu er en frodig ung Granskov; her havde i 1834 en Skypumpe huseret, og medtaget eller ødelagt 44 store Bøgetræer, hvis Rudera bleve mig viste, da jeg 1835 var der med min Svigerfader. Stødene af Trærne stod der endnu, tildeels omvæltede med stor Jordklump ved, og deraf saaes, at der havde været de allersværeste Træer imellem; den skruede dem sammen hist og her, og den var gaaet over den Bøgeskov, der stod høiere paa Aasen, uden at beskadige den, men maa have sænket sig i denne dybe og smalle Dal. — Han førte mig derpaa op paa Hovedudsigten, der vender ud mod Bjergrækken, der løber Nord for Seis Hede, og Udsigten herfra er rigtignok værd at see. Nedenfor havde vi Sveibæk Færgested; Sveibæk, som adskiller Silkeborg og Rye Skove, løber her ud i Gudena; han berigtigede de mig paa Ridetouren i Forgaars meddeelte Navn, idet Holtet ikke heed Snarrevold, men Snekkesholt, og Aaen omkring dette Snebæk, hvilke Steder jeg nu saae fra den modsatte Side. Noget indenfor Holtet, paa denne Side af Aaen ligger Mørksø, netop synlig fra vort Standpunkt; da den næsten er dækket af Træer, og synes at fortjene sit Navn. —

Man kan næppe faa bedre Standpunkt, end dette til at see hele den Strækning, hvor Naae-Ege Sagnet er foregaaet. Lidt til Høire laa Procurator Halds Skov, ligesom os paa den anden Side af Aaen og længere op i Landet nok en Skov, hvor Taget af hans Gaard, Lavenhovgaard, er synligt, i Aaen ud for den første Skov, som var den jeg reed igjennem i Forgaars, laa de 2 Øer, nemlig den lille skovbegroede, som Jepsen navngav Lilø, derpaa den høie nøgne Møgelø, (en Laven Ø kjendte Jepsen ikke) og til høire for den en lang Tunge, der strakte sig ud i Vandet, hvilket er Dynnersvold (som Jepsen udtalte det) omtrent midt paa denne flade Landtunge er en skarp betegnet, som det synes, fiirkantet Forhøining, som efter den Størrelse,

hvori den viste sig i denne Afstand, maa være betydelig, og Jepsen opgav ogsaa, at den skal have været omgivet med Grave; paa denne Forhøining laa Slottet paa Dynners, hvorfra Kongen flygtede, netop den Vei, jeg reed i Forgaars, nemlig gennem Skoven ved Øerne, derpaa over den flade Seis Hede til Naae-Ege (hvor Jepsen har seet mange svære Ege tidligere staae) herfra til Kongsholm, men da Aaen der er meget bred, er han redet lidt tilbage igjen mod Øster, til Hattenæs, hvor Aaen er smal, og netop mellem Hattenæs og den modsatte Bred ligger Kongedybet. — Ved Dynnersvold ligger Ringholm Skov, og vi saa Lauen Mark, paa hvis Top en Granplantning med et Lysthuus. — (Jepsen benævnedes den Bakke i Haarupskov, jeg for nogle Dage siden besteg fra Flyvesandet, for Gundahlskol.)

Vi gik nu videre over Aasen, under hvis østlige Skraaning han viste mig Hyttekjær, saaledes kaldes et Sted, hvor der har været et Glasværk før, hvis sidste Eier, en Tysker, fallerede; Jepsen har kjendt en gl. Kone, der erindrede det; baade her og et andet Sted ved Aasen, hvor der ogsaa har været Glasværk, opgraves Glasstykker og andre Sager, der vise, at et Glasværk har været der. Bakkestrækningerne bag Hyttekjær ere nøgne i en stor Strækning, formodentlig fordi Træerne ere brugte til Glasværket.

Jeg glemte, at vi fra Hovedudsigten paa Aasen ogsaa kunde see Tindebjergtet, og den der udenfor liggende Ø, som jeg tidligere har antaget for Lilø, hedder Borresø, eller kort Bors, som Bonden i Forgaars benævnte mig den. Foruden ligger i Borresø en Ø, kaldet Brasenkastø eller Brasenkarsø; formodentlig saaledes kaldet fordi Fisken Brasen leger der, eller maaske af et til denne Ø knyttet Sagn. I den svenske Krig flygtede nemlig Virklunderne derover med deres bedste Gods; men da de ikke havde Baade, satte de derover i deres Kar; endnu skal paa den findes Fordybninger og Volde, som hidrører fra de Boliger i Jorden, de dengang maatte grave der.

Paa vor Vandring kom vi forbi et Sted mellem store Bøge, hvor der fandtes Fordybninger i Jorden, der ikke syntes naturlige. Han opgav, at de hidrørte fra Vildsvinene, som der havde havt deres Leier; at saadanne Dyr virkelig have været der, er bestyrket ved en fuldstændig Underkjæve, hvori endnu den ene Huggetand sidder, hvilken han viste mig, og som han for ikke ret længe siden har fundet i Skoven, jeg troer i en Mose: vi kom ogsaa forbi en Bakke, kaldet Svinebjerg et. Svinsbjerg efter dem; det ligger ved Landeveien til Rye.

Paa den høie, smukke Aas, lige ved Siden af Veien, voxede blandt andet en Bøg, saa rank og stor, som man maaske ikke finder mange i Jægersborg Dyrehave; og Jepsen fortalte, at der tidligere har været mange saadanne paa Aasen, som nu ere fældede. — Bøgeskoven her har mange Steder forbauset mig, da den har meget høiere og rankere Træer, synes mig, end de sjællandske Skove; men maaske feiler jeg heri.

Paa Hjemveien kom vi forbi det Sted, hvor Krokonen har staaet. Det var et Egetræ, udgaaet, og Toppen skal have været nedblæst; Rodenden ligger endnu afhuggen over Jorden, en mægtig Kolos, den er saa stor og stærk, at Eierens, en Bonde, der købte Træet paa en Skovauktion, hverken kan bortføre det, eller faae det istykker, som er begribeligt, da Træet efter Jepsens Opgivelse er 9 Alen tykt ovenfor Roden. Det hedder egentlig Maren Krokone, som Bønderne udtaler Ma Krokone, og have sit Navn enten af sin besynderlig tykke Form, eller, efter hvad Jepsen opgav, fra, at Landeveien tidligere gik tæt der forbi, og netop hvor Træet stod, pleiede Bønderne at overnatte i Skoven. At de maa have elsket det, indlyses ogsaa af, at de ved Skovauktionen tilbød at betale dets Værdi, naar det blot maatte faae Lov at staae, men dette blev nægtet!! Den Vandalisme at hugge dette Træ og de sidste 3 Ege ved Naae-Ege skyldes den nærværende Overførster Jessen. — Selv Frederik d. 6., som havde seet Krokonen, spurgte den

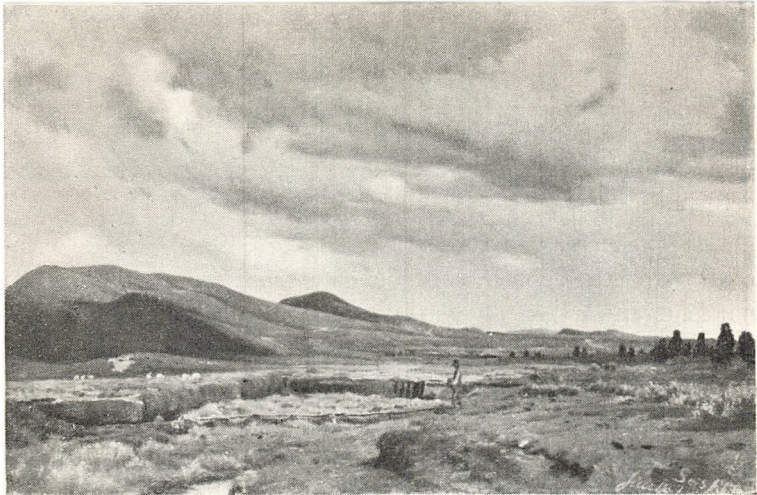
daværende Overførster 2 Aar efter, hvordan hun levede; og Stammen kunde have staaet i mange Aarrækker endnu, det beviser den collossale Rodende, der ligger som en Kæmpe ved Stødet; som kun hvor Pæleroden har siddet er huul, men i et ubetydeligt Omfang, forresten saa oldnordisk stærk, at Eieren maa nødes til at lade den ligge.

Af Jepsen som ogsaa tidligere af Folk af den simple Klasse har jeg hørt udtalt en levende Erkjendelse af Vigtigheden af det Anlæg, der er gjort paa Silkeborg af Brødrene Christian og Michael Drewsen, navnlig med Hensyn til den Leilighed til Erhverv, det har givet Egnen. Jepsen, som har levet her i en lang Aarrække, talte saaledes om den fattige og tildeels usle Tilstand, hvori Egnens Beboere havde været før Fabrik anlæget; man saa dengang usle Boliger, uselt Agerbrug, og mangen En havde knapt Skjorte paa Kroppen. Nu da der er saa meget og godt betalt Arbejde paa Silkeborg og saa megen Afsætning til Fabrikens Folk, er det langt anderledes; man seer ny og bedre Boliger reises, Mergling anvendes nu ved det forøgede og forbedrede Agerbrug, og Husene bliver ogsaa indeni meer velhavende udstyret; tidligere havde man her ingen anden Afsætning end til Pramsfarerne, der gik til Randers, der betalte saa godt som intet for Varerne, nu kan man sælge dem til god Pris paa selve Silkeborg. Saa udhævede han ogsaa det gode Politi, Michael Dr. holder blandt sine mange Folk, saaat han ikke taaler nogen Uorden. Man maatte være ham taknemlig, »saalænge Verden staaer,« mente Jepsen.

Denne Skovfoged Jepsen er en Slesviger, jeg troer, han sagde fra Haderslevkanten, og han har tjent ved fyenske Infanteri Regiments 8de Komp. fra 1817 til 1824; han er anden gang gift, og af Vor Herre velsignet med 10 Børn. Han var de Danskes Veiviser ved Toget til Nørre Snede, hvorom han fortalte mig følgende nærmere Omstændigheder. Det var Herredsfogden i Brædstrup, Cancelliraad Hundrup (gift med min

Svoger Linds Søster) der sendte en af sine Contoirbetjente som Stafet til Inspecteur Bindsbøll hersteds, med Underretning om Fiendens Ophold i Nørre Snede, og Bindsbøll meldte det videre til Hovedquarteret. Ritmester Brock af 1. Regiment Dragoner i Randers befalede den danske Styrke, der sendtes for at bemægtige sig de tyske Tropper i Nørre Snede, og da han skulde have en Fører dertil, blev Jepsen sendt ham som saadan. Ved Ansø Mølle laa han og Brock paa Heden med Landkortet for sig, og talte om Maaden at afskjære Tyskerne, som Jepsen foreslog at gjøre ved Hjælp af en Mose, der var der. Imidlertid gik Jepsen op i den høitliggende Vrads Kirke for at speide, men kunde ikke see noget til Tyskerne; dog Lykken søiede os; en Vogn kom kjørende hen ad Heden, og deri var just Jepsens Svoger Jens Møller, som kom lige fra Nørre Snede, og paa Jepsens Spørgsmaal, om Tyskerne vare der endnu, svarede: »Der er vryvfuldt af Tyskere«; Jepsen spurgte videre, om de havde Forposter ude, hvortil Svaret var nej, og at de vare krøbne ind i Husene i Halmen. Jepsen meldte nu til Brock, at de kunde gaae lige paa Tyskerne og tage dem, hvilket ogsaa skete. Da de om Natten kom til Nørre Snede, som bestaaer af 4 Gaarde, i hvilke Tyskerne laa, bankede de paa Dørene og hørte indenfor Tyskernes: «Wasz ist das» og »Pardon, Pardon«, hvilken de ogsaa fik, da de overgav dem uden Modstand. De Danske erfarede, at der laae 3 Tyskere i Græstrup Kirke, omtrent en Miil østligere, og da Jepsen spurgte Brock, om de ikke skulde derhen og tage dem med, turde han ikke vove sig saa langt østligt, hvor de kunde vente en overlegen Magt, og svarede, at de havde faaet Tyskere nok.

Da de vare dragne bort med Fangerne, var en tysk Soldat bleven overseet i Nørre Snede; og han flygtede derfra i bare Skjorte, men blev indhentet af Beboerne og bragt tilbage til Kroen. Medens han er der, komme de tre Ryttere fra Græstrup Kirke just forbi, hvorpaa Fangen slaar Vinduet itu og sprin-



Seis Hede med Sindbjerg og Stoubjerg. Efter Maleri af Godfred Christensen fra 1867.

ger ud til dem, af hvilke to toge ham imellem sig, og saaledes reed de til næste Bondegaard, hvor de toge en Hest til ham, og saaledes undslap de. Kort efter var Jepsens Svigerfader i Horsens, og erfarede, at der ved den fiendtlige Parole blev beordret 1800 Mand til et Tog næste Dag til Nørre Snede (hvor som bekjendt Beboernes Gods blev ødelagt).

Da Jepsen erfarer dette, iler han til det danske Hovedkvarter, for at bede om Tropper, hvormed han vilde afskjære Tyskerne, naar de passerede mellem Ring og Bræstrup Broer, hvilke han vilde kaste af. Desværre traf han kun Lieutenant Jagd, (den senere Rigsdagsmand) der ikke kunde skaffe ham nogen Tropper, da de alle bleve anvendte andetsteds; uagtet han blot forlangte 1000 Mand, som han ansaae tilstrækkelige, idet han ogsaa antog, at Fienden udgjorde nogle 100 Mand færre, end 1800. Han erfarede senere at Fienderne havde overnattet i et Hul paa Marken ved Ring, hvor hans Plan kunde have været udført. —

Nogen Tid efter var han ligeledes Fører ved et lille Tog til Fuldbro Mølle, hvor man vidste, der laa Fiender, som be-
fandtes at udgiøre 24 Mand posensk Landeværn med en Offi-
cer; der kom det imidlertid til Kamp, hvori to Fiendtlige dræb-
tes, 12 Mand og Lieutenanten fangedes, een Dansk dræbtes og
een saaredes. —

Da Tyskerne ved Hævntoget til Nørre Snede havde erfar-
ret, at det var Jepsen, som dengang reed en graa Hest, (nu
har han en Bayrer af dem, der ere fangne) der havde været
Fører for de Danske, gjorde de sig Umage at faae ham fat, og
da v. d. Tann var paa Silkeborg spurgte han efter Manden
paa den graa Hest. Jepsen turde nu ikke blive i sit Huus no-
gen Nat, saalænge Tyskerne vare i Omegnen, men flyttede
sine værdifuldeste Sager over Aaen, og laae selv der hver
Nat, hvorimod han om Dagen var i sine Skove og passede
sin Dont. — Ved Krigens Begyndelse vilde han være gaaet
med som Frivillig, men hans Foresatte nægtede ham Tilladelse.

Hos ham ligesom flere andre Steder i Skovene har jeg seet,
hvorledes Hestene her gives en Slags Nathue paa; der seer
meget ziirligt ud, bestaaer af hvidt Lærred med røde Kanter,
i hvilken Ørerne og en lille Deel af Hovedet sidder. Det er for
at forhindre nogle for Silkeborg Egnen særegne Fluer fra at
krybe ind i Ørerne. Disse Fluer, som beskrives sorte, smaa og
spidse, grasserer i Mai Maaned, og kunne blive dræbende for
Creaturerne, især naar de kommer til at sluge endeel af dem,
thi de stikke Dyret indvendigt i Halsen, og dette Stik antages
for giftigt. —

Tilbage gik jeg over Dæmningen ved Bras Sø, og forbi
Marienlund, Skovrideren Kammerjunker Svanenskjolds Bopæl,
en styg Gaard med en styg Have. I en lille Huulvej paa Ve-
ien til Silkeborg By stod en vild Rosenbusk i Blomst, saa yu-
digt et Syn, man kunde ønske sig. —

Det øvrige af Dagen var med temlig heftige Regnbyger og stærk Vestenblæst; dog arbeidede jeg om Aftenen en Times-tid paa min Sti. — »Botz« kom hjem med et Skud Hagl i Livet.

D. 9de Juli 1850. Stærk Regnskyl om Morgenens, jeg drak derfor begge Flasker Vand i Haven, og var ingen længere Tour end til Lillesø, hvor jeg hentede nogle Planter af den yndige Lyng *erica tetralix* og af den tropisk udseende Væxt. —

Da jeg siden var i Fabrikerne med Michael og navnlig i Blegriet, viste han mig malet og bleget Tougværk, som saae meget hvidt og fiint ud. Mangel paa Klude har gjort, at de have maattet være betænkt paa andre Materialier, saaledes bruge da baade paa Strødmøllen og her en Mængde Halm til Pakpapiret, og begge Steder er en egen Mølle til at male det paa; men ogsaa gammelt Tougværk fra Skibene er dem nu et vigtigt Stof, og de formaae nu ved Anvendelse af Soda at bringe Tjæren ganske ud deraf, og istedetfor at de tidligere af saadant Tougværk kun kunde gjøre et Papir, hvorfor de fik 10 Sk. Pundet, gjøre de nu Papir deraf til 24 Sk. Pundet, og Blegningen af Tougværket, som før ikke fandt Sted, koster dem kun 2 Sk. Pundet.

Daglønne for en simpel Arbejder her paa Fabriken er 3 Mk. 8 Sk. Fruentimmerne arbeide paa Accord, og kunne tjene 2 Rbd. ugentlig, desuden have de fri Bopæl.

Det regnede af og til hele Eftermiddagen, saaat det ikke blev af nogen Udvandring.

»Botz« humpede allerede om i Haven, og da Bagge kom der med en Bøsse for at skyde en Glente, løb den efter ham med sin gamle Jagtlyst.

D. 10. Juli 1850. Om Morgenens med Bagge over Silkeborg Bymark, ad Veien mellem Lyng- og Ørnesø til en Høi, kaldet Flagstangen, fordi der tidligere har staaet en lille Flagstang; det er en Bakke, hvis Top er raseret og nøgen, som Bagge sagde fordi man har hentet Steen derfra, og han antog, at det havde

været et gammelt Begravelsessted. Derfra har man mod den ene Side Udsigt til Silkeborg, hvoraf man dog kun seer Michaels Vaaningshuse; paa den anden Side har man under sig en meget smuk og vild Dal, i hvis Midte hæver sig en stor Bakke, og over denne Dal er der Udsigt til de vandede Enge ved Funder Holme og til Funder samt Vinningdal. Derfra gik vi ad Skovveie til Skovfoged Rex' Sted, og videre til en vild Brink over Thorsø; hvorfra en herlig Udsigt over Dalen og de ligeoverfor liggende Thorsøbakker, i hvis Skov der foruden det Huus, hvis Skorsteen nok stedse ryger, saas ikke langt derfra en Bygning, der tog sig ud som et Tempel. Stedet, hvor vi stode, var saa vildt som muligt, dertil maatte vi over Bakker, hvor vi hvert Øieblik traf paa en hensuldret Gren eller Træstamme, og jeg bildte mig ind, at vi vandrede i Nordamericas Skovørkener, for at opsøge os en Plads til at nedsætte os. — Vi vilde være gaaet over den brede Dal og undersøgt Thorsøbakkerne, hvor Bagge aldrig har været, men Regnen forhindrede det, og vi maatte vandre hjem ad Kjøreveien.

Da vi ad denne Vei atter kom ind i Silkeborgmark ved det Hjørne, der dannes af Lyng- og Ørnso, viste han mig Glarmestertangen, der saaledes ikke ligger ved Almindsø men udgjør den Strækning, der er mellem Chausseen omtrent fra Osnæsodde til Lysbro, og det er altsaa paa den, at Mønstedhave ligger. Paa Veiene over Silkeborg Bymark staae endnu nogle Elmetræer hist og her; ved Byens nye Grusgrav tre paa Rad; disse ere Levninger af Alleer, Landsdommer Hoff har plantet, ligesom han ogsaa har plantet den Birkelund, der ligger mellem Silkeborg Slot og By, og som tilhører Michael, der har ladet skjære Gange igjennem den.

Paa min Gangsti ved Siden af Naae-Ege Veien, omtrent midtveis, staaer en mægtig gammel Eg, som rækker sig ud over Vandet, og ved hvis Rod jeg paa Brinken har lavet et Sæde til een Person. Den er begyndt at gaae ud, men dens Grene,

som den sender ud over Vandet ere svære og bugtede paa den mest maleriske Maade. —

Da jeg var kommet hjem, var det det deiligste Veir med sydøstlig Vind, og imidlertid stod jeg paa Broen ved det gamle Grundværk til Meelmøllen, medens Valdemar deri skjød 6 Rotter, en i hvert Skud, de vrimle der synligt, da Grundværket er halvt optaget for at sætte et nyt. Jeg skjød det 7de Skud. Derefter sprang Vinden pludselig om til stærk Vestenvind. —

Om Eftermiddagen reed jeg paa Michaels Beskeler en Tour ad Chausseen, over Lysbro (Søen mellem den og Skovbakkerne til venstre hedder Andso. Aaen under Lysbro hedder Lysaa) gjennem Horsdalen til Funder; en meget besværlig Vei, da der arbeides stærkt paa den fra Lysbro og til Funder; og jeg reed derfor tilbage en anden Vei, nærmere Vinningdal forbi Dreigaarden; paa denne Vei saae jeg en Bonde ifærd med at mærgle. Jeg havde paa denne Tour ret Leilighed til at see den høie, lange, skovbegroede Bjergryg, der løber mod Vesten længer end man kan øine, mange Steder med fremspringende nøgne Aase, der i ingen Maade synes mindre end de største i Silkeborg Skove. Her er et heelt *terra incognita* for Vandreren, hvor interessante Opdagelser maa være at gjøre, desværre tillader min Brønduur mig ikke saa lange Udvandringer.

D. 11. Juli 1850. Da jeg blev vækket af Tjeneren, fortalte han, at der om Natten havde været Ildløs, idet Kludene i det store Magazin i Hovedgaardens Lade havde antændt sig selv. Da jeg besaa Stedet, var det heldigviis kun de Hvergarns Klude, hvori Selvantændelse havde fundet Sted, og man maatte endnu bestandig bruge Sprøiten, alt eftersom Kludene ryddedes bort; de havde antændt Tømmerværket, men det var heldigviis let slukket, før Ilden fik Magt. Allerede engang før ere 70 Skip-pund Klude her saaledes blevet ødelagt for Michael.

Min Morgenvandring var over Silkeborg Bymark, til den smukke med store Bøge bevoxede Høi paa denne, og derfra

til Ørnsø. Veien fra Silkeborg til denne fører, naar man er kommet til Søen, tilvenstre til Skovfoged Rex' Sted i Vesterskoven, og en Sti til høire derimod til Glarmestertangen. Denne Sti fører langs Soens Bredder, en meget smuk Vei, derefter gaaer den over en Mose, hvor jeg af Træstammer, Grene og Lyng maatte lave Broer over to Grøfter, af hvilke den ene var aldeles fuld af *calla palustris*, som jeg der førstegang traf i denne Egn; man kommer ud paa Skovfoged-Lodden ved Lysbro, og jeg gik nu hjem ad Chausseen til Langensø, langs dennes Bredder, og atter ind paa Chausseen mellem Michaels Marquetenderi og det ovennævnte store Kludemagasin.

Om Eftermiddagen førte jeg de øvrige herværende Gjæster (Student Høedt — Digteren — med Søster Emilie, Skuespiller Wiehes Kone, født Emilie Thortsen og Skuespiller Hultman) over Silkeborg Mark til den i Formiddags opdagede Vei langs Ørnsøe, dog kun til Grøften, der er fuld af *calla palustris*, da det øvrige af Veien er Engbund, herfra gik vi tilbage, og idet man forlader Søen, ad en Vei til venstre, meget smuk, der fører til Chausseen, omtrent ligeudfor Fru Malles Bænk ved det inderste af Kalkovig, derfra langs Søen, udenom Silkeborg By hjem.

D. 12. Juli 1850. Efterat have drukket de to Potter Vand i Haven i det deiligste Veir, reed jeg paa Bindsbølls Hest til Skovfoged Jepsen, efter Aftale med ham, fordi vi samlede skulde ride til hans Svigerfader, Møller Frederik Møller i Salten (denne Mand har ikke det bedste Rygte i Egnen, han skal have ødelagt store Skovstrækninger ved sin Hugst, og siges tidligere, da Forstvæsenet udviste, at have haft en falsk Hammer, hvormed han stemplede Træerne, ligesom det to Gange har brændt for ham, som det siges, meget mistænkeligt, engang hans Mølle, og en anden Gang hans Eiendom Løvendahl, men det var synligt, at han baade har været og er en meget driftig Mand; han har ogsaa plantet meget, selv sagde han et Par

Millioner Træer, især Naale- men ogsaa Løvtræer, ligesom han viste mig Landhuusholdningsselskabets første Sølvbæger med Diplomet, han har faaet i 1833). Hos Jepsen nød jeg Frokost og Kaffe, jeg selv havde medtaget, og derefter gav vi os paa Veien, han paa sin Bayrer, der er ramskopf og hjertehalset (?). — Vi rede bag om Huset langs Haven, mod Vester. Rødkjærhuset ligger i en Dal mellem to Bakkestrækninger, kaldet Øster og Vester Loudal; dernæst af en meget vild Egn, Bakke op og Bakke ned, som efter ældre Kort, han har seet, tidligere har været skovbegrøet, og alt har Udseende af, at den store Strækning, jeg i Dag overreed, næsten en halv Miils Vei sydvest for Them, nemlig til Baunshøiene og tilbage over Them og Virklund til Silkeborg Skove ganske har været skovbegrøet. I Venstre begrændsedes Horizonten langt borte af Matrups og andre Skove, der strække sig i en Linie mod Vest. Der var et høit Bjerg, som han ogsaa kaldte Loudahl, som laa ligeoverfor Aasen, med Dalen Hyttekjær imellem.

Vi kom paa denne Vei forbi det Huus, der for de i Landet indsamlede Penge bygges for den armeløse Soldat paa en Lod af omtrent 50 Tdr. Land, der er indkjøbt til ham. Stedet bygges til Høire af Veien op af Bakkerne, men neppe Halvdelen af Murene til Stueetagen er reiste; der bygges med røde Steen, og det støder til hans Faders Gaard, der ligger paa den anden Side af Bakkerne. Denne Mand skal være en ordentlig og dygtig Mand, men desværre bekræftede Jepsen, hvad tidligere er anført om Soldatens Kroliv, og det i en ilde berygtet Kro, han gjorde ogsaa opmærksom paa hans opdunsede Ansigt, men sagde, at han forresten er godmodig og skikkelig; han har endnu ikke havt Bryllup.

Vi rede nu hen til en Gaard, der ligger ved Foden af Baunshøiene, mærkeligt nok for denne Høide med en lille Tørve-mosesø udenfor sig. Bonden førte os op paa den Høi, han foregav var den steensatte, og skildtes fra os ved Foden. Ikke blot

Jepsen erklærede dens Høide for 60 Alen høiere end Himmelbjerget, og Fr. Møller, at 'det var de største Høie i Jylland, men Bindsbøll har senere fortalt mig, at hans Fader engang i klart Veir har fra Baun Bakker seet Jexen Bakke bagved Himmelbjerget, og over dette. — Navnet Baunbakker have de deraf, at der i Krigstider, som 1807 og 1814 brændte Bauner derpaa. — Det var dog ikke den rette Banke med Steensætningen paa, Bonden havde vist os til, og vi maatte selv opsøge den; derved kom vi til at override dette vilde Terrain, hvor der ovenpaa selve Bjerget findes en Mængde svære og mindre Bakker og store Sletter, alt lyngebegroet, saa at det godt kunde være Valpladsen til et stort Slag, som Sagnet gjør det til.

Fredr. Møller fortalte Sagnet saaledes: Den Tid, Jylland var inddelt i Sysler (hvorfra Navnet Vensyssel endnu er en Levning), regjerede der en Konge i Harsyssel, som udgjorde Egnen omkring Holstebro og Lemvig, og en anden i Lovsyssel, der indbefattede Strækningen fra Them Sogn til Kattegattet. — Det var mellem disse to Konger, at Slaget stod, og to af de store Høie ovenpaa Bjerget, som ligger ved Siden af hinanden og vendt mod Øst, kaldes endnu Kongsholm og Dronningsholm, fordi Kongen og Dronningen af Lovsyssel hver sad paa en af dem under Slaget; fra dem kunde de nemlig oversee hele Valpladsen, og de iagttog derfra Slagets Gang for at see, hvorledes det vendte sig, da de, naar det gik dem imod, vilde søge til deres Smuthul i Mattrup og tilstødende Skove. Som Levning fra dette Slag skulde der endnu være Steendysser, hvoraf en med 4 opretstaaende Steen. Kongen i Lovsyssel stod i Forbindelse med Kongen ved Laven (Naae-Ege?).

Saavidt hans Fortælling, og det var disse Steendysser, vi opsøgte og fandt. Den med de 4 opretstaaende store Stene, omtrent i en Firkant om den, og en anden stor Høi, et Stykke derfra mod Østen saa' ud som Kæmpehøie, men smaa, og de

vare begge Steendysser. De 4 opretstaaende Stene kunde ikke være komne i den Stilling ved Naturbegivenhed, men maa være stillede saaledes af Mennesker, og i et bestemt Øiemed, da de vare store og have fordret megen Kraftanstrengelse. Men desforuden viste Jepsen mig en Mængde meget mindre Steensætninger, runde og af mindre Stene, spredte hist og her uden nogen Orden, tidt 6 à 8 Stykker tæt ved hverandre; man antager at de faldne Krigere ere begravede nær de Steder, hvor de laa paa Valpladsen, og at der over hvert saadant Begravelsessted er lagt en af de mindre Steendysser, hvorimod de to store skulde være over Anførerne eller andre fornemme Hovedsmænd. Desuden viste han mig en Mængde aflange, ligeliniede Steensætninger, samt endeel temlig store fiirkantede, lidt fordybede Steder, hvis Kanter, enten alle 4, eller dog nogle af dem vare temlig tydelige, og som han kaldte Batterier, fra hvilke Bueskytterne skjød paa hverandre. For 4 à 5 Aar siden havde han været der, just som Lyngen var ganske borte paa Grund af Lyngbrand, og da havde alt det ovenfor beskrevede vist sig ganske udmærket tydeligt, og man kunde, sagde han, paa de smaa Steensætninger, see hvorledes Slaget var gaaet hen ad Bakkerne og Høisletterne; ligesom han anslog hine smaa Steensætningers Antal til over 200.

Da denne Forklaring ikke var mig tilfredsstillende, iagttog jeg den tilgrændsende Egn meget nøiagtigt, og da vi kom henimod dyrkede Steder, saae jeg den her flere Steder brugelige Maade, at der kun ploies og dyrkes en ikke meget bred Strimmel Jord, og afløses den af en meget smallere Strimmel Hede, og saaledes følge bredere Strimler dyrket Land og smallere Strimler Hede bestandig Side om Side, og i lige Linier, hvilket sker for at forhindre Sandflugt, som let kunde opstaae, naar en heel Mark blottedes for Vestenvinden, og desuden haves en saadan Overflødighed af Jord, at det ikke gjør Eieren noget at lade de smalle Strimler staae ganske udyrkede. Men nu er Eg-

nen meget steenrig, og man lægger de Steen, der ere paa den dyrkede Strimmel, hen paa den udyrkede Strimmel ved Siden af, hvorved de linieformede Steendæmninger paa en naturlig Maade opstaaer, men desuden fandt jeg mange Steder i Omegnen Stenene lagte hen i smaa runde Bunker, netop ligesom de paa Baunsbankerne saa hyppigt forekommende mindre runde Steensætninger. — Antage vi nu, at der paa den nu gandske lynggroede Deel af Baunsbakkerne, hvor de fornævnte betydelige Stensætninger findes, tidligere har været Agerbrug, og at dette Sted, som alt tyder paa, har været endnu steenrigere, end den øvrige Omegn, vilde saaledes de fleste Stensætninger naturligt kunde forklares at hidrøre derfra paa den beskrevne Maade, idet de sammenkastede Stene i Tidernes Løb begroes med Lyng, og Batterierne bleve da de Strimler, der have været dyrkede, men derfor kan Sagnet om Slaget jo gjerne været begrundet, og de to store Steensætninger maaske hidrøre derfra; og alt dette fandt Jepsen ogsaa rimeligt, da jeg meddelte ham det. At Folketroen imidlertid ogsaa gjør de smaa Steensætninger til Begravelsessteder, syntes at indlyse deraf, at der i flere af dem var gravet temlig dybt i Midten; derved viste det sig tillige, at der ogsaa laae Steen længere nede i dem. I en af disse smaa Steensætninger laae et Brudstykke af en rød Muursteen, uagtet der paa disse Høie ikke findes nogen menneskelig Bolig. —

Baunsbjerg kaldes ogsaa Kongensbjerg, og det ligger i Them Sogn, Vrads Herred. —

Fr. Møller fortalte ogsaa det bekjendte Sagn om Biskop Silke og Silkeborgs Anlæg, men desuden, at en derværende Biskop engang havde sat Kongen i Ban og derfor blev beleiret af ham. De omkringboende Bønder holdt imidlertid med Biskoppen og bragte ham om Natten hemmeligt Levnedsmidler, men dog havde han tilsidst kun to Køer tilbage. Han brugte nu det Krigspuds, at han trak dem mangedange til Vands, og hver-



Udsigt til Himmelbjerget fra Sveibæk. Efter Trænit fra ca. 1865.

gang gav dem en af de slagtede Køers Huder om, saaat de vare snart røde, brogede, sorte eller hvide. Beleirerne, som saae disse Køer, ansaae ham for vel forsynet og ophævede Beleiringen.

Fr. Møller omtalte ogsaa Balle Skat, Rye Skove, Sagnet om Kongen paa Dynners, Ømkloster og 2 andre paa den sydlige Side, men derom intet mærkeligt. —

Vi rede nu gennem Them By (Dr. Ryges nybyggede Huus, Apotheket, Kirken med lille Taarn), forbi Vordegaarde, (?) — Sinnebjerget, Staubjerget og Himmelbjerget toge sig ypperligt ud paa denne Vei, — forbi Huulesø til Venstre, saakaldet af en nu forsvunden Huulehave; til højre Elsø, forbunden baade med Borre- og Thorsø, ned ad den høie Bakke, der fører til Virklund, og hvis Sandvei sees saa mange Steder, blandt andet fra Bakkerne, der begrændse Nordskoven mod Vest. — Denne Sandvei kaldes Sandholen, (en Hole er en Kløft mellem to Bakker) og Bakkerne paa vor venstre Side af den Tossebækkerne. Jeg

forglemte, at vi fra Baunsbjerg saae Moss Sø; tillige at flere Bakker der vare ganske afskaldede, idet Lyngtørvene vare skaarne af, lagte i smaa Bunker og derpaa brændte, hvilket bruges som Gjødning. En saadan Afskrælning kan let foranledige Sandflugt, men ellers springer Lyngen igjen efter 3 à 4 Aars Forløb. Jepsen viste mig i det fjerne en Sandflugt, som var opstaaet ved at Myremalmen var udgravet i store Huller, den bedækkende Skov derpaa fældet; nu vare hine Huller styrtede sammen, og Sanden blev en Boldt for Vestenvinden. — Hos Jepsen saae jeg Myremalm, han brugte til at fylde op med, den lignede Slakkerne fra et Smelteri.

I Virklund anviste Jepsen mig Skræder Thames som Kjender af gamle Sagn, og om Eftermiddagen kom han til mig. — Iøvrigt erfarede jeg af Jepsen, at der ved hans Svoger Rex's Skovfogedhuus i Vesterskoven er Ruiner af den gamle Borg Konghuus, hvor den Konge boede, der beleirede Kongen paa Dynersvold; det er paa en Høi paa Marken ligefor Huset; og efter hvad Jepsen havde hørt, vare de to Konger paa et Besøg blevne uenige, nok om Markeskjel, hvorfor Kongen fra Konghuus havde beleiret Lavenborg. — Nær ved Rex er ligeledes Kjæmpegrave, i hvilke denne Skovfoged ved Gravning har fundet Potter og Skaar, men som strax hensmuldrede.

I Dalene under Flagstangen ere ogsaa Begravelser og da de hedde Munkedalene, formoder man, at det er Munkenes Begravelser fra Silkeborg Kloster. — Der skulle flere Steder være saadanne.

Om Eftermiddagen kom Skræder Thames, med hvem jeg havde et Par Timers Samtale i et Værelse hos Bindesbøll; mit Udbytte var følgende:

Sagnet om Silkeborgs Anlæg fortalte han, som det alm. høres her, dog med den Forandring, at det var en Biskop, som kastede sin Silkehue i Vandet, eller rettere af hvem den blæste, medens han seilede paa Aaen, hvorpaa han besluttede at bygge

sin Residens, hvor den flød i Land, som var ved Ruinen i Michaels Have. En Hue kaldes af Almuen her en Lue, og Stedet fik Navn efter Silkeluen, idet det først kaldtes Silkelynde, og saaledes har han seet det anført paa et gammelt Kort, som eides af den forrige Præst i Them. —

Alle ham bekendte Efterretninger nævner Silkeborg kun som en Herreborg, først for Bisper og siden for andre mægtige Herrer, om et Kloster veed han intet; derimod bemærkede han, at der i Tvillum ved Gudena, to Miil herfra, har været et Kloster hvoraf êndeel endnu udgjør Kirken, og en af Munkene blev efter Reformationen den første Lutherske Præst der, hvorom der endnu paa Altertavlen findes følgende Vers:

*„Fra Tvillum Kloster gik jeg ud,
Antog Luthers Lære,
Dertil hjalp mig min Gud
En Luthersk Præst at være“.*

Han omtalte en Biskop Eskild, der havde en Strid med Præsten Søren i Ebbestrup, idet de begge vare forelskede i den samme Pige, og Præsten søgte Dispensation til enten at ægte hende eller at træde ud af den geistlige Stand; men Biskoppen forhindrede naturligviis dens Fremme. Pigen, som elskede Præsten, reiste nu til sin Broder i Regensburg, hvor han studerede, og fik ham til at sende Præsten Sørenns Ansøgning til en Kardinal han kjendte i Rom, og nu fik han Dispensationen, men et Par Dage (efter) kom Biskoppens Erklæring til Rom, at det Ansøgte ingenlunde maatte bevilges, men for sildigt. Denne Fortælling har han nok læst. —

Funderholme. En Herre af Silkeborg havde fravendt Funder By, af hvis ældre Eier de have deres Navn, disse Holme ved at rykke Markskiellet. Da man senere vilde bygge en Bro fra Silkeborg Jorder til disse Holme for at bringe Høet over, hørte man en Stemme, som klagede, at han nok kunde faae Naade

fordi han havde rykket Funderholmes Skjel, men ikke for Steenhuset, han havde bygget, og som var faldet ned og havde slaaet mange Mennesker ihjel. (Er dette Steenhuset paa Frydensberg?)

Med Hensyn til den Tjener Ritmester Hoff slog ihjel, fordi han overraskede ham i et Elskovseventyr, bemærkede han, at Hoff i Hidsighed pryglede ham ihjel, og lod ham bære bort af tvende, den ene af dem fik en Gaard i Them, og Hoff opbyggede ham en prægtig Lade. Ellers som tidligere anført.

Gjenfærdet paa Silkeborg: Paa Silkeborg gik et Gjenfærd af af en Person, der var slaaet ihjel. Dette skulde manes af Præsten i Gjødvad (hvem Skræderen kaldte Regensberg el. Rehnberg), men det narrede ham bestandig. Præsten tænkte, at han nok skulde narre ham igjen, og da han næste Gang kom til Silkeborg, paa Veien ved Lillemaen (Maen er paa Jydsk Engen; Lillemaen er den lille Eng, hvorpaa den senest byggede Papirfabrik staaer, i Modsætning til den ligeoverfor liggende, Byen tilhørende Eng, Storemaen) bød han sin Kudsk at gaa foran som Præst med en Pude om Halsen, og selv gik han bagefter med Bogen, hvori han skulde læse for Spøgelset. Dette kom ogsaa, blev narret, idet det antog Kudskens for Præsten og sagde til ham: »Skal Du være Præst i Aften, skal a underligt spørge med Dig.« Præsten svarede: »Er han ikke, saa er jeg,« trak Bogen frem og gav sig til at læse, og nu fik han Spøgelset manet, og det forsvandt efter en hæftig Samtale med ham. Præsten befalede nu, at Vognen skulde vendes og det ene Hjul lægges i den, hvilket skete uagtet alle Kudskens Indvendinger og Forsikringer om, at de vilde vælte; de kjørte nu, uden at vælte; paa 3 Hjul til Resenbro, og før de kom paa denne, lod Præsten det 4de Hjul atter sætte paa. Det var det manede Gjenfærd, der hele Tiden havde maattet forrette det aftagne Hjuls Tjeneste, men hvorfor ikke ogsaa over Resenbro og til Gjødvad, spurgte jeg, naturligvis, svarede Skræderen, fordi det ikke kun-

de gaae udenfor »Jurisdictionen«, da det nok var begravet i Linaae Kirkegaard.

Skatten paa Grøndalskol er en Kongeløsen, det vil sige saameget en Konge kan løses for (Bindesbøll har hørt det forklare ved saa mange Penge, som aldeles kunde skjule hans Legeme). — En Bonde har om Natten baade seet Salen, hvori denne Kongeløsen gjemmes og Porten, der fører derind, men ved Dag kunde han aldrig finde Stedet. Den, der har nedgravet denne Kongeløsen, sees stundom i Maaneskin at kjøre forbi Meelmøllen paa Silkeborg i Kareth, formodentlig for at see til Skatten. — at Hoff ogsaa gravede efter denne, vidste han ikke, det Samme yttrede Smedekonen fra Nylykke forresten.

Lavekongen (han paa Dynnersvold) havde en deilig Datter, som en Viking Ebbestrup, der boede paa og gav Navn til det nærværende Ebbestrup, vilde have til Frille. Den sidstnævnte havde sin Flaade liggende i Randers, og da han engang kom hjem fra Vikingstogt paa England og havde lagt Flaaden op i Randersfjord, bad han sin Staldbroder, Thorvalds Søn, en ung rask Mand, at fare til Laven Slot for at begjære hende til ham, men Th., for hvem hun her skjænkede i Horn, blev saa indtaget i hendes Deilighed og høviske Manerer, at han besluttede at modvirke Ebbestrups onde Anslag. Imidlertid havde han forebragt Lavekongen sit Budskab, og havde faaet det Svar, at Ebbestrup skulde faae Datteren, naar han kunde skræve over Bakkestrømmen. Dette var en bred Aa, der dengang løb fra Bakkerne ved Ebbestrup ned i Aaen; og dette Budskab bragte Thorvald. Ebbestrup lod nu ved Hjælp af et Stibord Bakkestrømmen aflede, og lod grave en Canal, ikke bredere end at han kunde skræve over den, hvori han ledede Strømmen. Han indbød nu Lavenkongen, førte ham til Strømmen, skrævede over den, og da Betingelsen maatte erkjendes opfyldt, erklærede Kongen sig bunden ved sit Ord. — Imidlertid holdt han Tiden hen med Undskyldninger, saaat Foraaret kom, og Ebbe-

strup med Thorvald gik paa Vikingetog til England, hvorfra de kom tilbage om Efteraaret, men de bleve uens med hverandre, da de lagde ind i Randers Fjord, da Th. misbilligede, hvad E. havde isinde med Kongedatteren, og de skiltes i Vrede, hvorpaa Th. drog til Laven og aabenbarede Alt. E. vilde nu forsøge at tage Kongedatteren med Magt, og drog med meer end 100 Mand over Seis Hede til Lavenslot, hvor man efter Th.s Raad lod ham komme over Vindebroen, som derpaa blev trukken op, og Th. faldt nu fra et Baghold hans udenfor værende Tropper i Ryggen, og saaledes blev E. overvunden. Th. blev naturligvis gift med Kongedatteren, blev senere Konge i Norge, og fra ham nedstammer flere norske Konger, som Torsteen. — Denne Fortælling vil Skræderen have læst. — Han nævnede ogsaa en Hjorteridder fra Aunsbjerg, videre sorte Mads, som vilde have en Jæger skudt, fordi han havde skudt en Hjort, men herom erfarede jeg intet nærmere.

Han fortalte mig endvidere et Sagn, St. Blicher har benyttet til en Novelle, men han paastod kun at kjende det af Traditionen. Det var saaledes: I Kragelund Sogn ligger Herregaarden Revl, hvis Eiers Datter havde forlovet sig med Præsten i Vannersløv, men Faderen vilde tvinge hende til at ægte den adelige Eier af Asmild Kloster, hendes Beiler. Disse to Medbejlere træffe hinanden paa Viborg Marked, Præsten udfordrede Adelsmanden, dræbte ham, flygtede efter at have været hjemme at bytte Hest, og senere blev han ikke seet, undtagen at man samme Dag havde seet en Mand ride forbi Revl og tale med Herremandens Datter. Flere Aar efter, da Herremanden var død og Datteren Eier af Revl, trængte de svenske som Fiender derop og kom til Revl, hvor Eierinden kun fik gjemt sine Penge og Kostbarheder i et Skrin, men alt andet opspiste eller plyndrede Svenskerne, af hvilke den ene Flok afløste den anden. De Tyske hjalp os i denne Krig, og endelig kom en Escadron tyske Husarer, ført af en Ritmester til Revl og bortjog

Svenskerne, som dog forinden fik den nævnte Pengekasse væltet ud i Revl Sø. Denne Ritmester var Præsten fra Vinnerløv, som havde givet sig i tysk Krigstjeneste, og nu fik sin forrige Brud. —

Harevad er et Vadested ved Funderaa; der er en Skov kaldet Harebolund, hvori er et fiirkantet Sted, nu begroet med Træer, men hvor Fienden engang har havt Hestestald, hvoraf det endnu kaldes Blakstald. Harbohøie, hver paa sin Side af Harbovad.

Paa Christianshede, vest for Harebolund, en tysk Coloni, har der staaet et Slag. —

Bindesbøll har hørt af Søren Hansen, Gaardmand i Haarup, at det gamle Silkeborg er skudt ned fra Banken ligeoverfor, og at Kugler ere fundne længere oppe i Silkeborg; men der maatte føres svært Skyts op, før kunde de ei tage den. — Samme Mand forsikkrer at have to Gange seet Lys brænde paa Peer Guldgravers Høi. — Paa hans Mark ere flere mærkelige Steensætninger, saa lige satte, at han, skjøndt de ere bedækkede af Jord, kan grave dem ud efter Rad, naar han skal bruge Steen; i en af dem har han fundet mange Potter. Paa en af dem forsikkrer han at have seet de røde Drengedandse, og de have en grøn Sti gjennem Lyngen op ad den, hvorpaa ingen Creaturer ville græsse.

Da Krigen udbrød i 1848, foer en panisk Skræk gjennem hele Jylland, ved Rygtet om, at Oprørerne havde løsladt Slaverne i Rendsborg, og at disse, flere 100 i Tallet, foer op i Jylland, skjændende og brændende; Rygtet var saa lynsnart, at det var i Skagen Dagen efter, at det var kommet til Colding; men Stafetter krydsede ogsaa Landet i alle Retninger, og saaledes kom de to første til Bræstrup, (hvor Bindesbøll var Fuldmægtig hos Cancelliraad Hundrup, Herredsfogden) ganske hvide af Skum og blødende ud af Munden, just som henved 1000 Mskr. vare samlede for at aftale en Folkevæbning; og i to Ti-

mer kom der ikke færre end 15 Stafetter dertil, mest afsendte fra Amtmænd og Herredsfogder, og Ordre kom paa Ordre om at væbne, besætte Broer etc. Hvor en Stafet kom hen, bragte han i Reglen det Budskab, at de nærmeste Steder Syd paa brændte, antændte af Slaverne, saaledes hørte Michaels Kone i Randers, ligesom hun paa sin Flugt fra Silkeborg med Børnene kom dertil, at Silkeborg var afbrændt; overalt væbnede man og satte Poster ud, (ogsaa paa Silkeborg, hvor man exercerede paa Bymarken) lige til Amtmand Orla Lehmanns Ordre fra Regjeringen, om at afstaae derfra, kom; (men da Wrangels Proclamation om Udredelsen af 4 Millioner kom, samledes Beboerne i Vrads Herred, og besluttede at skjule deres Creaturer og Fruentimmer i Silkeborg Skove, hvis Udkanter skulde besættes af Mandfolkene). Amtmand Breton i Viborg udstedte saaledes et Circulaire til Beboerne om Bevæbning, og befalede, at hvor der ikke var Mandfolk nok, skulde stærke Fruentimmer bevæbnes, hvorhos Ordren ogsaa indeholdt, at alle Tyskere skulde anfaldes, ja den anviste Beboerne ogsaa temmelig tydelig til at slaa dem ihjel, saaat Herredsfogderne, ved at bekjendtgjøre dem, maatte fortolke dem derhen, at dette kun kunde gaae an, naar de vare bevæbnede og satte sig til Modværge. — Dernæst nedgravede man sine kostbareste Eiendele, og da det af Mange blev gjort i Iil og Forvirring, kunde de ikke senere finde Stedet, saaat endeel endnu ligger i Jorden. Mesteren paa Silkeborg Danielsen maatte saaledes næsten omgrave hele sin Have, før han fandt, hvad han havde nedgravet.

Om Begivenheden ved Nørre Snede fortalte Bindsbøll, at Politiajutant Leerbech fra Kjøbenhavn, der fulgte Armeen for at skaffe den Oplysninger, havde gennem Birkedommer Kampmann paa Frijsenborg anmodet Bindsbøll om at meddele saadanne, hvorom B. atter anmodede Mesanthi, der var Fuldmægtig hos Hundrup i Bræstrup og forestod dennes Embede medens han var ved Rigsdagen. B. fik nu Brev fra M. om Tyskernes

Tog til Nørresnede, hvilket han strax meldte Kampmann; han fik nu Ordre at gjøre Broen ved Silkeborg, der efter Ordre var afbrudt, saavidt istand, at vore Dragoner, der skulde til Nørresnede, kunde passere den, og han fik ved Michaels Hjelp 2 jevnsides Brædder lagt over den, over hvilke Dragonerne førte deres Heste, men nogle af dem reed ligefrem over den. Deres Ankomst til Silkeborg, hvor man hidtil kun havde seet fremmede Krigsfolk, vakte mageløs Opsigt; endeel af Expeditions-korpset gik over Aaen meer Vesterpaa. Bindsbøll tog nu til Them for at være opmærksom paa Fiendens Bevægelser østpaa, og der fik han et Brev fra Mesanthi, hvori der kun stod: »Nørresnede i Nat«, og med denne Underretning sendte han strax Skovfoged Jepsen til Ritmester Brock, og anbefalede ham tillige som Veiviser for de Danske over Heden. — Efterat Tøget var endt, havde Bindsbøll den Glæde at begive sig til vore Tropper, med alle deres Fanger.

Han bekræfter ogsaa, at Fienden ingen Spioner kunde faae blandt Jyderne; men de havde enkelte forløbne Personer. —

Om Aftenen var der en deilig Solnedgang; og ligefra Silkeborg By og til Sandbanken rakte en Sky, underneden næsten lige som en Streg, først rød, saa forgyldt. —

D. 13. Juli 1850 gik jeg om Morgenen til Nylykke, hvor Træskokonen gav mig Anvisning paa den sammesteds boende 83aarige Kone Smedeenken Karen, men som just var taget til Silkeborg. — Træskokonen havde stukket Porsgrene ind i Loftet for at afholde Lopperne. — Af hende lærte jeg et meget brugbart Ord: husksom (udtales huvsom) den som godt kan huske, og det var navnlig Karen Smeds, der var saa husksom. — Paa Tilbageveien traf jeg den sidstnævnte tæt uden for Silkeborg, men desværre havde vi begge Hastværk; Imidlertid fik jeg dog noget Udbytte. Først angaaende Naae-Ege Sagnet: Kongen paa Dynners havde et »Kighuus« paa Gammel Kol, saaledes kaldes Toppen af Bakken paa Laven Mark, hvor nu et

Lysthuus er anbragt, og hvor der findes Levninger af Bygningsmaterialer; nede ved Dynners findes Toug, og deslige, og naar man med en Stang støder ned i Grunden, hvor Borgen har staaet, træffer man mod Kobberpotter, men Eieren vil desuagtet ikke lade grave. —

Peer Guldgraver gravede i Holen (Huulveien) op til Grøndahlskol.

Om Eftermiddagen bragte Skovfoged Jepsen mig to Flasker Vand fra Kilderne ved Slaugensø og ved Rødkjærsbanken.

Om Aftenen spadserede alle Gjæsterne, følgelig ogsaa jeg, med Maleren Liebert, der var kommet til Silkeborg ad Aarhusveien til Lillesøe, derfra til Ulvehovedet og ad Naae-Ege Veien hjem.

Jeg glemte at bemærke, at Karen Smeds nægtede at kjende noget til Klosteret; Herresædet i Michaels Have havde, sagde hun, først heedt Slottet, men blev siden kaldt Steenhuset, d. e. Slottet; og af et af Vinduerne paa dette skulde det være, at Bondepigen, der blev trukket ihjel af Vildlapper til Trillinghøi, havde tabt Barnet, som druknede i Aaen. (Skulde dette ikke være en Forvexling med Bygningen paa Frydensberg — hvorom hun intet vidste). —

Hun hensætter Naae-Ege Sagnet til den Tid, Landet var deelt mellem Sysselkonger, og Egnen her var da deelt mellem 3, han paa Dynners, han paa Kongshuus og han paa Silkeborg.

D. 14. Juli 1850 kjørte jeg, efterat have drukket de to Flasker Vand i Haven, til Frijsenborg med min Søn Valdemar og med Bagge, af hvilken sidste jeg horte, at Domainedirecteuren, Bang, ved sit sidste Ophold her havde forlangt meget stærkere Hugst i Silkeborg Skove, end de herværende Forstmænd antog, at de kunde taale, for at skaffe saa meget des større Udbytte, og paa deres Modforestillinger, at Skovene ødelagdes derved, skal han have svaret, at den kunde nok holde en 20 til 30 Aar derved (og saa mener man, han tænkte, var han død og borte)



Fra Seis Hede. Efter Maleri af Hans Friis fra 1866.

saaat Overførsteren skal have erklæret, at hvis det skete, maatte han tage sin Afsked. Bang vil heller ikke have, at der skal plantes saameget, fordi det koster!!

Vi kørte forbi Resenbro, gennem Sminge, overfor hvilken By til Høire i Bjergaasen findes et kugleformigt fremragende Bjerg, kaldet Troldhøi, som er det danske Bloksbjerg, paa hvilket Hexene efter Folketroen dandse St. Hans Nat; det har en skaldet Top, og en Sti fører deropad. Det var mærkeligt at see Tørv blive skaaret op ad Foden af Bjerget, af en Mose, der ligger op ad en Bakke, et Beviis for Jyllands Hævning. Noget før Tvilum, hvis taarnløse Kirke lignede et af de store Pakhuse paa Skibspladserne i Kjøbhvn., kjørte vi op mellem Bakkerne, paa en meget vild og besværlig Vei, og det var synligt, at Skov tidligere havde bedækket disse øde, vidtstrakte Bakker, blandt hvilke vi fandt et Huus med det besynderligste Tag, jeg har seet, ganske lignende en Kamelryg, med en stor Pukkel, det gik paa begge Sider heelt ned til Jorden. Gjennem Gjern By kom vi til Søbyvad Kro, hvor vi bedede,

og dernæst forbi det yndige Søbygaard, hvor den unge Grev Frijs's Svigerinde, Kommandeurinde Krieger, der blev Enke ved Ekernforde Affairen, boer. Det saae yndigt ud, at Haven var anlagt saaledes, at den gik i Eet med Marken.

I Frijsenborg besøgte jeg min Søstersøn Krigs-Assessor Ditzel, der er Læge paa Godset, og spadserede med ham i den herlige Park, som er 3 til 400 Tdr. Land stor, med Gange, der tilsammenlagte skulde udgjøre 3 Miil. Om Eftermiddagen kørte vi til Kragelund, hvor Overførster Gøtsche boer, gik derfra gennem Skoven over Engvandingen, der omtrent er 100 Tdr. Land stor, og gennem Parken hjem. — I Parken er et Sted, kaldet Marsk Stigs Hule, fordi han efter Sagnet skal have skjult sig der engang. — Tilbage kørte vi en kortere og bedre Vei over Søbyvad, Gjern, Skanderup, Voel til Resenbro. — Paa begge disse Veie saa vi overalt en paafaldende Mængde Kjæmpehøie. —

Noget før man kommer til Skoven foran den afbrændte Hede, danner Aaen et snævert Sted, idet to Næs løbe mod hinanden fra de forskjellige Aabredder, det kaldes Snævringen. Træskoengen gaaer meget synlig fra Veien ud ved en stor Trægruppe nedenfor Michaels Mark.

Ved at Papirfabriken nu kan faae saa mange Tørv at der ikke behøves at brændes Steenkul, spares der 10 Rbd. daglig.

I en tidligere Tid bleve alle Grenene af de fældede Træer i Silkeborg Skove bragte sammen i Bunker og brændte, fordi de aldeles ikke vare til at sælge, og laae iverien for Græsning og Opvæxt; nu udbringes de til en betydelig Værdi. —

Vi kom hjem Kl. 10 Aften. Heden var denne Dag næsten udholdelig.

Ditzel var ved vor Ankomst beskæftiget med Regnskab til en Arbejderforening, han har været med at danne, og som har til Øiemed, at Arbejderne skyde Penge sammen for at understøtte dem, der behøve det.

D. 15. Juli 1850 gik jeg til Naae-Ege for at undersøge det Terrain, hvorpaa Slutningsscenen af Naae-Ege Sagnet foregaaer. Naar man er kommet et godt Stykke forbi Skovfogdens Bøllig, gaaer en betydelig Holm med fuldstændig Engbund ud i Aaen, dette er Kongsholm, et Stykke længer mod Seis gaer en anden Holm eller Næs, der baade er større end den forrige og gaaer ud i en Spids, ud i Aaen, dette er Hattenæs, og ud for den Kongsdybet, fra Hattenæs er et betydeligt smallere Vand til Østerskoven end fra Kongsholm; bag ved disse Holme, men høit op mod Veien er en Mængde Stød af store Egetræer, som udgjorde Naae-Ege.

Istedetfor Skovfogden traf jeg en ældre Karl fra Egnen, Lauritz Laursen, som jeg bad om Oplysninger om Stedernes Beliggenhed og Navne, hvorefter han meddelte følgende:

De Holme eller Næs, der gaae ud i Aaen, naar man fra Silkeborg er passeret forbi Skovfogedhuset, ere følgende: Kongholm, Hattenæs (mellem dem ligger saa Kongsdyb) Brandhattenæs og Haven, tilsidst Snakkesholt ligefor Sveibæk. — Veilbohede ligger ligeoverfor, og paa den er Marienlund bygget, fra den gaaer et stort Næs ud i Aaen, kaldet Veilbøkjær; fra den kommer man ligeudenfor Skovfogden ved Foerbækbro til Folbekskjær og saa til Svinkjær, saa til »Brasenkassen«, saa til Skibsted ved de Virkelunders Enge. — Det er Kongens Eiendom til Sveibæk; og der ere to Øer, som kaldes Lilø, først den ved Møgelø, og desuden ere to Øer mellem Virklund og Borresø, som kaldes store og lille Ø, og som ere Kongens.

Navnet Silkeborg udleder han ogsaa af en Silkehue, som en Biskop N. N. kastede eller tabte i Vandet, hvorpaa han sagde, at hvor den flyder i Land, vilde han bygge en Borg; Laursen erklærede ogsaa, at den først havde heddet Silkelunde. Michaels Have hed tidligere Gammel Have, og derfra skal være en Løngang under Langensø til den modsatte Side.

Grøndahlskol hedder ogsaa Guldgraver Kol.

Gaardmand Jørgen Peersen i Voldbygaardene skal have en gammel Bog om Silkeborg fra Fred. 4des Tid, hvor Laursen har læst Sagnet om de 3 Jomfruer, som skal blive meddeelt. —

To Kjømper vilde engang slaaes sammen og vilde fylde en Bro over Aaen ved Sveibæk, men de bleve keede deraf, før Arbeidet blev færdigt, saaledes blev Snakkesholt og Hollet paa den modsatte Side *) til, men Aaen løber endnu mellem dem. Derefter bare de Staubjerg og Sinnebjerg hen paa de Steder, hvor de endnu ligge, stode hver paa sit Bjerg og derfra sloges de. —

Store Sidsel og Karen Smed-Kone vide meget at fortælle om gamle Sager.

Tidligere har der været Ulve og Bjørne i Silkeborg Skove, og Vildsvinene have efterladt Spor i de mange Vildbassegrave.

De tre Kirker i Linaa, Dallerup og Bjarup (denne er nu nedbrudt) ere byggede af tre Søstre, der heed ligesom Kirkerne, af disse har »Jomfru« Dallerup sat Biarup Sø (er nu en Mose mellem Mollerup og Dallerup, hvori et Sted kaldes Tyrehullet, fordi en Tyr er druknet der) i Ban, fordi hun tabte sin Guldring deri; hun førtrød det vel senere, men kunde ikke kalde det tilbage igjen; hun gav en Klokke til Balle Kirke, og reiste til Paven for at faa Tilladelse til at gifte sig med en Geistlig. — — Linaae Kirke beholder ingen Præst længer end 7 Aar, fordi en Præst i gamle Dage, da nuværende Riises Gaard var Præstegaard, har berøvet en Gravhøi i Havén dersteds, i hvilken de 3 Søstre ere begravede.

L. Laursen bemærkede i denne Anledning, at der i de sidste 20 Aar har været 6 Præster ved Linaa Kirke, saa Løgn kunde det ikke være.

*) Paa den modsatte Side er nok kun en Eng, men ved Siden af Snakkesholt, nærmere Silkeborg, ligger et andet Holt, Annaksholt, og en Banke ved Siden af kaldes Annakshoved.

Om Silkeborg fortalte han blandt andet, at den i ældre Tider havde været den største Gaard i Jylland næst Aakjær, idet den havde eiet Haarup, Linaa og Laven. — Om Klosteret vidste han ikke andet, end der var brækket mange 100,000 Stene op af Ruinerne til Bygningen af det nye Slot. —

Forvalter Eigilsen — 1816. —

Ingerslev solgte Gaarden til Aastrup, men da han ikke kunde svare, hvad han skulde, fik Ingerslev den tilbage. Den bekjendte Kammerjunker Halling fik i Anl. af dette Kjøb Nordskoven, blot for at sige ja, da han skulde i med. Major Rothe havde Pant for 60,000 Rbd., ligesaa Procurator Møller i Viborg. Halling kunde ei give rene Papirer til Ingerslev, som fallerede, og derefter købte Fredr. 6te Silkeborg.

Mandag Aften roede jeg fra Michaels Ladehuus over Langensø, næsten til Kjærsgaard Mølle. Vandet var speilglat, ikke en Vind rørte sig, den umaadelige Varme var nu udholdelig. Den nedgaaende Sol farvede Skyerne røde, og en stærk Røg af Hedebrand til Høire for Møllen antog samme Farve; disse røde Skyer speilede sig altsaa klart i Vandfladen, hvilket især saa prægtigt ud overfor en stor mørk Skygge, Sandbanken ligeoverfor Silkeborg kastede langt ud i Søen; Solen kastede en bred rød Straale lodret op, smal for ned, og saa bredere og bredere, paa begge Sider kantet med en smallere mørk, skarpt begrændset Straale, et Phænomen, jeg aldrig har seet saa tydeligt. Silkeborg tog sig herligt ud.

D. 16. Juli 1850 om Morgenen over min Sti, hvor jeg ihjelslog en Hugorm, forbi Skovrider Langhoffs Sted, over Ulvehovedet til Karen Smeds i Nylykke, men hun var i Skoven at pille Bær. Bødkeren, hos hvem hun boer, sagde, at Kromand Anders Mortensen i Gjødvad skal have mange gamle Bøger. Han fortalte ogsaa, at der paa høire Haand paa Veien fra Silkeborg til Nylykke, nærmest dette, er et med Elletræer nu beplantet Stykke Land, som tidligere var Sump og Uføre,

og kaldes Saakjær; i dette kunde man dengang ved at støde i Dyndet med en Stang træffe paa en Kjedel, »ligesom paa Dynnersvold«.

Efter hans Mening er Gaardmand Lauritz Nielsen i Haarup »En af de Klogeste«; dette blev dog nok yttret inde hos Nabokonen Maren, som forøvrigt ikke vidste synderligt om Sagen; men paa begge Steder erklæredes »Kongsdybet« at være Vandet mellem Kongsholm og Hattenæs, hvilket skal være særdeles dybt. — Hos denne Maren vare de ifærd med at spise »Formælk«, som var lavet af sød Mælk og Meel, hvori de dypede Rugbrød. —

Paa Tilbageveien vilde jeg skyde Gjenvei gennem Skoven, men efter at have passeret et meget besværligt bakket Terrain, kom jeg tilsidst ud i den store Hede ved Aarhusveien, hvor jeg i den brændende Solhede maatte gennemvandre et meget langt Stykke høi Lyng, hvor jeg hvert Øieblik sank i Granplantehullerne, indtil jeg endelig naaede Landeveien noget før den afbrændte Hede. — Ogsaa paa denne Vei har Landsdommer Hoff plantet en Allee Esp og Birk, hvoraf enkelte Træer staae endnu. —

Om Middagen kom Karen Smeds til mig. Udbyttet af vor Samtale var følgende:

Kongeløsenen, der er nedgravet paa Grøndahlskol, er skjult der af Silkeborgs Eier i den Krig, da Slottet blev skudt ned. Den ligger ved et Træ, som dengang stod paa Kolden, og Linién skal drages fra denne til Spiret paa Linaa Kirke, denne havde nemlig forhen et Taarn, hvori Klokken hængte; og Favnetallet angiver hun til 10 over Gudena; da Kongen blev fangen, gav han Bøger ud om hvor Kongeløsenen laa begravet. Hun har kjendt Peer Guldgraver, hvis Datter endnu lever og er gift i Rye; at Ritmester Hoff ogsaa har gravet efter Skatten, veed hun ikke, skjøndt hun i sin Tid har gjort Hoveri til Silkeborg. Kolden kaldes ogsaa Guldgraver Kold, og Peer skal

have gjort en Gang gennem den. — Paa de nøgne Bakker nord-øst for den var der tidligere Skov af deilige Træer, saa at man kunde gaae gennem den uden at Solen skinnede paa En, men de blev huggede af fangne Svenske, der vare paa Silkeborg, efter Eierens Ordre i Stabells Tid *).

Marienlund og Langhoffs Skovfogedbolig siger hun ere byggede af Fløiene paa Silkeborg Slot. —

Voel, Skjellerup (Nord for Haarup), Mollerup, Laven, Haarup, Virklund og hele Them Sogn gjorde i ældre Tider Hoveri til Silkeborg. —

Ved Snakkesholt er Hestkrogen. —

Den Eng, Bagge kalder Træskoengen, kalder hun Osnæskjær, Skoven derved Treskov, og hele Marken Kobbelen, og der var Grøft fra den ene Sø til den anden med Led. Paa højre Side af denne Vei fra Silkeborg regnet, i Nærheden af Leer og Gruusgraven stod et pænt Huus, som Skovrideren beboede.

Kisten, som er nedgravet ved Dynners, kan man ikke komme til for Vand og Qviksand. —

Kongsdyb fryser ikke om Vinteren.

De tre Jomfruer: Over Bjarup Sø seilede man til Herregaarden Kalbogaard; da Søen blev sat i Band, skraalede og brolede den, og saa groede den til. Saalænge man sparer Høien, hvori de 3 Søstre ligge, kommer der ingen Ildebrand i Linaae (der har nok været, men den blev slukket, siger hun). — Der har været 7 Præster i Linaae, medens hun kan huske, men Præsten var der i 13 Aar. —

Ritmester Hoff var slem efter Qvindfolk (navnlig hendes Søster). Da Tjeneren, som meldt, havde overrasket ham, var

*) Denne Stabell, som nu boer i Silkeborg By, har i den Anl. forsikkert mig, at bmt. Svenske. 70 Mand, der vare gjorte til Fanger af Skiløberne i Norge, og vare paa Silkeborg til Arbeide 2 Aar fra 1807 til ult. 1809, kun brugtes til at hugge efter Udvisning. Hine nogle Kolde skulde i ældre Dage være odelagte ved en Skovbrand, den rasede i et heelt Aar, og forterede baaer Skov og Jordens Lyngskorpe, hvorved Flyvesandet, der skal have bedækket Træer lige til Toppen, opstod. Branden kom af, at En vilde brænde Aske af en huul Eg. A. D.

han ræd for, at han skulde fortælle det, og derfor slog han ham, dog ei død, men han blev puttet i en Sæk og baaret ud af Laden ved Conrad og Ladefogden, og uagtet han klagede sig i Sækken, blev han kastet i Aaen ved gl. Have. Da Liget senere fundtes, sagde Faderen: Aa Sø, kunde du sige mig, hvordan han er kommet af Dage!« hvorefter den Druknedes Hage gav sig til at gimre. — De kørte med ham ad de nye Huse ved Haarup. Han blev derefter manet af Morten Regenbergs; »ja han kunde godt gjøre det ud«; thi da Herremanden paa Vester Keilstrup, hvem hendes Mand tjente som Dreng, skulde begraves, og de skulde kjøre Liget bort, kunde Hestene ikke rokke Vognen af Stedet, fordi den døde Herremand stod i Staldøren og skogrede (skoggerlo) og det uagtet 6 Præster vare tilstede; men M. R. gjorde det ud, han kjendte han, men saa spøgede den Døde i 3 Nætter, fordi de ikke havde ladet M. R. kaste Muld paa ham; saa maatte M. R. atter gjøre det ud, og han satte to Stude paa ham (hvorledes kunde jeg ikke faae hende til nærmere at forklare). Kudsken vilde ikke kjøre for M. R. ved slige Forretninger. Hun gik 3—4 Aar til Kirke hos ham. — Hun er 83 Aar gammel og hedder Karen Rasmusdatter, Smed Ole Hansens Enke. —

Da Funderholme gjordes til Eng, druknede der 3 Hovfolk, fordi der var Sø under; derfor sagde Stemmer, at han nok kunde faae Naade for at have bygget Steenhuset, men ikke for at have ryddet Funderholme.

Mellem Haarup og Linaae døde en fuld Mand, idet der gik Ild i ham; alle, der gik forbi, kastede en Steen paa Stedet.

Hun nævnede ogsaa Sysselskongerne, med Bemærkning, at nogle kaldte dem Munke, andre Konger.

Med Hensyn til Michaels Drewsens Anlæg vare hendes Ord disse: »En ægte Tid for fattig Folk, der vil avancere og bruge det rigtigt. Hvem skulde have sagt det for nogle Aar siden. Gud bevares. Gud bevares!«

Stabell fortalte mig, at Silkeborg i 1804 blev kjøbt af Overlrigscommissær Ingerslev for 200,000 Rbd.; han var derom i Compagni med Brigadeer Halling, men da det i 1805 ved Terminen viste sig, at denne intet vilde præstere, foreslog I. ham at udtræde, mod at beholde en Fordring paa 25,000 Rbd., hvorfor han fik Nordskoven i Pant. Proc. Møller i Viborg har ikke havt andet dermed at gjøre, end at han gjorde Udlæg i denne Skov for en Fordring. Ingerslev solgte Silkeborg for 300,000 Sdlr. og 300,000 Sølv til forrige Kjøbmand Aastrup, der udbetalte 120,000 Rbd. og satte 30,000 Rbd. paa Godset især til Pramme og Aaleværk, men som maatte gaae fra det, og I. overtog det igjen, men til sin Ulykke, da han blev ødelagt ved Rigsbankforordningen; han fik dog Accord med sine Creditorer, af hvilke Kammerherre Rothe, der havde 60,000 Rbd. staaende deri, fik Kongen til at kjøbe Godset i 1821—22, nok for 150,000 Rbd. —

Brødrene Drewsen give 2200 Rbd. aarlig i Afgift af det, de bruge; istedf. at Kongen tidligere for Alt, undtagen Skovene, fik en Forpagtningsafgift af 400 Tdr. Byg og 200 Rbd. — iøvrigt bemærker han at alle i Byen Silkeborg, undt. Inspecteuren og Controlleuren leve af Fabrikkerne.

Om Aftenen roede jeg Fru Wiehe til Kjærsgaard Mølle og tilbage. Deilig Solnedgang, især den røde Himmel bag Havens Træer.

I Nat var det af Michael indrettede nye Aaleværk ved det store Vandhjul i den ældste Papirfabrik i Gang, og uagtet en Feil ved det, fangedes der dog $3\frac{1}{2}$ Lpd. Aal. —

D. 17. Juli 1850. Om Morgen til Kongsholm, hvor jeg meget længe betragtede en spættet Hundesteil, som byggede sig en Rede, hvormed den bar sig ad omtrent som Fuglene, det Samlede borede den ned i Reden med Munden, og den jagede ivrigt enhver Hundesteil, der kom i Nærheden, men ikke andre

Fisk. Da den blandt andet havde bragt en Skal til Reden, som ikke passede den, tog den den ud og lagde den et andet Sted hen. —

Om Eftermiddagen red jeg paa Michaels Hingst over Seis Hede for at see Snekkesholdt. Underveis traf jeg paa Hans Johansen, som Malle havde anbefalet mig, og tog ham til min Veiviser.

Det første Holdt eller Landtunge, vi kom til, og som var skovbegroet, kaldte han »De (den) Mands Hoved«, som kommer af, at en reisende Handelsmand fra »tysk Holsteen«, som havde spurgt om Vei, fik en Veiviser, der førte ham derhen, og der skjød ham; Hovedet blev mangfoldig Tid efter fundet i Hullet, og paa Vandet udenfor dette høres jevnlig Skud, og naar dette er Tilfældet, fanges ingen Fisk; efter dette, men i lang Afstand, kommer Annaksholdt, saa og atter i lang Afstand, Rytterholdtet, der er forbundet med Snekkesholdt, omkring dette løber Snekaa el. Snekkesaa og paa den modsatte Side er Ulvenæs, en skaldet Aas, kaldet Mørkhøi, og nedenfor Mørksøe. Det er ikke paa Brasenkast, der skal være let tilgængelig fra Land, men paa Øen Borres, at Virklunderne skjulte sig, og der findes endnu et dybt Hul, hvor de boede, men de bleve røbede ved deres Børns Skrig, og 4 til 5 Svenskere toge derover netop paa en Tid, da de alle sov. Dog traf det saa heldigt, at en Virklunder, ved Navn Niels, vaagnede, og han udgjorde, at Fienden ikke kunde skyde (ved Hexekunster) saaat Flygtningerne kunde overvælde dem og drukne dem.

Mellem Sinnbjergget og Staubjerg er en Dal kaldet Borkesdal, af en Kjæmpe Borke (Bjarke), som er begravet der, og Gravstedet er kjendeligt derpaa, at hans Kjæmpekrop og Been danner Hoie, saa at man kan see, hvorledes han ligger. Ved sin Side har han sit Slagsværd, som er af Jern med Guldgreb el. Feste. Grunden der er Bønderjord, og engang vilde Eierens

Sønner hente dette Sværd og begyndte at grave, men Faderen forbød det, saaat det ligger der endnu.

Krokonen, Ma-Krokone havde Navn af sin underlige Skikkelse. Om Roden var Træet nemlig ganske tykt, saa var det tyndt, derpaa igjen meget tykt, og med to Grene som Been (Arme).

Kongsdybet lægger han midtstrøms, udfor Hattenæs mod Kongsholm. — Dynnersvold var ved en Kanal adskilt fra Fastlandet; da Folk fra Alling engang fiskede der, fik en af dem en jernbaandet Kasse op af Vandet, og kunde føle dens Søm, men inden han fik den bjerget, gled den fra ham, og siden har den ei kunnet findes; Hans Johansen undrer sig ogsaa over, at Hald ikke vil grave i Dynnersvold, »der er vist mange Værelser dernede, men han har vel Penge nok foruden«.

Silkeborg Slot blev ødelagt af Svenskerne, der dengang vare »gram« paa os; og de nedskjød den fra Balle Bakke, som var det eneste Sted, de kunde komme til. Her var Polakker, som hjalp os mod dem, men som senere udsugede os værre end selve Fienden.

Om et Steenhus paa Frydensberg veed han intet, men vel, at der skal være fundet en Potte med Penge der. —

Sagnet om de tre Jomfruer. Disse hecd Jomfru Dal, Jmf. Bjal og Jmf. Lin. Da Bjarup Sø blev bansat, brusede den og kom i Ulave, sort Dynd væltede op af den, og den blev fra Sø til Mose, kaldet Bjarup Mose.

Om Funderholme førte Funder Bønder Proces med Silkeborg Herre, men kunde ingen Vei komme, da man dengang kunde handle med Bønder, som man vilde. Stemmen sagde, at han nok kunde finde Naade for at have bygget Steenhuset, men ikke for at have ryddet (rykket ?) Funderholme. —

I Linæa Præstegaards Have findes en Høi, hvori er fundet en Ring, og et Kar af Leer, som var saa stærkt, at de brugte det til at brygge i. Ingen Præst blev gammel der; men saa-

længe de 3 Jomfruers Grave i Riis's Have ikke berøres, forskaanes Linaa Sogn for Ildsvaade. De byggede de tre Kirker for deres Arvemidler, da de havde Penge nok forresten.

Naae-Ege. Rende kaldes den nu tørre Bakkestrøm, man rider over i Skoven, før man naaer Seis Hede.

Ved Laven er der fundet Jernspiger og Vaaben.

Kongen fra Dynners, der druknede i Kongsdyb, skal være begravet i en Høi paa Skovfoged Lodden ved Naae-Ege, han heed Laven Dinesen.

Paa Kongshuus i Vesterskoven ere fundne en Mængde Muurbrokker.

Bispen, der byggede Silkeborg i gl. Have, sagde, da han tabte sin Silkehue i Vandet: hvor den gaaer i Land, der bygger jeg min Borg. —

Trillinghøi, hvor Vildlapperne standsede, der kjørte Pigen, som lod Silkeborg Eiers Barn falde i Vandet, ligger ved Foden af Staubjerg ud mod Aaen, den ene er meget større end de to andre. —

I Vesterskoven høres stundom Larm og Støi, som om der holdtes et Slag.

Rytterholdtet kaldtes af, at de svenske Ryttere holdt Monstring der. Paa dette reed jeg først ud over en Eng; det er adskilt fra Snekkesholdt ved en Jordvold, over hvilken jeg maatte trække Hingsten. Derefter red jeg rundt om Snekkesholdt, som mod Laven-Siden har et Færgested, da en smal Arm fra den modsatte Bred kommer det ganske nær; derfra og til Ulvenæs mod Silkeborg Siden udvider Vandet sig meer og meer, og her har man det deiligste Vandparti, da Aaen ligger i lang Strækning for Øiet, med sine skovbegroede Bredder og Brinke til Venstre og ligefor.

Hans Johansen fulgte mig paa sine bare Been tilbage lige til Skovens Begyndelse ad en yndig Vei nede langs Vandet; Solens Nedgang bag Sinnebjerget var glimrende, men jeg fik



Inden for Sivenc ved Gudenna (Elletrunterne). Træsnit i „Ill. Tidende“ efter Tegning af Viggo Hansen.

ikke Tid at sec derpaa for min Ledsagers Fortællinger. »Botz« fulgte mig, forladende den fodvandrende Planche tæt udenfor Silkeborg.

Peer Guldgravers Datter er død. Ritmester Hoff gav ham Hovfolk til at hjælpe ham med Gravningen. Stedet, hvor Kongeløsenen laa, var kjendeligt, saaledes stod der i Bogen, paa en stor Steen, i hvilken der var »en Kløv« (d. e. Spalte), og i denne voxede en Tjørn; desuden stod der en stor Eeg ved Indgangen. Da han havde begyndt at grave Graven, saaes en sort Hund om Natten at løbe i den, hvilket nok var den Onde. — Paa det Sted, han solgte, holdt han 4—6 Køer og to Heste. —

Ritmester Hoff slog ikke sin Tjener ganske ihjel, da han kom hjem, efter at have overrasket Herren, ringede denne paa ham, og han betroede sine Medtjenere, at han ventede det Værste,

men dette skete dog først, da Herren ringede anden Gang paa ham, thi da slog han ham med et Bradspid i Hovedet, saa han var halvdød, og derefter beordrede han to Mand at kaste ham i Langensø, som ogsaa skete, uagtet han bad for sig, og sagde, at han skulde gjøre sin Tjeneste, om han saa skulde krybe paa sine Knæ. Tjeneren var ogsaa (slem) til at fjase med Pigerne. Han kunde ei godt manes, fordi han var dræbt uskyldig, men Gjødvad Præst gjorde det dog ud. — Da denne var kjørt til Silkeborg for at mane ham, og gik til denne Forretning bort fra Kudsken, paalagde han denne ikke at kjøre for andre, end den der kom til ham og sagde: »Kjør nu i Jesu Navn«. Den Onde sendte nu En i Præstens Lignelse til ham, men da denne kun sagde, »kjør nu til«, vilde Kudsken ikke kjøre, og ligedan gik det med en tyk Mand, som derefter blev sendt, alt for at Præsten skulde forhindres i sin Forretning; men endelig kom han selv med det rette Løsen, og da havde han manet Gjenfærdet. —

Om Sagnet om det andet Gjenfærd fortalte han, at det var af en Betler, som Eieren af Resenbro havde slaaet ihjel; og denne manede hiin Gjødvad Præst ved den store Eeg, den staaer lige ved Veien ud for Skovfoged Stedet, der ligger lidt før man kommer til den iaar afbrændte Hede. Det hele kom an paa, om Præsten kunde faae ham til at tale, saa kunde han nok mane ham; og de første Gange, han forsøgte derpaa, havde Gjenfærdet slaaet ham Bogen af Haanden; det var derfor, at han tredie Gang lod Kudsken gaae foran, med Hestens Bringepude om Halsen; og da Spøgelset saa dette Syn, kunde det ikke bare sig for at sige: skal Du være Præst i Aften? hvorefter Præsten sagde: »er han ikke, saa er jeg«, og nu kunde han mane ham og lod ham gjøre det 4de Hjuls Tjeneste. —

Det var vanskeligt at hitte Rede i hans Fortælling af disse to Sagn, da han jevnlig blandede dem ind i hinanden, og stundom behandlede dem som eet Sagn. —

D. 18. Juli 1850. En af Arbejderne i Michaels Have viste mig den Høi, hvorfra Silkeborg var nedskudt, som ikke skal være Sandbanken ligeoverfor (han kaldte den Keilstrupbanke) men den $\frac{1}{4}$ Miil fjernere Bakke, hvorpaa Høigaard, og hvorpaa er to smaa Høie. Den sees tydeligt, naar man staaer paa Trappen, hvorfra man mod Vest gaaer ned i Haven, for Enden af Michaels Bygning. —

Om Morgenen gik jeg paa Grund af den vedvarende umaan- delige Hede til Lillesø.

Om Aftenen blev jeg af Valdemar og Bagge; der skulde paa Andejagt, sat over Søen, og passerede forbi Sandbanken ligefor Michaels Have, der egentlig kaldes Færgebakken, fordi der paa begge Sider af den er Færgested; en Bonde viste mig, hvorledes en stor Deel af den, der hvor den er nøgen, er, ved at henlede en Bæk, skyllet ned i Søen, hvorved ikke ubetydeligt Land er dannet, meest fordi man har tænkt paa at lægge en Bro derfra over til Silkeborg. — Jeg gik nu gennem de store Tørve- moser og derpaa dyrkede Marker op til Vester Keilstrup Teglværk, og derfra op paa de høie Lyngbakker; det var deroppe en meget vild, lyngbakked Egn, dog vare nogle af Bakkerne dyrkede; den største af dem mod Silkeborg kaldte man Ausbjerg (Aunsbjerg?) — Vester og Øster Keilstrup laa til Høire, og syntes ingenlunde at have mærkelige Bygninger. — Bakken, hvorfra Silkeborg blev beskudt, og som saadan vistes mig den, hvorpaa Høigaard ligger, kaldte man Galgebakken, fordi der i gl. Dage har staaet en Galge paa den. —

Denne meget overdrevent hede Dag, hvorpaa ingen Vind rørte sig, endte med en Havguse, der allerede viste sig i Taager over Høiene, medens jeg var paa den anden Side, og følte ved Kulde, og da jeg var sat over ved Færgestedet og kommet hjem, stod den tykke Taage over Søen, og en kold Vind blæste fra Vest. Valdemar og Bagge, som for Heden vare tagne ud i Skjor-

teærmer, uden Frakke eller Kjole el. andet Overtøi, kom først hjem omtrent en Time senere, circa Kl. 10.

D. 19. Juli 1850. Om Morgenen kjørte jeg til Funderholme med en Høstvogn fra Funder By, som Michael havde leiet til at indkjøre Hø, 3 Mk. 8 Sk. daglig, Veien lang, tung og bakket, Kjørselen i den engvandede Strækning meget besværlig for Grøfterne. Et Par Stude stode derude til Kjørsel paa de vanskelige Steder, da de træde forsigtigt, hvorimod Heste, som begynde at synke, stampe og trænge sig dybere og dybere. Bondens ene Hest var. en lille vakker Hoppe, der ikke lignede de andre Bønderheste, især udmærket Krydsparti. — Silkeborg Borgere holdt et Møde derude for at lodde om, hvem de enkelte Stykker af Byens Enge skulde tilfalde, da hver ikke har sin Lod. Hele den engvandede Strækning er Michaels, og derfra kjøres i disse Dage det rigelige, ypperligt høstede Hø hjem, hvorimod der ikke er slaaet Græs endnu paa de andre naturlige Enge. — Bonden, jeg kjørte med, paastod ogsaa, som noget, der var almindeligt mellem Bønderne, at Funderholme ere egenmægtigt fratagne Funder By af Silkeborg Herre paa en Tid, man kunde gjøre med Bønderne, hvad man vilde, og at Aaens Løb, der adskiller Engene saaledes, at hvad der ligger paa den vestre Side tilhører Funder By, paa den anden Side er det derimod Silkeborgs, er med Forsæt forandret, saaat den allerstørste Del af Engene faldt paa Silkeborg Siden. — Da dette Aaløb er meget bugtet, kunde jeg ikke troe det, men ved senere at gennemstreife Engene, og gaae langs med dette Aaløb, saae jeg, at det er indbefattet af en betydelig Vold langs den Side, der vender mod Silkeborg Skov, og at dette Aaløb altsaa aabenbart er gravet. — Min Bonde havde ogsaa hørt Fortællingen om Stemmen, saaledes som tidligere anført, og der lever endnu Folk i Funder, som ville have hørt selve Stemmen (NB. det, hvorfor Naade ikke kunde faaes, var for at have rykket Funderholme). —

1844: Indrettet 14 Folkeboliger i Længen nærmest Aaen, bygget den første Papirfabrik nærmest Vaaningshuset, paa hvilken staaer: »bygget af Brødrene C. og M. Drewsen i 1844«, endvidere Blegieriet mellem denne og Aaen, Mesterens Huus ved Foden af Frydensberg, Smedien, som nu ligger et Stykke inde i Haven, den første Længe, i Flugt med denne ved Aarhusveien, endnu tækket med Lyng, indrettet til 6 Familier.

1845: Teglværket flyttet til sit nærv. Sted, Filtren bygget.

1846: bygget Gjestgiveri i Silkeborg By.

1847: Bygget den anden Papirfabrik og de sidste to Længer langs Aarhusveien, indrettede til 10 Familier (4 og 6), endvidere indrettet Boliger til 4 Familier i Hovedgaardens Længer, og bygget sit eget Vaaningshuus, samt Bageriet og Bryggeriet ved Siden af Gjestgiveriet, sat nyt Grundværk ind i det gamle Aaleværk.

1848: Fuldendt den anden Papirfabrik og Vaaningshuset, ombygget Maskinmester Ellerups Huus, og bygget Vadskehuset mellem Teglblænderiet og Vaaningshuset.

1849: Bygget Straamøllen ved Siden af Meelmøllen.

1850: bygget Snedkerværkstedet mellem Blegieriet og Aaen og indrettet Beboelsesleilighed til 4 Familier i Længerne paa Hovedgården; den nye Smedie sydvest for Fabrikmesterens Huus er nu næsten bygget færdig, og der bygges et nyt Grundværk til Meelmøllen. —

I Morges var jeg ved den nye Aalekiste, da Fangsten, circa 2 $\frac{1}{2}$ Lpd., blev taget op. Derefter holdtes et Slags Fisketorv, idet Colstrup (Michaels Secretair og Regnskabsfører) stod mellem Aaleværket og Haven med en Bismar, hvormed han udveiede Aalene, der solgtes til 10 Sk. Pundet, mest til Fabrikens Folk.

Colstrup, som har opholdt sig paa Serup Nygaard, fortalte, at den derværende Kilde er jernholdig, saaat den farver Karrene, og at Vandet lugter ilde, ligesom det blev hentet; de brug-

te det til daglig Brug, og det bevirkede ikke Diarrhoe, men god Secretion. Gaarden eies af Würtz. —

Anders Mortensen, Kromanden fra Gjødvad, har i de sidste 16 Aar ikke havt den omtalte Beskrivelse, som handlede om Viborgs, Allinggaards og Silkeborgs Klostre. Han erindrer deraf, at ved Kjøkkenet eller Stegerset i Silkeborg Kloster flød Strømmen igjennem, saaat de dér fangede Aalene. Michaels Kudsk Knud fortæller det samme, og viser Stedet i Haven, (som er ved den Grav, der gik bag om Klosteret) at det skal have ligget, og man mener, at det er sat med Quadersteen.

Endvidere fortæller han, at der i Gjødvad Bakker har været 12 Røvere, som havde anbragt Klokker under Veien, for at høre de reisende; men da de engang gjorde Indbrud paa Resenbro, undslap en Pige og løb til Silkeborg, hvor hun fik Hjelp af de derværende Ryttere, som fangede alle Røverne.

Om Eftermiddagen kjørte jeg med Bindsbøll og Stabell til Haarup af Naae-Ege Veien og gennem Ulvedalen med Ulvehovedet (Lykkeposen, ligger ved Dronningestolen) og gennem Nylykke. — Stabell meddelte: De gamle Kort over Silkeborg, hvilke han har kjendt og selv lappet, og hvorpaa er angivet en stor Mængde Navne, ere i Overkr. Ingerslevs Tid indsendte til Rentekammeret; det samme er Tilfældet med et Nivellationskort over Gudena, optaget af Brødrene Vesenberg i Anledning af en Plan til at sejlbergjøre Gudenaen (1730?), hvorved godtgjordes, at den paa de 7 Miil fra Silkeborg til Bjerringmølle har et Fald af 52 Fod, især paa de Silkeborg nærmeste 3 Miil, hvorfor 36 (troede han) Sluser maatte bygges; men Kostbarheden heraf bragte Værket til at standse.

Mønstedshave: Det er rigtigt, at Mønsted, der var Forvalter hos Ritmester Hoff, fik Peer Guldgraver til at udgrave denne, som blev en fortræffelig Eng, men senere forringedes. — Det er ogsaa rigtigt med Quasbunken; Jægeren blev paa dette Sted skudt af Manden paa Lysbro, fordi han stod i For-

bindelse med dennes Datter, og det antoges, at den, der gik forbi, uden at kaste en Gren derpaa, skete der noget Ondt af den Myrdede. Stabell har selv, før han i 1805 kom fra Silkeborg, fulgt denne Skik, men da han efter nogle Aars Forløb kom tilbage igjen, havde den begyndt at tabe sig, dog laa Bunken der endnu i lang Tid; ja dens Levninger muligt til Chausseens Anlæg.

Om Mørksø ved Aasen er det Sagn, at den er saa mørk og trist, at en Fremmed, der havde været ved den, efter en Tid kom tilbage igjen, og druknede sig i den, paa Grund af dens melancholske Charakter.

Ovennævnte Mønsted var saa betroet af Ritmester Hoff, at han ikke anderledes aflagde Regnskab end ved at bringe Pengekassen, naar den var fuld; men da han engang overraskede Hoff i Høsehøuset i Utugt med en Husmandskone, spyttede M. ad ham og gik. Efter Bordet sagde H. til ham: Monsieur Mønsted skal opgjøre Regnskab over Kassen og til Maidaag skal han bort, hvortil svaredes: ja naadige Herre. — Selv til sin Dødsseng vedblev Hoff med saadant Qvindecommers. De to Søer mellem Funderholme og Ørnsø hedde Undsø (d. e. Ondsø) og Tranvigso. —

Kalkovig hedder Kalgaardsvig, som er Kaalgaardsvig. Det Rette er Kalvgaardsvig.

Fruentimmerhaderen i St. Blichers Novelle heed Jean Arnold Fisker, Stabell har kjendt ham og seet hans Drivhuse, som vare udmærkede. —

Peer Guldgraver grov nok i Aarene nogle og fiirs, og det er sandt, at Bønderne maatte grave for ham (sagde Bonden fra Haarup).

Stabell har seet 2 store Hedebrande, nemlig paa Seis Hede og den tilstødende Deel af Naae-Ege Veien og paa den store Hedestrækning ved Aarhusveien.

Sagnet om Tjeneren, Ritmester Hoff havde ihjelslaaet, var almindeligt, da Stabell kom til Silkeborg. Han var kastet i Vandet ved den modsatte Side af Naae-Ege Veien og blev opfisket ved Aaleværket. —

Hos Bindsbøll traf jeg Kammerjunker Svanenskjold, hvem jeg foreholdt Vandalismen ved at fælde Naae Egene og Krokonen, de havde seet saa grimme ud, at han ikke kunde lade dem staae, meente han. Det er Krokonens Mave, der ligger tilbage ved Stødet, Armene havde hun tabt, før hun fældedes.

Den Udsigt ved Rex, hvorfra Virklund sees, hedder Sondahlsbjerg.

Om den gamle Eeg lige ved Veien ved Lillesø fortalte Stabell, at Yderne, som ikke vare pligtige at kjøre Tienden til Ritmester Hoff længer end 1 Miil, lod Veien opmaale, og da der netop befandtes at være en Miil fra Linaae til denne Eeg, kastede de Tienden af ved den.

Skoven ved Aaen paa Kobbet kaldes Treskoven, fordi den bestaar af 3 Skovhoveder; Engen udenfor kaldes Treskovsodde.

Vi traf ikke Sogneforstander Søren Hansen i Haarup hjemme, men besaae de mærkelige Gravhøie, der næsten omringe hans Gaard; en af dem, som forresten gaar meget fladt ned, saa at dens Form ikke afgjørende siger, at den er en Gravhøi, er tildeels gjennemskaaen for at skaffe Byggeplads til Gaarden, og den er opfyldt med Steen, som smaa Brolæggerstene; den næste Høi noget derfra er af stort Omfang, men noget flad, og indsunken i Midten; den har været omgivet af en nøiagtig sat Kreds af Stene, som tilligemed dem, der er tagne fra den næste Høi, ere anvendte til hans nybyggede Gaard og til Brønden. Den næste Høi er udmærket smuk, regelmæssig, rund, næsten toppet. Bonden har sagt Bindsbøll, at disse Høie efter hans Formening ere fyldte med Jord fra en Mose i Dalen, hvilket deres Udseende tyder paa, ligesom han troer

paa Mosen at kunne see, hvor det er taget. — Paa den modsatte Side af Gaarden, mod Vesten, ligge tre mindre Gravhøje paa Rad; og paa den midterste af dem er der seet Lys brænde, ligesom S. Hansens Fader, da han engang sad paa denne Høi, har nede i den hørt et Brag som en Kiste, der blev slaaet sammen; hvilket har foranlediget, at der blev gravet i den, men der fandtes kun, som vor Ledsager yttrede, nogle »Grydeskaar« i den.

Bemeldte vor Ledsager, som var en 70-aarig Mand, der er hos S. H., fulgte os ud over Guldgraver Kolden og viste os det Sted, hvor Peer Guldgraver grov, som er paa den øverste Top, der vender mod Sandheden, og hvor Flyvesandet hist og her endnu er bart. Bmt. Mand har seet Lys brænde paa Kolden. Den Kongsløsen, der ligger dernede, forklarer han at være saa mange Penge (af hvilket Metal vidste han ikke), som der behøvedes for ganske at bedække den fangne Konge, naar han ligger paa Knæ. — Tidligere har der været en Tørvemose udenfor og tildeels paa Flyvesandet, dens Brand skal have varet i 7 Aar, og derefter kom Sandet i Flugt.

Gundalskol ligger sydvestlig for Nylykke, paa denne har der været en Eng, hvori der boede en Bjergmand, men han maatte flygte for de mange Kirkeklokker, der kom i Egnen, og da en Mand derfra senere kom til Norge, blev han der tiltalt af denne Bjergmand, som fortalte ham, at han havde boet 200 Aar i bmt. Eng. — Konen til den Bonde, der eiede Kolden, blev altid søvniig engang om Dagen og lagde sig da i Ovnsgraven, man antog, at det var fordi Bjergmanden besøgte hende der.

Han opgav, at der ogsaa havde været Sysselkonger i Tvillum og Ebbestrup.

Paa Hjemveien forbi Hedebrandstedet fortalte Bindsbøll, at uden Hjælp fra Fabrikens Folk vare rimeligviis denne umaadelige Hedestrækning afbrændt, og derved ogsaa alt det Arbejde, der i mange Aar er anvendt paa Sandflugtens Dæmpning og Beplantning, spildt. Og at disse Folk strax bleve anvendte

dertil, skyldes, sagde han, min Søn Valdemar, thi da Branden var meldt Bindsbøll, og han var redet derud og havde seet Faren, reed han til Silkeborg og forlangte alle Folkene. Colstru mente, at det vel ikke var saa farligt og det hastede vel ikke saameget, og Planche gik til Malle, — da Michael var i København, — og spurgte, om hun tillod, at Fabriken standsede, for at afgive Folkene til Slukning, men forinden han kom tilbage, havde Valdemar standset Fabriken, og var med Folkene taget ud at slukke Ilden, som snart lykkedes dem.

Da Domainedirekteur Bang derefter kom til Silkeborg, og der blev Tale om den Brand, takkede han hverken Michael eller Folkene for denne Hjælp; Bindsbøll bekræftede, hvad der tidligere er anført om hans Hensigter med Silkeborg Skov; da han vilde have hugget stærkere i den, og Overførster Jessen dertil havde svaret, at saa maatte Bang først jage ham bort, svarede B., at Skoven kunde vel holde ud en Snees Aar endnu, og han forbød at plante saamange Træer som tidligere for Udgifternes Skyld. Da B. gjorde ham opmærksom paa Ønskeligheden af, at Funder Enge fik en kunstig Engvanding, før de blev udparcellerede til Silkeborg Borgere, svarede han, at man jo nu var kommet til det Resultat, at Engvanding var noget Skidt.

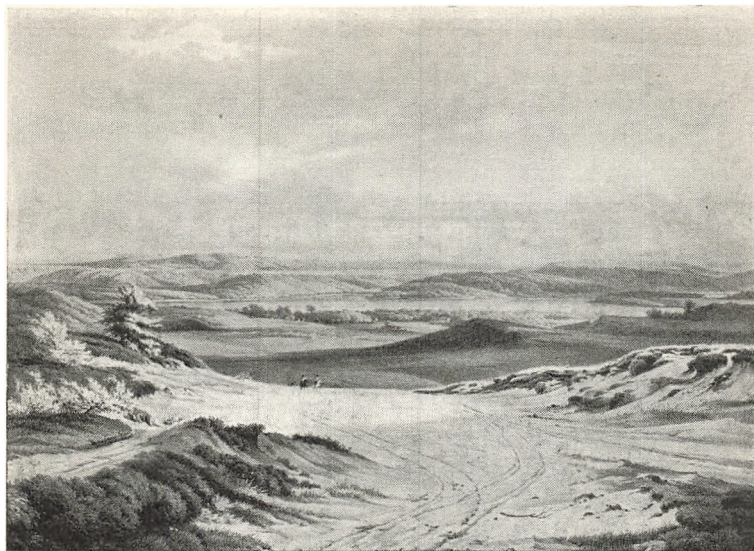
Paa Silkeborg viste Kudsken Knud mig det Sted, hvor man ved at grave en nu tilkastet Frugtkjælder var stødt paa et Gulv, ordentligt lagt, deels af brændte graa Stene, deels af Flisestene, hvilket var det nu med Træer og Buske beplantede Sted mellem Bagges Plantebord og Havegangen ved Vandet; Gulvet, som blev gennembrudt, blev liggende i Jorden, og han mente, at det var Gulvet i Klosterkirken. Der vare ogsaa fundne Penge, som den daværende Gartner, der nu er i Sverrig, skulde have taget med sig. Hans Johansen havde ogsaa en af disse; tilmed fandtes et Instrument, som enten havde været brugt til

at forsegle med, eller til at brænde et Mærke med; det har be-roet hos Malle, men skal nu være forkommet i Kjølkenet.

Han viste mig ogsaa en meget stor Steen, med en stor kun-stig Udhuling, som, naar en lignende udhuggen Steen lagdes ved Siden af, danner en Fordybning, hvori kan rummes 1 à 2 Spande Vand, og som formodes enten at have været Døbefond eller Morter. Den fandtes nede ved Klosterruinen og er hen-kjørt ved Veien mellem Haven og Kjæret, udenom Filtren. — Han omtalte ogsaa, at Munkene skulde ved den yderste Grav have havt et Stegerse, hvorigennem Strømmen flød, saaat de der kunde fange Aalene.

Kromanden i Gjødvad har yttret, at han gjerne vilde give alle sine Eiendomme for at maatte have gammel Have.

D. 21. Juli 1850: Kl. 9 Morgen til 4¹/₂ Eftermiddag gjorde jeg en Tour til Himmelbjerget i Michaels lille Baad, ledsaget af Valdemar og Bagge. Begge Bredderne ved Naae-Ege Veien er det yndigste, man kan tænke sig, de ere overalt bedækkede med Træer, som hænge ud over Vandet, nederst halvt eller heelt styrtede i dette, hvilket danner maleriske Billeder. Borre-sø, som formentlig gaaer lige til Snekkesaa, er saa smuk, som den kan tænkes; og naar man kommer hen imod sidstnævnte Sted, og vender sig om, har man for sig den store og brede Vandflade, til venstre med større og mindre skovklædte Brin-ke, til høire Seis Hede og i Baggrunden de store Skovpartier, hvoraf Tindebjerget og Aasen foran dette rager mægtigt frem. Snekkesaa, med Snevringen og Færgestedet, vistnok det smal-leste Færgvand, der gives, paa den ene Side Snekkesholdt, hvorom man roer i en Halvcirkel, og paa den anden Ulvenæs, med den tilstødende store nøgne Kold, er noget i sit Slags gan-ske eget. — Derfra kommer man ud i det store Vandbassin, der gaaer lige til Himmelbjergets Fod, og der kaldes Juelsø; vi seilede forbi Lilø, Møgelø og Dynnersvold, og saa paa vor høi-re Side en Bondegaard mellem Bakkerne, med en Beliggenhed,



Egnen ved Silkeborg. Ved Skovriderhuset. Efter Litografi fra 1856.

man længe skal lede efter. Vi landede ved Himmelbjerget, i en ganske øde Egn, gjemte vort Reisetøi mellem nogle Buske og begyndte Bjergstigningen, først mellem Skov, saa op ad en Sti, der fører meget steilt op til Spidsen af den nøgne Kold, hvorpaa vi gjorde en lille Vandring ind paa Veien til vi saae den første Bondebolig. — Fra Himmelbjerget oversaa man ret Laven Mark, den ender sig i en Landtunge, temmelig bred, men ganske flad; kun omtrent paa Midten har den en regelmæssig, aabenbart ved Kunst opkastet Lyngbakke, der for mine Øine saae ud til at have Rectangel-Form. Dette var den Plads, hvorpaa Kongens Slot stod, og denne Høi saaes tydeligt omgivet med en regelmæssig rund Streg, som ikke kan være andet end Voldgravene. I den Side af Høien, der vendte mod os, saaes et betydeligt nøgent Sted, hvor der altsaa vist er gravet. — Ved herfra at see denne Høis betydelige Størrelse, blev det

klart, hvorledes den kunde vise sig saa tydeligt fra den fjerntliggende Aas.

Paa Himmelbjerget fandt jeg et mig ganske ukjendt Hylster, af hvid, filtret, meget giftlugtende Substans, det var rundt og lidt krumbøiet, næsten af Størrelse som det Hvedebrød, der kaldes Horn. Paa Hjemveien fyldte det næsten Baaden med sin Stank; det var dengang fugtigt, men indsvandt senere meer og meer. Det var formodentlig Stilken af en Svamp.

Paa Udveien saae vi en yndig Gruppe af 4 Børn paa en lille Høi omkring en Ild, ret til at male. —

Hunden »Botz« maatte ikke komme med i Baaden, men løb paa høire Landside ved Siden af den; da han kom til den yderste Eng ligefor Kongsholm, maatte den svømme over, men den tog den korteste Vei lige over til Naae-Ege, istedetfor at svømme efter Baaden, der var langt ude i Søen; da Farvandet atter blev snævert, svømmede den atter over paa vor høire Side, og løb der til den kom til den yderste Aas forbi Tindebjerget, hvor den ikke kunde komme videre, da den havde den mægtige Vandflade foran sig; men den havde seet to Bøsser i Baaden, og den herlige Jagthund vilde ikke vende om, men kastede sig i Søen, uagtet Baaden var kommet saa langt bort, at dens Hoved kun viste sig som en lille mørk Plet over Vandfladen; den var omtrent kommet midt ud i den store Borresø, da Valdemar af Frygt for, at den skulde overanstrenge sig, holdt henimod den, hvorefter vi optog den i Baaden. — Forsøgene at seile ved Hjælp af et Lagen vare mindre heldige af Mangel paa Vind, og i den enorme Hede roede Valdemar Baaden det meste af Veien til Himmelbjerget; Bagge og jeg derimod det meste af Tilbageveien, og Kl. 4¹/₂ til Middag vare vi hjemme. Dette er den deiligste Tour, jeg har gjort her. Sinne- og Staubjerg dominerede.

Om Eftermiddagen gik jeg en Tour med Maler Liebert, der viste mig de Motiver, han har valgt til sit Receptionsstykke. Vi gik over Lysbro, noget op af Høiene ved Vinningdal, til Kjærs-

gaard Mølle, hvis Bygninger, især Vandmøllen og det forladte Teglværk ere i høi Grad maleriske; derfra til Færgestedet ligefor Fabrikerne, med den mærkeligt hvælvede Vei gjennem en lille Lund og lode os derfra sætte over til Silkeborg.

Af den grønne Slim, der danner sig paa Gudenaas Vande, kunne Creaturer stundom døe i meget kort Tid. —

Den 22. Juli 1850: Om Morgenen omkring Lyngsøes østlige og sydlige Deel, hvor jeg fandt en mig ubekjendt hvid Vandplante hyppigt voxende, derefter gennemstreifede jeg Skoven mellem denne Sø og Almindsø, hvor jeg fandt en Enebær som stort Træ, jeg kom ud ved Foermandsbæks Bro og gik over Tørvemosen forbi Marielund hjem. —

Om Aftenen reed jeg paa Michaels Hingst af Veien til Virklund, ind forbi Tindebjerget, rundt om dette ved den deilige Skibstedssø tilbage, og fandt den hvide Varietet af den almindelige blaa Klokke,

Den 23. Juli 1850: Om Morgenen til Seis Hede for hos Hans Johansen at faae en Efterslet. Først traf jeg Skrædderen fra Nylykke, som gik paa Muurarbejde der. Han viste mig Nybro, det første Næs paa den nøgne Hede, saaledes kaldet, fordi der her gik en Bro over Aaen, da Virklund havde Kirke, og Linaae Præst prædikede i den. —

Sagnet om »De Mandes Hoved« fortalte han, som om det var en svensk Skytte fra Lysbro, der havde skudt sin Kone og to Døttre.

Vandene fra Silkeborg til Himmelbjerget bleve mig af ham og Hans Johansen opgiven saaledes: Aaen fra Silkeborg til Bras Sø hedder Rimstrup Aa; fra Bras Sø kommer man forbi Nybro, Hundekrogen (en Bugt) og Kopytten (en Engtunge) alt paa Seis Siden, til Borkasaa (Borkadal el. Borkesdal) skal ligge lige ved Veien mellem Staubjerg og en anden Kold, ved et Huus, kaldet Bjørnsholt, (af Bjørne, der i gl. Tid har opholdt sig der), saa til Borresø, Snekaa, fra den til Hjulsø, der

gaaer lige fra Snekaa til Allingaa; denne sidste ligger Nordvest for Himmelbjerget og gaaer til Rymølle og til Knudsø, saa kommer et Vand, han kalder Aae, og saa Braksø.

Oring (Orum sagde Skrædderen) hedder det Næs og den Aas, der ligger foran Tindebjerget, Mosen sammesteds Oringsmose, og det yderste Kjær sammesteds Andkjær. — Øen foran i Borresø med Træer paa, kaldte de Lyngø, derefter kommer en anden Ø, som han ikke ved Navn paa, og den sidste mod Virklund hedder Heilø. — Sydøst for Møgelø er Alø og en Odde fra Møgelø kaldes Bregenodde. Ved Snekkesholdt kaldes den store skaldede Aas blot Aasbanken, og ved den er Aasmosen.

Kalkoviig hedder Kalvgaardsviig, idet Osnæsodden for dens Bequemhed til der at græsse og vogte Ungquæg og Kalve, kaldes Kalvegaarden. Ved Osnæsodde ligger Vaadsteilen, hvor man i gamle Dage tørrede Vaad. —

Tindebjerget kalder han Tingbjerg, fordi der i gamle Dage holdtes Ting der.

Af de Glashytter, der i ældre Dage have været paa Silkeborg, ere endeel Levninger; saaledes er Glarmestertangen benævnt efter et derværende Glaspusteri, og ved Hyttekjær paa Rye Byes Eiendom var i Hans Johansens Tid en stor Bunke af Glas og Steen; ja der fandtes Flasker, som Halsen var af, hvilke Bønderkarlene brugte. Af slige Glashytter har der været mange, men de skulde være ødelagte af de mange Røvere og andet Pak, der har været i Skovene; H. Johansen har selv i sin Ungdom været med paa Kjæltringjagt.

Brasenkast er ikke omflydt af Vand.

Tossebækkerne ved Them Veien, det er Thorsøbækkerne.

Ved Funderholme er Svanholm, Trandvig og Holmholdt, Huset der kaldes Holmhuset.

Om Troldhøi forbi Sminge har han ogsaa hørt, at Troldfolket skulde dandse der. (At han troer paa det, var aabenbart,

han bemærkede, at det jo var de Faldne, og at man jo læser om Underjordiske).

Krokonen paastaar han var en Bøg, der havde sit Navn, fordi den var saa svær og tyk; der har kun gaaet en Skovvei derforbi, men mange, der passede Creaturer, laa der om Natten, da man kunde ligge ved Roden uden at blive vaad af Regnen; men i en Storm blæste noget af den friske Top af.

Ved Naae-Ege stode i hans Tid mange store og friske Ege, og ved Naae-Ege Renden en herlig Eeg, som vakte de Reisesdes Opmærksomhed fra Himmelbjerget; det er vist den, hvis Stød endnu er ganske nær Renden, og som er nylig fældet. —

Den store Eeg ved Veien til Aarhuus tæt ved Lillesø; der var fordum Ledet for store Kobbøl, hvor der endnu er en Grøft og Jordvold, og egentlig kun hertil skulde Tienden bringes til Ritmester Hoff. Enkelte kastede den ogsaa af der, og En af dem sagde til Egen, »vil du have det, kan du tage det«.

Markerne Nord for Silkeborg kaldes store Kobbøl, og her er 3 Skovsodder; Markerne Syd for Silkeborg ved Nordskoven heed lille Kobbøl. Lunden mellem Veien og Rimstrupaaen fra Skovfoged Langhoffs Sted til Leddet nær Silkeborg hedder Lykkepotten, Huulmarken (udtales Hvolds Marken) kaldtes den, hvor nu Mariendal ligger, fordi den er saa huul. —

Omtrent for 24 Aar siden var Hedebranden paa Seis, hvorved ogsaa endeel af Silkeborg Skove brændte. Paa Sandflugten var en Tørvemose, som siges at have brændt i 7 Aar; Sandflugten, som opstod derved, fordærvede Haarup Marker og bedækkede store Træer.

Ved Allingmølle har været en svær Bygning, og der er fundet mange gode Sager.

Paa Dynners er fundet Kugler og Sabelstykker; den har været »omvoldet«, og udenfor igjen en Kanal, hvilket er synbart; der ere fundne svære Muursteen, et stift Quarteer tykke paa den tynde Side.

Kongeløsenen paa Grøndahlskold er nedgravet der af Silkeborg Eier, da Svensken kom; de, der kjørte den derud og skjulte den, lod han dræbe, forat Stedet ikke skulde røbes. — Hans Moder har seet Lys brænde der, men da hun vilde gaae derefter, faldt hun, og saa var det forsvundet. Konen Karen, der boer hos sin Søn Søren Andersen ligefor Kolden, har hørt Vognene knærke. —

Han veed kun, at Silkeborg engang er brændt, nemlig da Svenskerne skjød det ned; tilsidst blev Slottet brækket ned. — Gulvet, der blev fundet ved Drivhusene, paaستاار han var Kirkegulvet, hvilket var pænt lagt, da det var gjennembrudt, fandtes derunder en Kalkkule, men Vandet trængte til, da man naaede Vandspeilet. Der fandtes ogsaa et svært Muuranker, et Dreiejern og et Stemmejern, ogsaa laae der Grundsteen; de enkelte Penge, der fandtes, siger han vare gamle lybske Skillinger. Der fandtes ogsaa den store udhulede Steen, som han paaستاar var Døbefond. —

Om de to Maningshistorier erfarede jeg nærmere, at det var Thomas Bromand fra Resenbro, der oprendte en Betlerske og jog en Kniv i Brystet paa hende, saa hun døde, hvorfor han blev henrettet, og derpaa gik igjen. Regenbergs manede ham ved Bismølleaabro, mellem Skjellerup og Voel. Han var haard at mane, fløi i Luften og slog Bogen fra Præsten, men denne lod sin Tjener tage den op igjen; da Gjenfærdet atter begyndte at vilde flyve i Luften paa ny, kastede R. sit Tørklæde over ham og havde nu Magten. Han er begravet paa Stedet der, og en Pæl slaaget igjennem ham, men da nogle Drengene engang rokkede i denne, sagde en Stemme under den: »rokke, rokke haardt!« for at de skulde rokke den løs, men de flyede af Skræk. Pælen var af Eeg og brændt i Enden for at holde ud. —

Hoffs Tjener manede samme Regenbergs (han var den eneste, der kunde det) ved den nævnte store Eeg ved Veien ved Lillesø, og det var ham, der maatte være det 4de Hjul; og ved den

Leilighed var det, at de to Skikkelser kom for at forlokke Kud-sken til at kjøre fra Præsten; paa Stedet saaes i endeel Aar en stor sort Hund at gaae. — Det var ogsaa denne Kudsk, eller som han altid kaldes Tjeneren, der fik Pudens paa, for at bringe Gjenfærdet til at tale.

Sagnet om de Mands Hoved paastaaer han at have fortalt rigtigt. Manden fra Virklund, der skjød den tyske Reisende, var en Ugjerningsmand, der stjal Køer og Sviin i Skoven, og da han saaledes engang havde slagtet en stjaalet Ko, bad Eierens Kone selv ham om Kjød deraf; ogsaa stjal han Fisk, men blev dog tilsidst straffet. —

H. Johansen fortæller Historien om Skytten, der dræbte Kone og to Børn, saaledes: Det var en Skytte, ved Navn Gustavsen, der boede ved Lysbro. Han var rømmet fra Tyskland og havde der forladt Kone og to Pigebørn, men disse opsøgte og fandt ham her; han foregav nu, at han vilde følge dem paa Vei, men da han kom med dem i Sønderskov, qvalte han dem alle 3. I mange Aar blev det skjult, indtil en Markmand opdagede det. Da G. nemlig engang kom til denne, spurgte han, om han skulde sætte G.s Hest et Sted hen, hvortil G. svarede: »Du skal have andet end Hest og Sadel«, og hug ham med sin Hirschfänger over Hovedet. En Dreng under Lavalder, Jens Krænsen, hvem H. J. har kendt som gammel Mand, var tilstede, og kastede et Tørklæde over det saarede Hoved, saaat Markmanden endnu levede i 3 Aar. Skytten kom under Tiltale, og i Forhøret udsagde han, at det var Intet med dette Hug, men nu vilde han lide for, hvad han havde gjort mod Kone og Børn, hvilket han derefter tilstod. — Man hørte disse stundom skrige og jamre sig, der hvor de bleve dræbte.

Hans Johansen solgte mig en lille rund Messingplade, der er opgravet i Silkeborg Have, omtrent 3 Quarteer under Overfladen ved de gamle Grave, den seer ud, som en Knap eller af-

slidt Regnepenge; endvidere en Steenøxe og Steenkniv fra Hedenold, han har fundet paa Markerne. —

Han gjør nu Træsko og laver 5 Par om Dagen; de almindelige store til 20 Sk. Parret, men han forfærdiger i forskellig Størrelse fra 22 til 8 Sk. Parret; Træ til 20 Par Træsko koster ham 7 Mk. —

Med Hensyn til, at han ikke længer arbejder i Silkeborg Have, bemærkede han: A har aldrig arbeidet for en bedre Mand i Verden (end Michael), men hvad der har tugtet mig, er den lange Vei.

Bindesbøll fortalte mig, at gl. Stabell kan erindre en Ulvejagt paa Silkeborg; der var der en gammel og en ung Ulv, og han har seet en Ko, de havde revet Maven op paa; især vare de slemme efter Føl; en af dem blev skudt ved Holstebro og der hængt. —

Efter Middag kjørte jeg med Bindesbøll og Kone til Gdm. Jørgen Peersen i Voldbygaarde, han havde engang havt en Beskrivelse af Silkeborg, men troede, at den heed Norlynet eller lignende. Den mig saa ofte omfortalte Beskrivelse over Silkeborg er vist et Phantom. — I bmt. Bog havde staaet, at Silkeborg var anlagt af en Biskop Peter, ifølge Sagnet om Silkehuen; at han paa den Tid Gejstligheden skulde skille sig fra deres Koner, vilde tage Gjødvad Præsts Kone fra denne, at hun havde to Søstre, af hvilke den ene drog til Rom som Pilegrim, for at udvirke Tilladelse for Ægtefolkene at blive sammen, at dette ogsaa lykkedes hende ved Hjælp af en ung Mand, med hvem hun senere blev gift; at de tre Søstre derpaa efter Pavens Befaling hver gav sin Kirkeklokke til Gjødvad, Balle og Seiling Kirker, men at den til den sidste, da den fra Slesvig, hvor de alle støbtes, førtes over Gudsø, sank og ligger der endnu, samt at den, naar de to andre Kirkeklokker lyde, stemmer i med. Dette fortalte han med saa mange poetiske Tilsætninger, at det fuldkommen lignede en Novelle.

Da Silkeborg Slot var skudt ned af Fiender, sagde en Skipper i Vesterhavet: »Enten er vi vild, eller er Silkeborg Taarn skudt ned«. Men dette i Vesterhavet synlige Taarn var paa Slottet i gl. Have, og han har intet hørt om en Bygning paa Frydensberg. I bmt. gl. Have er funden adskillige Ting, som Ildtænger og de lugne Steen, der ere brugt til gammel Lade, ere tagne der.

Efter Slottets Brand har En ved Navn Balleviig beboet en Gaard i gl. Have; saa kom Ritmester Hoff og byggede nærv. Silkeborg Slot, men han kjøbte nok paa »kgl. Auction«.

Store Kobbøl kalder han Markerne ved Sjællands Ager, Lille Kobbøl dem imod Lillesø.

I Vesterskoven er der seet en Skovrider paa en hovedløs Hest, og det hørtes, at dens ene Sko klappede og den selv snorkede; den forsvandt paa et Kjør. —

Engang fandt En ved Ma-Krokone (en Bøg) en meget bred flad Steen med »Læsning« paa, som han dog ikke kunde udtyde, men senere har den aldrig kunnet findes; Veien fra Vesterlandet gik der forbi.

Ved Baunshede ligger en meget stor Steen, den største han har seet. To Kjæmper sloges engang, og den ene kastede denne Steen fra Kongshuus (Rex) hen efter den anden, der stod paa Baunshede, den sidstnævnte Kjæmpe kastede en lignende Steen mod hiin, og den laa siden i Dybdal nedenfor Bakkerne, hvorpaa Kongshuus stod, men den er nu kløven og brugt til den nye Slusebro ved Silkeborg. —

Hyttekjær hører til Silkeborg Gods.

Paa Thorsø Bakker (Todsø Bakker kalder Forstvæsenet dem) er meget Spøgeri. — Ogsaa er her i Egnen Bjergfolk, og blandt andet har En, der gik fra Virklund til Salten, seet to saadanne slaaes i et Kjør, og da han skjulte sig bag en Purre for at see dem, gik de fra hinanden, den ene forbi ham, og sagde i det

samme: Soe Du, sta mig, (det er: saae Du jeg stod mig). Han vilde prale. —

Foruden Regenberg kunde ogsaa Præsten Gyberg i Linaa mane.

Jacob Heegaard heed han, der bar Hoffs Tjener, da han blev kastet i Aaen bag Møllen, og efter var der i et Aar Lynild og Torden jevnlig over Silkeborg. Capellanen i Linaa skulde mane ham, men han var ham for stærk. »Skarn ingen Sag, men Guds Barn«, sagde han, da han kom hjem. Saa maatte Regenberg til det, og hans Kudsk heed Lauritz Andersen, hvem han befalede at lægge en ny Pude i Vognen. Maningen skete paa den tidligere nævnte Maade ved gl. Teglværk, og blandt Befalingerne til Kudsken var ogsaa den, at han ikke maatte snakke, og da Gjenfærdet tiltalte ham, »skal du være Præst i Aften«, pikkede Præsten ham paa Ryggen for at minde ham derom. — Denne Kudsk var Jørgen Peersens Moders Søskendebarn. —

Det var ved »det døde Hul« i Sønderskov ad Rye Veien, at den svenske Gustavsen dræbte sin Kone og 2 Børn, fordi han havde giftet sig her i Landet; og han sad i Arrest i Virklund Skole, for at have slaaet Markmanden med Hirschfänger; da han engang førtes forbi det døde Hul, sagde han, her er gjort en Gjerning, der er værd at bøde for, og tilstod nu, han blev henrettet ovenover Holen (Veien op ad Bakken til Them).

Gjenfærdet fra Resenbro, der ogsaa blev manet af Regenberg, havde selv paalagt en Mand, der kom forbi hans Rettersted, som var paa Høiene over Resenbro, at hente bmt. Præst; han var forresten ogsaa en Svensker, og det var med en Lyster, at han ihjelstak Betlersken. I Linaa blev han begravet. —

Peer Guldgraver fandt Hestesko ved Gravningen i Grøndahlsskol. Jørgen Peersens Fader har selv været med at grave for ham, men det var nok villigt Hoveri, Bønderne der gjorde.

I Kolden hørtes Lyd med Jernstænger. — Tegnet, hvorpaa han skulde finde Stedet, hvori Kongeløsen ligger, var et 30 Alen langt Træ, bedækket saaledes af Flyvesand, at man ikke kunde see mere end en Pilespids deraf. —

Mosen over Sandheden brændte i 7 Aar.

En Kongeløsen er saameget Guld og Sølv, at det ligger over Kongens Hoved, naar han sidder paa en Stol. —

Troldhøi har et Hul i Midten saa dybt, at man ikke kan finde Bund deri (NB.: Her findes i mine under Samtalen med Bonden gjorte Blyants-Optegnelser følgende, som jeg nu ikke kan erindre Meningen af: Hestepærer — borte — jage Arm i —) — En Familie i Voel, som havde et svagt Barn, fik af en klog Mand i Vesteregnet den Anvisning at gaae paa Troldhøi, ovenpaa hvilken de vilde finde en Flaske (med Lægemedler?) men paa Veien dertil saae de tilbage, og da stod Voel i Luer, hvorfor de skyndte dem hjem, men der stod Voel og Alt ganske uskadt, og »han havde ingen Held af hans Gang videre«. —

Mellem Skjellerup Nygaard og Skjellerup er en Høi, kaldet Rolands Høi, som har staaet paa 4 Pæle, og Bjergfolket har dandsset derunder. Da En engang, der vilde opgrave en Pimpenelle Rod med en gl. Kniv, og en Pige kom til, saae de Kniven gaae op ad og ind i et Hul, som ikke før havde været der, og i det samme hørte de et Skrald inde i Høien, saa at de løb bort i Forskrækkelse.

En Valborgaften var der antændt en Gadeild, og da Folkene derefter kom hjem, saae de den brænde igjen; det var Bjergfolket, der gjorde Nar af dem. —

Den døde Mands Sted kaldte han det, hvor Krybeskytten var skudt ved Lysbro, og hvor hver Mand »skulde kyle en Pind til«, ellers vilde Krybeskyttens Gjenfærd komme efter dem.

Hos denne Bonde fik jeg en Steenhammer fra Hedenold og en Steen, Bønderne bruge mod Torden, og lægge den i dette

Øiemed under deres Bohave; de kaldte den Spadei Steen (Zebedæi Steen?) og det er ikke sjældent forekommende forstenede Echinus'er. —

Den 24. Juli 1850 kjørte jeg om Morgenens Kl. 6 til Them med Vognen, der skulde hente Dr. Ryge, og han fik mig overtalt til at følge ham paa en Tour, han stod i Begreb med at gjøre i den sydlige Deel af hans Distrikt, for at besøge forskjellige Sygø, hvilket næsten vilde medtage den hele Dag, og vi kom ogsaa først Kl. 5 hjem igjen til ham.

Vi kjørte fra Them over Salten Aa ved Cathrinedal Mølle, hvor Eieren har lagt store Stene i Aaløbet, der hvor Veien gaaer over dette, for saaledes at tvinge de Reisende til at kjøre over Broen ved Siden af, og betale ham Bropenge; men det er ham ikke tilladt at afspærre denne Vei over Aaen, som uagtet Stenene kan passeres; derfra kjørte vi gennem Velling Skov; i Gribstrup tilsaa Ryge en gammel Mand, der var styrtet ned af et Stillads og derved faaet en Hjernerystelse, samt brækket Hoftebenet; imidlertid samtalede jeg med hans Svooger, en Huusmand, som tilstod, at Bønderne der paa Egnen tage for mange Halme af den Hede, de opbrække, men han mente, at de ikke kunde gjøre det anderledes; iøvrigt bemærkede han, at de tage efter de Forbedringer i Agerbruget, de saae paa Mattrup. Denne Gaard bestyres og drives fortræffeligt, siger Ryge, af den nærv. Eier, Stiftamtmand Thygesens Søn. —

Derefter toge vi til Byen Kloborg el. Klovborg, hvorfra vi kunde see Mattrups Tøge, og tilbage forbi Græstrup Kirke, Vinding Kirke, Vedelbo, en Gaard, der ligger i en mig meget tiltalende Skoveensomhed, og tilhører en Broder til Conferentsraad Vedel. Derfra gennem Salten Dal, som hører til de smukkeste, jeg har seet, deri ligger Salten Langsø, og der ere ogsaa Tørvemoser op ad Bakkerne, — videre gennem Salten By tilbage til Them, og senere til Silkeborg.

Om Nørre Snede Begivenheden fortalte Ryge, at Brevet, hvori Meldingen om, at Tyskerne vare i Nørre Snede, sendtes til Them med Stafet, for at beforders videre, men da Sognefogden ikke var hjemme, henvendte Overbringeren sig til Apothekeren, som imidlertid ei heller var hjemme; hans Kone brækkede Brevet, og da Ryge havde hørt om denne Stafets Ankomst, gik han hen i Apotheket, hvor han læste Brevet, hvilket han strax fik sendt med et paalideligt Bud til Virklund med Paalæg i ethvert Tilfælde at sørge for, at Efterretningen strax kom til Silkeborg. —

Da Churhesserne senere foretog deres Hævntog til Nørre Snede, hvilket maaske ogsaa motiveredes ved, at den Cavalierist, der undslap Fangenskabet, og som skal have været en slet Karl, fortalte Begivenheden saaledes, som om Byens Beboere, navnlig Kromanden, havde paa forræderisk Maade foranlediget de Danskes Tog dertil, — vare de inde paa Mattrup, hvor de begik nogle Excesser, men dog temmelig bleve imponerede af Thygesen, der dengang for et daarligt Been gik paa en Krykke; de vilde saaledes ned i hans Viinkjælder. Her og andre Steder bleve de beskjenkede, og kom saaledes til Nørre Snede, hvor de, da Kromanden var flygtet, vilde tvinge hans gamle Fader, der var Aftægtsmand hos ham, til at forraade, hvor Sønnen var, og da han nægtede at vide det, gav de ham Riis for at tvinge ham til Tilstaaelse. To Gaardmands sønner gave de Strambux for at faae ud af dem, hvem der havde gjort Meldingen til de Danske, Vinduerne ituslog de, opskare Sengeklæderne, ituhug Meubler, splittede Provstens Bibliothek etc. etc., uden at deres Officierer formaaede at forhindre det, og de syntes ikke at have nogen Magt over dem. — Da det er en fattig By, har Pengeværdien af det Ødelagte dog nok ikke været stor, og den blev senere til Erstatning vurderet ialt til 500 Rbd., hvormed Beboerne rigtignok vare meget misfornøiede.

Den 25. Juli 1850. Om Morgenen gik jeg til Skovfoged Langhoff, som jeg ikke tidligere havde truffet, men han var heller ikke hjemme dennegang.

Jeg reed derefter om Formiddagen til Skovfoged Rex, som fulgte mig ud paa sine Marker for at vise mig det Mærkelige i hans Nærhed.

Kongshuus har ligget omtrent midtvejs paa hans Marker, paa en Mark, der i Aar bærer Havre; Stedet er kjendeligt paa, at der paa høire Side (regnet fra hans Huus) ligger en temmelig betydelig Gravhøi, af hvis mod hans Huus vendende Side han har hentet endeel Læs Fylding, saa at den endnu er temmelig ubevoxet, og ved den Lejlighed har han fundet tre Askekrukker deri, staaende løse i Sandet, men de smuldrede strax istykker; paa den anden Side begrændses Marken af nogle Purrer, og bag dem er en Høi, meget mindre end den førstnævnte, og om den fortælles, at den Bonde, der boede her, før det blev et Skovfogedhuus, gravede i denne Høi, da hans Hest sank i ved at gaae over den, og han fandt deri saa mange Penge, at han købte sig en Gaard derfor. — Paa denne Mark findes imidlertid ingen Spor af Bygning, da Stenene ere anvendte til at bygge den Bondegaard, der har ligget et Stykke nærmere op af Bakken, men som atter maatte nedbrydes, og flyttes til det Sted, hvor den nu ligger som Skovfogedbolig, paa Grund af den stærke Blæst, den var udsat for paa hiint Sted, paa hvilket der endnu sees Brokker af de røde brændte Steen.

Med Hensyn til den Steen, hvoraf Broen (Slusen) ved Silkeborg er bygget, bemærkede han, at den var 8 Alen lang og 4 Alen i Fiirkant; og den var kastet derhen af en Kæmpe, som stod paa Haarbohøi, og ikke paa Baunsbjergene, ligesom der ved Haarbohøi endnu ligger den Steen, som den anden Kæmpe kastede fra Høien her, der efter hans Paastand er 14 Fod høiere end Himmelbjerget, og man kan i klart Veier see Viborg derfra. Dette Haarbohøj er Grændseskjællet mellem de tre Stifter,

Ribe, Viborg og Aarhus; det hører til Seilgaard, og ved den ligger Blakstald; det hedder, at Tyrken har været der. —

Den høieste Deel af Bakkerne ved Rex kaldes Tyverevl, og det er altsaa denne, der er høiere end Himmelbjerget; den Bakke, hvorpaa Udsigterne er, kaldes Sorgedalbakken; Skovstrækningen ligeoverfor, der gaaer saa langt mod Vesten (egentlig Sydvest) og hvori jeg ikke har været, er Bønderskov, og deles i Loudal-, Rustrup-, Gjedsø- og Løgager Skovene. Dalen, nedenfor Udsigterne, bestaaer af Syvedal, Dybdal og Faldal. Et Sted der kaldes Taterhul. Mellem Dybdal og Sorgedalsbakken er Peerrump-Sluge, — Sydvest for de nævnte Bønderskove (Loudal — Løgager) er en Egeskov kaldet Brandekrat, og længer til Vest er Bøskov, som er forbunden med Haarbolunde. — Baunshøiene sees paa Rex Marker, ligefor Hesels Facade. —

Vesterskoven, som er hans Distrikt, og ingenlunde nogen stor Skov, deles af Bønderne i mange smaa Afdelinger, som hver har sit Navn, og saaledes er der 52 til 54 forskjellige Navne til denne Skov, og Bønderne kunne strax sige, i hvilken af disse de af dem købte Træer staae. —

Saaledes har Gudenaen ogsaa en stor Mængde forskjellige Navne paa de forskjellige Steder, og det er først, naar den er gaaet ud af Langensøe, at den benævnes Gudena; overalt i denne Egn træffer man saaledes en Mængde Benævnelser paa Smaadelene af det større Hele. —

Han viste mig en Steen, der sidder indvendig i Steengjærdet paa vestre Side om Planteskolen ved Siden af hans Mark, i hvilken er en betydelig Fordybning, ganske glat, og upaatvivlelig ikke hidrørende fra Naturens Haand; han har fundet den paa sin Mark. —

Det sidste Sagn, jeg hørte paa Silkeborg, erfarede jeg her. I Dybet ligger en stor fiirkantet Steen med »Læsning paa«. Den blev først seet af to Quinder, der gik over Dybdal, men de kunde ikke læse Skriften, hvori der var mange v'er. — Senere for-

maaede de ikke at finde Stenen. — Ganske paa samme Maade gik det den Næste, der saa den. — Endelig gik engang en Mand ud i Dybdal med et Tøier, for at fange en Hest, og som han seer sig om efter den, falder hans Øine ned paa Jorden, og han seer, at han staaer paa den besynderlige Steen. For nu at finde den igjen, lægger han Tøiret paa den, og gaaer at søge Hesten. Da han kommer tilbage i Dybdal, finder han rigtignok Tøiret, men, som det forekom ham, paa et andet Sted, end det, hvor han havde lagt det, og Stenen var forsvunden. Senere er den ikke seet. — Under denne Steen ligger en Kongeløsen, og naar Danmarks Konge engang bliver fangen, da vil den atter vise sig, og Kongen vil da blive løskjøbt for det Sølv og Guld, der vil blive fundet under den.—

Toppen af den Høi, hvorfra man seer Munkedalen, kaldes Munkedalsgrønning. —

Denne Dags Morgen havde jeg drukket den sidste Halvflaskes Marienbader Kreutzquelle, og om Aftenen Kl. 10 forlod jeg, i Selskab med Hr. Skuespiller Hultmann, det henrivende Silkeborg, hvor jeg havde tilbragt saa uforglemmelige Uger. — Forinden vi kom til Linaa, væltede Postillonen (Skovfoged Jepsens Søn) os ned i en Grøft, ved et voldsomt Spring kom jeg over denne ud paa Marken, hvor jeg styrtede om; og fra dette Øieblik af følte jeg paa ny mit Maveonde, efterat jeg i de sidste Uger paa Silkeborg havde følt mig saa rask og stærk, som jeg ikke i mange Aar har været. Vi fik en Vogn at laane i de nærmeste Huse, og kom tidsnok til Aarhus for næste Morgen Kl. 6 at afgaae til Kjøbenhavn med Dampskibet Skirner. —

Paa Toldboden i Kjøbhvn. stode store Menneskegrupper for at vente paa et Dampskib, der skulde bringe Efterretning om Udfaldet af Slaget ved Idsted. Man vidste kun, at vor tappre Armee havde kjæmpet i to Dage med Oprørerne, og at Kampen var blodig, fra Kl. 6 til Kl. 9 varede denne spændende Uvished, saa kom Budskabet om vor afgjørende Seier.

TILLÆG

INDLEDNING TIL FOLKESAGNENE

DEN Sommerrejse, som Adolf Ludvig Drewsen i 1850 foretog til Silkeborg, var sikkert i første Linie tænkt som en Rekreatjonsrejse, idet han dengang led af et lettere Maveonde, hvorfor der var foreskrevet ham en Brøndkur. Drewsen var dog ikke mere medtaget, end at han til Fods og til Hest og altid veloplagt var i Stand til at foretage lange Ture i Silkeborgs Omegn, som oftest alene, men af og til i Følge med lokal-kendte Folk eller med Michael Drewsens Sommergæster.

Man befandt sig dengang i Rejseromantikens hyggelige Dage, i Diligencernes og Postsmakkernes Slutningsepoke. Det var i de Tider, da Folk virkelig oplevede noget paa deres Rejser. Man rejste ikke saa ofte eller saa langt som nu. Alt tyder da ogsaa paa, at Drewsen har været opsat paa at faa saa meget Udbytte af sin Sommerrejse som mulig, ikke blot sundhedsmæssigt, men ogsaa turismæssigt. I sidstnævnte Henseende har hans Interesser efter hans hele aandelige Habitus særlig ført ham ind paa Iagttagelser og Optegnelser paa det folkelige, lokalhistoriske og topografiske Omraade. Som Akademiker og Jurist har Skriftlighed været noget tilvant og fortrøligt for ham, og han har fra Feriens første Dag i en lille Dagbog omhyggeligt fæstnet Beretningerne om de Ture, han foretog i Byen og Egnen, samt om sine Oplevelser, Iagttagelser og Samtaler med Folk af forskellige Lag og Samfundsstillinger. Han havde ikke foretaget mange Udflugter i Egnen, inden han fattede Interesse for og gav sig i Færd med at samle og nedskrive de Folkesagn og Historier, som endnu var beva-

ret hos Landalmuen i Silkeborgs Omegn, og Dagbogen indeholder en Mængde saadanne Sagn og Historier.

Denne Dagbog og et Bind Sagnoptegnelser var i en Aarække efter Drewsens Død pietetsfuldt opbevaret i Familien, senest hos Drewsens Datterdatter, afd. Kammerherreinde A. Stampe Feddersen.

Dagbogen er i Oktavformat og nedskrevet med Blæk med en fin gotisk Haandskrift. Selve Dagbogsindholdet spænder over 196 Sider.

Baade Dagbogen og Sagnoptegnelserne bærer Titlen »Fra og om Silkeborg«, og Dagbogen har som Undertitel »A. Drewsens Dagbog under hans Ophold der fra 16. Juni til 25. Juli 1850 samt nogle Uddrag af Efterretninger om Silkeborg«.

Dagbogen slutter med en Del Uddrag og Citater fra historiske og topografiske Værker om Silkeborgegnen og andre jydsk-egne. Et Realregister udgør Bogens sidste Sider.

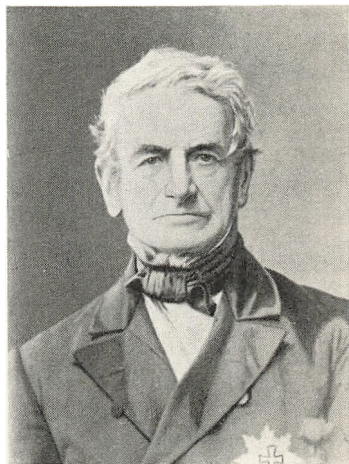
Efter sin Tilbagekomst fra Ferieturen er Drewsen hurtigt gaaet i Gang med at bearbejde det Materiale af Folkesagn, han havde indsamlet i Silkeborg, og allerede i Februar Maaned 1851 er han begyndt at nedskrive dem i revideret og gennemarbejdet Skikkelse i en Bog i Kvartformat. Den begynder med den i det følgende gengivne udførlige og oplysende Indledning, og dernæst følger under Afsnittet »Folkesagn« og fordelt paa 32 Underafsnit de Sagn og Beretninger, som ligeledes findes gengivne i det følgende.

Som Overskrifterne paa Sagnene lader formode, er det et eventyrligt og romantisk Stof, som er nedlagt i Optegnelserne, og meget vilde utvivlsomt være gaaet i Glemme, saafremt Drewsen ikke i 1850 med megen Energi og Sporsans havde nedskrevet, hvad han skaffede sig Kundskab om fra hele Omegnen om Silkeborg. Han var en fin og opmærksom Iagtager, der med Letthed fæstnede sine Resultater til Papiret i et velformet og præcist, omend maaske lidt tørt »juridisk« Sprog. Man sporer en-

gang imellem under Læsningen Krimialisten og Forhørsdommeren, vant til at beskæftige sig med Politirapporter og Sagførerindlæg.

Optegnelserne ender temmelig brat uden nogen formelig Afslutning, og efter den Plan for Udarbejdelsen, som angives i Slutningen af Drewsens Indledning, ses det, at Værket er ufuldendt. Det maa antages, at det oprindelig har været Forfatterens Hensigt at nedskrive sit Stof i fire Hovedafsnit, nemlig Folkesagn, Beretning fra den nyere Tid, saasom om Krigen i 1848—50, for saavidt den naaede Silkeborg-Kanten, Beretning om Fabrikernes, d. v. s. Papirfabrikens Anlæg og »maaske« et Afsnit om Silkeborgs Historie. Uvis af hvilken Grund er Drewsen imidlertid ikke naaet ud over det første Hovedafsnit: Folkesagn, hvilket maa beklages, naar henses til den Grundighed og Kærlighed til Emnet, med hvilken han har udarbejdet det nævnte Afsnit.

A. L. Drewsens Silkeborg-Dagbog fra 1850 er i det store og hele nøgternt og objektivt refererende og, paa nogle faa Steder nær, blottet for det personlige, stemningsfyldte og følelsesbetonede Indhold, som en forudgaaende Perodes Rejsebøger er præget og opfyldt af. Dens Interesse for en Nutidslæser ligger hovedsagelig deri, at den gengiver en højt kultiveret Landsmands Indtryk og *modus vivendi* under et Sommerophold i en af Landets mest naturskønne Egne med en fremmed og særpræget Bondebefolkning. Skildringen er underholdende og tiltalende



A. L. Drewsen.
Efter Fotografi ca. 1880.

ved sit brogede og kalejdoskopiske Indhold, snart af zoologiske og botaniske Jagtagelser, snart af Oplevelser og Samtaler med Bønder og andre Almuesfolk. Man fornemmer talrige Steder Skribentens Begejstring for den ham omgivende storslaaede Natur. Hver sollys Ferie dag betød for Drewsen en forfriskende Opdagelsesrejse ud i Silkeborgegnens mangeartede Herligheder, som ingen professionel, hæsblæsende Turisme dengang havde berøvet sin fuldkommen uberørte, jomfruelige Skønhed. Man bemærker ogsaa den Iver og Grundighed, hvormed han maalbevidst er gaaet i Gang med sit lokalhistoriske og folkloristiske Samlerarbejde. Dagbogen er et lille fint Memoireskrift fra Midten af det skønne nittende Aarhundrede, for hvis solide og hyggelige Borgerkultur dens Forfatter var en saa typisk og sympatisk Repræsentant.

ADOLF LUDVIG DREWSSENS INDLEDNING TIL FOLKESAGNENE

FRA 16. Juni til 25. Juli 1850 var jeg paa Silkeborg i min Brodersøn, Michael Drewsens gæstfrie Hus. Jeg havde valgt dette Sted til at bruge en mig foreskrevet Brøndkur, og jeg kunde ikke have valgt bedre. Til denne Kur hørte megen Bevægelse i fri Luft; især om Morgenen skulde jeg gaa i det mindste 3 Timer, de to første medens jeg drak Brøndvandet i bestemte Mellemrum. Jeg fandt snart paa at tage Brøndvandsflaskerne i min Rejsetaske for at tømme dem i Skoven i Stedet for i Michaels Hus, derved kunde jeg lægge et Par Timer til min Skovvandring, som jeg ellers først kunde faa begyndt, naar Vandet var drukket, og jeg kunde saaledes vælge mig et meget fjernere Maal for min Gang; Kl. 6 om Morgenen begyndte jeg den, og sjældent kom jeg hjem før Kl. 10—11 om Formiddagen. Saaledes gennemstrefede jeg Silkeborgs mageløse Omegn til alle Sider uden at bryde mig om Vej eller Sti, og saa afvekslende er denne Danmarks i sit Slags eneste Egn, at jeg med Undtagelse af faa Dage, da Regn nødte mig til at søge en med tæt Skovvækst beskyttet Vej (forbi Dronningestolen og Ulvehovedet til Nylykke), hver Dag i den lange Tid søgte og fandt et forskelligt Maal at gaa til. Det var ikke faldet mig ind, at jeg derved kunde hente andet Udbytte end den Forlystelse og Lægedom, det var mig ret at gennemstrefje fri som Fuglen disse af Kulturen endnu ikke undertvungne, ja, saa lidt berørte Skove og Heder med de mægtige Aase, talrige Indsøer og rige Vandløb, at det meste af denne Egn endnu kan synes at være

i sin Urtilstand. Dog da jeg i nogen Tid havde svælgnet i Nydel-
sen af denne Natur, maatte Tanken vende sig til den Historie,
som denne Jyllands Højderyg nødvendigvis maatte have. For
saa vidt denne er optegnet i ældre eller nyere Skrifter, mang-
lede jeg ethvert saadant der paa Stedet, ja, end ikke i Gaardens
Arkiv fandtes ældre Dokumenter, og jeg maatte derfor fortro-
ste mig til min Hjemkomst til København. Men i disse Aase-
rækker — gerne kunde jeg sige Bjergkæder — maatte Bjerg-
folket have hersket, i disse vidtstrakte, dunkle Skove maatte
Røvere have drevet deres Væsen, de talløse Søer og Aaløb
maatte have gemt meget i deres Skød, Slotsruinen i Haven
maatte kunne fortælle om Munke eller Nonner. Dette blev mig
med hver Dag tydeligere. Men hvor skulde jeg finde noget be-
varet derom? Hos Thiele*) havde jeg kun set et Par fattige Sagn
om Silkeborg og hos Fabrikens og Byens Beboere, som nyligt
var indvandrede, kunde intet være at hente.

Min Omflakken bragte mig snart i Berøring med Bønderne
i Smaabyerne udenfor Skovene, og nu havde jeg fundet den
Bog, der bevarede, hvad Forfædrene havde overleveret os, og
snart lærte jeg ogsaa at læse dens dunkle Skrift. I Begyndelsen
havde jeg nok Vanskelighed med at faa Bønderne til at fortælle,
men jo flere af deres Sagn og Fortællinger jeg hørte, desto
bedre kunde jeg faa Bugt med deres Tilbageholdenhed, ved
selv at bringe paa Bane, hvad jeg vidste, hvilket jeg da oftest
fik berigtiget og fuldstændiggjort, og vidste de ikke, hvad jeg
spurgte dem om, henviste de mig stundom til »husksomme«
gamle Folk. Da Bønderne først havde lært mig at kende — jeg
tror ogsaa faaet Velvilje for mig, vel endnu paa Grund af Smaa-
gaver, saasom af de paa min Vandring tømte ejendommelige
Flasker, der tiltrækker dem meget — tabte deres Tilbagehol-
denhed sig lidt efter lidt, og jeg oplevede flere Gange at høre

*) I. M. Thiele: Danmarks Folkesagn, København 1843 (Udg. Ann.).

Fortællinger om nedgravede Skatte, Troldfolk, Genfærd o. a. d. af Folk, der selv troede paa alt dette. Mangt et Sted fremstod et Sagn nu smykket, fik nu en Sjæl; tidligere havde det ligget upaaagtet paa min Vej, nu traadte det mig i Møde, iført en Personlighed.

Jeg mærkede, at den ogsaa her indbrydende Oplysning i Følge med Politik, Rigsdagsvalg o.s.v. var i Begreb med at tage Bønderne i Besiddelse og at udviske deres gamle Minder, dem de allerede nu kommer lidt forlegne frem med til en Fremmed udenfor deres Stand af Frygt for, at han skal lade haant om disse i deres Tanker ubetydelige Almue-Historier; ja flere af dem dreiede stedse Samtalen hen til det, de havde læst i historiske Skrifter, som havde forvildet sig hen til dem, eller til det, de vidste om Dagens Begivenheder, medens jeg stedse maatte passe paa at bringe dem tilbage til det, Forfædrene mundtligt havde overleveret dem, hvis Værd for mig de næppe begreb, saa at de endog var lidt undseelige ved at byde mig saadan Husmandskost. — Min Frygt for, at den Arv fra Forfædrene, der endnu lever i Folkemunde, snart vil tabes, gjorde mig det saa meget vigtigere at bevare deraf saa meget, det var muligt; men skøndt de følgende Blade vil vise, at mit Udbytte ikke var ringe, har jeg naturligvis ikke kunnet faa fat paa alt, hvilket ret blev mig klart, da jeg paa min sidste Udflugt, den 25. Juli, første Gang hørte et af de smukkeste Sagn (om den forsvundne Sten i Dybdal), og saaledes er der endnu en vid Mark for andre at arbejde paa. — Hvad jeg hørte, noterede jeg straks, enten paa selve Stedet, hvis det lod sig gøre, eller paa det første Sted, hvor jeg kunde bruge min Blyant, og derefter nedskrev jeg hjemme som oftest samme Dag alt fuldstændigt i en Dagbog, jeg holdt. I denne findes derfor Bidrag til de mere udbredte Sagn, spredte paa flere Steder; hvad jeg anser egnet til at bevares af de meget forskellige Sagn, denne Dagbog indeholder, vil jeg nu samle og ordne i denne Bog, som vel ogsaa kom-

mer til at indeholde adskilligt fra den nyere Tid, som om Krigen i 1848—50, for saa vidt den naaede til Silkeborg-Kanten, endvidere om Fabrikens Anlæg, og maaske kommer der ogsaa noget om Silkeborgs Historie, hvormed der paa selve Stedet hersker megen Uklarhed.

Ved min Afrejse fra Silkeborg gjorde jeg mig megen Umage for at interessere flere for at fortsætte mine Efterforskninger hos Bønderne og for at bevare de mulige Fund. Maatte det være lykkedes mig, og maatte der komme mange Bidrag til disse Blade!



FOLKESAGN

FRA SILKEBORG OG OMEGN

H. C. Andersens Rejsekitse »Silkeborg« :

„Flere Oplysninger og Sagn, Silkeborg vedkommende, skylder jeg især Etatsraad A. Drewsen, som med stor Flid og Iver har samlet disse under et Sommerophold der i Egnen. H. C. A.“

Folkekalender for Danmark 1854 Side 100 Noten.

... „Ethvert Sagn vinder i Interesse, naar man hører det paa Stedet, som det knytter sig til.“ . . . H. C. Andersen.

•O. T.• Kap. XII.

I. SILKEBORG

Fire Mil fra Aarhus, nærved Gudena, ligger den gamle Gaard, Silkeborg, i en lystelig Egn, omgivet af Skove og Søer. Den skal have faaet dette Navn af en Bisp, Hr. Peder, som engang vilde bygge sig en Gaard, men længe ikke vidste, hvor han vilde bygge. Engang seilede han paa Gudenaen, og tog da underveis sin Silkehue af Hovedet og lod den flyde paa Vandet, sigende, at hvor den flød i Land, der vilde han bygge Gaarden. Saaledes fandt han Stedet, og da Gaarden var bygget, kaldte han den Silkeborg.

Saaledes fortæller Thiele Sagnet om Silkeborgs Anlæg (I. p. 299) og saaledes fortælles det ogsaa af Almuen, kun med saa Tillæg: Bispens seilede paa Langensø, (som Aaen der kaldes) da Silkehuen blev kastet i Vandet, eller rettere, da den blæste af ham, og faldt i Vandet, og den landede da ved Gammel-Have, hvor Ruinen af det gamle Silkeborg endnu er synlig. En Hue kaldes endnu den Dag i Dag i Almuesproget dersteds: en Lue, og da Gaarden opkaldtes efter Bispens Silkehue, hed den i Begyndelsen *Silkelynde*, og under dette Navn skal den findes paa gamle Landkort.

Anmærkninger: I Jens Lauritsons »Danmarks Lof« 1654 findes p. 56—63 Fortegnelse over de catholske Biskopper i Aarhus, til hvis Gods og Herresæder »Silkeborg Slot« ogsaa hørte. Flere af dem have Navnet Peder, men der forekommer ingen Biskop Silke, som Silkeborgs Bygherre ved en Forvexling ogsaa er kaldet, dog ikke af Almuen.

Da Landsdommer Hoff eiede Silkeborg, skrev en af Egnens Præster følgende Sang til en Fest, der holdtes paa Gaarden:

*Ved Gudenaæs Bredde der stander et Slot,
Hr. Henrik dets Herre sig kalder,
Sit Navn har det faaet af en Silke-Kalot,
I gamle papistiske Alder.
Den Tid en Prælat holdt der Hofstat,
Der vankede aldrig en munter Nat.*

*Hr. Henrik med Frue, Gud signe de To,
Det Slot han omdanned til Glæde;
Hvor Oldtidens Klærker i Synden selv graa,
Tvang Synderen paa Knæ til at græde;
Der høres nu Fryd og Strænges Lyd,
Der hylde ved Dandsen den muntre Dyd.*

II. PIGEN I PIGTØNDEN

Paa Silkeborg skal i gamle Dage have været et Taarn, hvad enten dette nu, som nogle sige, var paa selve Slottet i Gammel-Have, eller, som andre ville paastaa, var bygget paa Frydensbjærg (saaledes kaldes den Bakkestrækning, ved hvis Fod Silkeborg med alle dets Fabriksbygninger ligger). Dette Taarn var saa højt, at det kunde sees med Kikkert fra Vesterhavet og var Sømærke, hvorfor det hændtes, da Fjenden havde nedskudt Silkeborg, at en Skipper, som seilede paa Vesterhavet, udbrød: Enten er vi vild, eller er Silkeborg-Taarn skudt ned. Det begav sig engang, at Herren til Silkeborg, som var en mægtig Mand, havde et lille Barn, som Barnepigen table ud af et Glamhul paa dette Taarn, saa at det døde. Nogle sige, at det faldt i Vandet, ud af et Vindue paa Stenhuset og druknede. Til Straf lod Herren denne Pige lægge i en Tønde, indvendig besat med hvasse

Pigge; og et Par »Vildlapper«, som var et Slags vilde Heste, man dengang havde, spændtes for Pigtønden og joges afsted. De standsede ikke, før de naaede Trillinghøjen paa Sejshede, og da var Pigen død. (Trillinghøjen ligger ved Foden af Stoubjærg, ud imod Aaen, og bestaaer af tre Høje, af hvilke den ene er meget større end de to andre).

III. SNEKHOLT OG RYTTERHOLT - SINNESBJERG OG STOUBJERG

Mellem Julsø og Borresø vilde to Kæmper engang i gamle Dage lægge en Bro over Gudena. De bare da hver sit Bjærg: Snekholt og Rytterholt derhen og lagde dem i Vandet, men dette skar sig bestandig en ny Vej, saa at Kæmperne tilsidst bleve kjede deraf og ophørte med Arbejdet. Men det smalle Vandløb, som blev tilbage i den dybe Dal, gennem hvilket Julsø nu har sit Afløb til Borresø ved Svejlbæk Færgested, de kaldes nu Snekaa eller Snævringen.

De samme to Kæmper blev siden uens med hinanden og vilde slaas. De toge da Sinnesbjærg og Stoubjærg og bare dem hen paa Sejshede og lagde dem Side om Side, hvor de endnu ligge. Hver stillede sig paa Toppen af sit Bjærg, og saa sloges de.

IV. KJÆMPEGRAVEN I BORKESDAL

Borkesdal hedder den dybe, vilde Dal, som adskiller Sinnesbjærg og Stoubjærg. I den ligger Kæmpen Borke begravet ved et Hus som kaldes Bjørnholt, af de Bjørne, som i gammel Tid opholdt sig der. Man kan tydeligt se, hvor han ligger, da han var saa stor, at hans Krop og Ben danne Høje i Dalen, og ved hans Side ligger hans Slagsværd med Guldgreb. Dalen hører til en Bondegaard, og Bondens Søn fik engang Lyst til at ud-

grave dette Sværd. Men da han havde begyndt at grave efter det, fik hans Fader det at vide og forbød det. Sværdet ligger altsaa endnu ved Kæmpens Side. Gudena kaldes ud for dette Sted, mellem Brassø og Borresø, for Borkesaa.

V. KJÆMPERS STEENKAST

I Dybdal, mellem Thorsøbakkerne og Bakkerne i Vesterskoven, hvorpaa fordem Kongshus laa, ikke langt fra det nuværende Skovfogedhus, fandtes en mærkelig Sten, otte Alen lang og fire bred; men den er nu klovet og brugt til Slusen ved Silkeborg mellem Byen og Fabriken. Med den Sten hænger det saaledes sammen: To Kæmper sloges engang med Sten. Den ene af dem stod paa Haborhøj, den anden paa Bakkerne i Vesterskoven. Den Sten, som Kæmpen paa Haborhøj kastede, faldt i Dybdal, og det var den, hvoraf Slusen er bygget; men den fra Vesterskoven slyngede Sten skal endnu ligge paa Haborhøj. (Nogle nævne dog Bavnsbakkerne istedetfor Haborhøj og paastaa, at den fra Vesterskov-Bakkerne slyngede Sten ligger der).

VI. HABORHØI - SJÆLLANDS AGER

Ved Haborhøi skal i gamle Dage have staaet et stort Slag. Den overvundne Hærfører flygtede til Silkeborg, men tabte underveis sin Sadel paa en Mark, som derefter blev kaldet Sadelings Ager, hvilket senere er blevet til Sjællands Ager, som er Byen Silkeborgs yderste Mark, henimod Funder Enge.

Anm. Nogle opgøre dette Slag til Slaget paa Grathehede, denne ligger i Torning Sogn, som støder til Funder Sogn, hvori Haborhøi ligger.

Haborhøi beskrives saaledes: ovenpaa Lyngbakkerne, som antages lige høie med Himmelbjerget, ligge 5 Høie, ganske af samme Udseende som Kjæmpehøie; og det er disse, der bærer hiint Navn, dog hedde de nok rigtigst Harebohøie. Et Vadested ved Funderaa kaldes nemlig Harevad, derved ligger en Skov Harebolund, (paa Amtskortet »Hørbylunde Krat«), hvori er et fiirkantet Sted, nu begroet med Træer, som kaldes Blakstald, fordi Fjenden engang skal have haft Hestestald der. Harebohøiene skulle ligge hver paa sin Side af Harebovad.

VII. BLAKSTALD

Saaledes kaldet, fordi Fjenden engang der skal have haft Hestestald. - Det hedder, at Tyrken har været der.

Anm. I Pontoppidans danske Atlas 4. p. 474, hvor Tem Sogn beskrives, hedder det: »Paa Sepstrup Mark, ei langt fra Landeveien skal findes Rudera af Sven Feldings Stald, hvilken Helt maa have efterladt sig Mindetegn mangesteds i Jylland«, og p. 476, hvor Nør-Snede Sogn beskrives, hedder det om Hampen Sø: »I denne Sø skal Sven Felding have vandet sin Hest Blak«. — I Peder Syvs Kjæmpeviser findes to saadanne Viser om Svend Felding, p. 120 og 126, og i Indledningen til den første siges det at være alle Mænd vitterligt udi Aarhus Stift, at Sven Felding haver været bosat og barnefødt udi den skønne Egn mellem Aarhus og Hothersnes (Horsens). Og vises endnu hart ved Aakjær udi Skoven hos Aksel Veien (Landeveien) Spegels Huus, som man kalder det, og kort Tid forleden (P. Syv skrev 1695) haver været afbrudt, der som Sven Feldings Stald haver været, og han der skulde bundet sine Heste i Jernlænker; og det saa dannet, at Vandet af den Bæk derhos skulde løbet gennem Stalden«. - - - Skulde Blakstald vedkomme Sven Felding? upaatvivleligt, da Sepstrup kun er $\frac{1}{2}$ Miil fra Haborhøi, og Hampen Sø $1\frac{1}{2}$ Miil fra Sepstrup.

VIII. BAUNSBJERGENE

i Tem Sogn. Om dem hedder det i Pontoppidans Atlas. 4. 474: »Efter en skreven Beretning af Præsten i Tem, Oluf Grønbek, som levede 1623, ligger i Sognet et stort Bjerg, af hvilket man kan oversee mange Herreder og Skove, og hvorpaa har været en Bavn opreist i Skipper Clemens Tid. Ved samme Bjerg skal have staaet et stort Feltslag mellem tvende Krigshære, som havde leiret sig hver paa sin Side Bjerget, og vare endda at see Kjendetegn af Skandser og Grøfter, ligesom og paa Valstedet blev oppløiet Vaaben og adskillige Krigs-Redskaber. Lidet sønden derfra ligger et andet Bjerg i Toustrup Hede, kaldet Kongens Bjerg. Men et Stykke østen derfra i en Skov laa tvende Banker, kaldet Kongens-Holm og Dronnings-Holm, om hvilke siges, at Kongen og Dronningen der skulde havt deres Telte, imedens Slaget havde staaet«.

Saaledes fortæller man endnu Sagnet, og Slaget skal have været mellem Kongen af Lov Syssel og Kongen af Har Syssel, og den første var det, der sad paa Kongsholm for at iagttage Slaget; endeel Steendysser paa Bjerget, hvoraf en med 4 opretstaaende Stene, skulle hidrøre fra dette Slag.

Anm. Dette Bjerg erklæres for høiere end Himmelbjerget, endog 60 Alen, og har det høieste Punkt i Jylland; man vil endog i klart Veir derfra have seet Jexen Bakke bag Himmelbjerget. I Krigen 1807—1814 brændte Bauner derpaa.

Der er paa Bjerget god Plads til at levere et stort Slag. Man viste mig Høien med de 4 Opstandere, som vare meget store saaledes opstillede Stene; desuden fandtes en stor Mængde mindre Steensætninger, runde og fyldte med mindre Stene, spredte hist og her uden nogen Orden, tidt laae 6 til 8 saadanne Smaahøie tæt ved hverandre, og det antages, at de Faldne ere begravne under dem, paa selve Stedet, hvor Ligene fandtes. Høien med de 4 Opstandere, der er af Størrelse som

en Kjæmpegrav, og en anden af samme Størrelse, men uden Opstandere, skulde være opkastede over faldne Anførere. Til lige viste man mig Skandserne og Grøfterne, af hvilke der ogsaa fandtes en Mængde, paa forskjellige Strækninger af Bjerget; de bestode af aflange ligelinede Steensætninger, og af temmelig store, men smalle lidt fordybede Steder, hvis Kanter vare temmelig tydelige og skarpe, og som antages at være indrettede, for at Bueskytterne kunde skyde derfra. For nogle Aar siden, da en Hedebrand havde borttaget Lyngen, har alt dette viist sig meget tydeligt, saa at man endog vil have kunnet see Slagets Gang paa de smaa runde Steensætninger, hvis Tal ansloges til henved 200. — At disse smaa runde og lange lige Steensætninger, samt de fiirkantede Fordybninger skulde hidrøre fra et Slag, forekom mig usandsynligt; og da jeg havde seet mig lidt om i Omegnen, var det mig klart, at det maatte skrive sig fra ældre Tidens Agerbrug paa Bjerget; thi endnu dannes lignende Steensætninger i denne Egn. Naar nemlig Heden skal brækkes, pløies en ikke meget bred Strimmel Jord, dernæst lader man staae en smallere Strimmel Hede urørt, ved Siden af den pløies igjen en ikke meget bred Strimmel, og en smallere bliver atter staaende urørt, og saaledes fremdeles, hvilket sker for ikke at fremkalde Sandflugt. Da nu Jorden er meget steenrig, bringes disse Stene bort fra det Stykke, der pløjes, og lægges deels langs paa de urørte smalle Strimler Hede, deels kastes de i smaa runde Bunker. Saaledes opstaaer de to Slags Steensætninger, der findes saa hyppige paa Bjerget, og Fordybningerne kan være opstaaet ved, at Sandet i de dyrkede Strimler er pidsket bort af Vestenstormene, for hvis Voldsomhed her intet Læ er. Derfor kan der gjerne have staaet et Slag her, og de to store Høie kunne hidrøre herfra.

IX. KONGSHUUS

Denne Borg, hvorpaa Vesterkongen boede, har ligget omtrent midtvejs paa Skovfogedlodden i Vesterskoven. Inde paa dennes Mark, vesten for Skovfogedhuset, ligger en stor Gravhøj, hvorfra der er hentet Fylding af den mod Huset vendende Side, og derved er fundet nogle Askekrukker staaende løse i Sandet, men de hensmuldrede strax. Paa den anden Side begrændses Marken af nogle Purrer, og bag disse er en meget mindre Høj. Om denne fortælles, at den sidste Bonde, som ejede denne Lod, før den blev gjort til Skovfogedlod (da Silkeborg blev kongelig), han mærkede, at hans Hest sank i ved at gaa over Høien, og da han gravede efter, fandt han saa mange Penge, at han købte sig en Gaard. Der findes nu ingen Spor af Kongshus, da Stenene, som fandtes i Grunden, først bleve anvendte til Bygningen af et Bondehus, der laa den et Stykke nærmere end Skovfogedhuset nu, og siden, da dette Hus blev nedbrudt paa Grund af det stærke Vindfang, blev det nuværende Skovfogedhus bygget af de samme Sten. Hvor Bondehuset stod, findes endnu nogle røde Murbrokker. (Kongshus kaldes ogsaa af nogle for Kongshul).

X. DYNNERSVOLD - LAVEN

Naar man fra Himmelbjærgen ser ud over Hjulsoen ved dets Fod, har man ligeoverfor sig paa Søens modsatte Bred en Mark, der gaar stærkt bakket op i en Aas, paa hvis Top nu et Lysthus ligger. Denne Mark er Laven-Mark, og i gamle Dage kaldtes Toppen Gammel-Kol, og paa den stod et Kighus til Brug for den Konge, der boede paa Dynnersvold (eller som det ogsaa udtales: Djunnersvold). Sidstnævnte Navn bærer nu en Landtunge, som ved Foden af Laven-Mark meget iøjnefaldende stikker lige ud i Søen. Paa denne Landtunge laa Kongsgaarden,

som af nogle kaldes Lavenborg, og den siges at have været »omvoldet« og med en Grav udenom. Stedet, hvor den skal have staaet, er meget kjendeligt. Det ses baade fra Himmelbjerget og fra Aasen i Sønderskoven. Det er en stor firkantet og langagtig Ophøjning, omtrent midt paa den flade Landtunge, aabenbart et Værk af Menneskehænder. Ophøjningen ses fra Himmelbjerget at være omgiven af en regelmæssig Streg, der maa være de tilgroede Voldgrave.

Laven-Mark med Dynnersvold hører nu til Laven Hovgaard, og Bønderne staa i den Formening, at Dynnersvold gjemmer store Skatte i Jorden, som hidrøre fra de gamle Konger, som boede der, og de kunne slet ikke begribe, at den nuværende Ejer ikke lader grave efter dem. Han maa vel være saa rig, at han ikke behøver det, mene de. Landtungen er nu under Ploven, undtagen den svære Ophøjning, hvor Borgen har ligget; den er lynggroet, og der har man fundet Nøgler, Jærnsfiger, Kugler og Mursten, et godt Kvarter tykke, siges der. Naar man med en Stang støder ned i Grunden, kan man træffe paa en Kobberpotte, men for Vand og Kviksand kan man ikke komme til den. Da Folk fra Alling engang fiskede der udenfor, trak en af dem en jærnbåndet Kiste op af Vandet, saa han endog kunde føle Sømmene i den; men før han fik den bjærget, gled den fra ham, og den er siden ikke funden. I den mener man, at de Skatte ere gjemte, som Laven-Kongen kastede i Vandet, dengang Vesterkongen indtog hans Borg.

XI. NAAE-EGE - KONGSHOLM - HATTENÆS - KONGSDYB

Landet omkring Silkeborg var i gamle Dage deelt mellem Smaakonger, som Almuen kalder Sysselkonger; af dem boede en paa Kongshuus i Vesterskoven og kaldtes Vesterkongen;

en paa Dynnersvold, som kaldtes Lavenkongen; og, som nogle fortælle det, en tredie boede, hvor Silkeborg nu ligger. (Ogsaa i Tvilum og Ebbestrup synes der at have været Sysselkonger). Kongen paa Laven-Mark blev engang overfaldet af Vesterkongen, der vilde herske over det Hele, og havde der været Trætte om Markeskjel mellem dem. Kongsgaarden paa Dynnersvold blev da angrebet, og da der blev kastet Ild ind i den, maatte Laven-Kongen flygte, efter først at have kastet sine Skatte i Vandet. Han var til Hest og havde faaet Forspring for Vesterkongens Folk, der forfulgte ham over Seis Hede ind i Silkeborg Skov, (nogle sige, at han vilde flygte til Kongen, der boede ved Silkeborg). Men han blev naaet af sine Forfølgere i den Egeskov, som derefter fik Navnet Naae-Ege; længere naaede han ikke. Nu vilde han sætte over Vandet til den modsatte Bred og red derfor ud paa en Holm, som ved Foden af Naae-Ege gaaer ud i Vandet og efter ham kaldes Kongsholm, men han havde forfeilet Vadestedet, som der dengang var fra et Næs, der til Venstre for Kongsholm strækker sig endnu længer ud i Vandet, og han vilde derfor svømme over med Hesten; men Vandet mellem Holmen og Næsset og udenfor, som aldrig skal fryse om Vinteren, er meget dybt, og heri druknede han med sin Hest, hvorfor det endnu kaldes Kongsdybet.

Hans Hat drøv iland paa Næsset, som derefter kaldes Hattenæs. Han ligger begravet i en Høi paa Skovfogedbakken sammesteds.

Anm.: Saaledes fortælles dette udbredte Sagn almindeligt af Almuen, endogsaa med Udprydninger; saaledes siges Laven-Kongen at have heddet Lave Dinesen, og han skal have siddet ved Davrebordet, da Vesterkongen kom til hans Kongsgaard og opfordrede ham til at overgive sig; hvortil han svarede: »Maa Muus ikke have Madro?» — men fik atter det Svar af Vesterkongen: »Ikke længer end Kat vil«. —

Jeg har ogsaa hørt Sagnet fortælle saaledes, at den Konge, der druknede, havde bortført Laven-Kongens Datter, som han havde med sig paa sin Hest, da han blev forfulgt, og naaet i Egeskoven, hvor han maatte slippe hende og flygte over Vandet, men Almuen ved Intet om denne Prindsesse-Bortførelse.

Naar man fra Silkeborg gaaer langs Rimstrup Aa, gjennem Lykkepotten, forbi Skovfogedstedet, hvis Marker ligge paa Sletten under Ulvehovedet, seer man mellem den yderste Skovfoged-Mark imod Seis Hede og Aaen endnu ufortærede Stød af vældige Egetræer; dette er Levningerne af Naae-Ege Skoven. Endnu for et Par Aar siden stode der et Par af de gamle Egetræer, men Forstvæsenet begik den Vandalisme at fælde dem, og endnu i Aaret 1850 laae der Dele af deres afbarkede Stammer og Grene (med Bark heraf beklædtes et Blomsterbord, som Skovrideren forærede Michael Drewsens Kone). Nu voxer ingen Ege der, men kun Kratskov af Birk og a. — Ved Naae-Ege Randen, som er længer mod Seis Hede, stod en herlig Eg, saa stor, at den vakte de Reisendes Opmærksomhed paa Himmelbjergel, uagtet den uhyre Afstand. Ogsaa den er fældet, og kun dens Stød findes der.

XII. EBBESTRUP

En Viking Ebbestrup (? Ebbe), efter hvem Byen af samme Navn er kaldet, var forelsket i en dejlig Datter af Laven-Kongen paa Dynnersvold og vilde have hende til Frille. Hjemkommen fra et Vikingstog paa England, lagde han sin Flaade op i Randers Fjord, dens sædvanlige Leje, og vilde nu udføre sit onde Forsæt. Han betroede sig derfor til en ung, rask Mand blandt sine Stalbrødre: Thorvalds Søn, hvem han sendte til Laven-Kongen for at begjære Kongedatteren til ham. Men da hun havde skjænket i Hornet for Th., blev han saa indtagen i hendes Dejlighed og høviske Væsen, at han besluttede at for-

styrre Ebbestrups Anslag. Dog fremførte han sit Budskab for Kongen, der gav det Svar, at E. skulde faa hans Datter, naar han kunde skræve over Bakkestrømmen, som dengang var en meget bred Aa, der fra Ebbestrup Bakker løb ned i Gudena. Da E. fik dette Budskab, lod han ved et Stigbord Bakkestrømmen aflede i en gravet Rende, der ikke var bredere, end at han kunde skræve over den. Da han var færdig med dette Arbejde, indbød han Laven-Kongen til sig, førte ham hen til Bakkestrømmen og skrævede over den. Kongen maatte da love ham Datteren, men vidste dog saaledes at trække Sagen i Langdrag, at Foraaet kom, og Ebbestrup atter maatte drage paa Vikingstog, uden endnu at have faaet Kongedatteren. Om Efteraaet, da han atter vendte tilbage til Randers-Fjord, bebrejdede Thorvalds Søn ham hans Forehavende med Kongedatteren, hvorpaa de skiltes i Vrede, og Thorvalds Søn drog til Laven og aabenbarede alt for Kongen. Ebbestrup afstod dog ikke fra sit Forsæt, men drog med 100 Mand over Sejshede til Laven for at hente Kongedatteren med Magt. Dynnersvold var dengang adskilt fra Laven-Mark ved et Vand, hvorover en Vindebro var slagen. Efter Thorvalds Søns Raad lod man Ebbestrup komme over denne, men trak den op, før alle hans Folk var komne over med. De, som saaledes var lukkede udenfor, bleve af Thorvalds Søn fra et Baghold angrebne og overvundne; Ebbestrup med de øvrige bleve slagne af Borgens Besætning. Thorvalds Søn fik nu Kongedatteren til Ægte og blev siden Konge i Norge, og fra ham skulle flere norske Konger, navnlig en Thorsten, nedstamme.

XIII. DEN USYNLIGE STEEN I DYBDAL

I Dybdal mellem Thorsøbakkerne og Vesterskovbakkerne ligger en stor firkantet Sten »med Læsning paa«. Den blev først set af to Kvinder, der gik gennem Dybdal, men de kunde ikke læse Skriften, ja, ikke engang kjende Skrifttegnene, undtagen

Bogstavet V, som flere Gange forekom. Senere vare de ikke i Stand til at finde Stenen. Ganske ligedan gik det den næste, der saae den. Den tredie Gang, den er set, var det af en Mand, som med et Tøjv var gaaet ud i Dybdal for at søge en Hest: ligesom han ser sig om efter denne, falde hans Øjne paa Jorden, og han seer da, at han staar paa Stenen. For at den nu ikke ogsaa skulde narre ham, lod han Tøjret ligge ovenpaa den og gik at udføre sit Ærinde. Da han atter kom tilbage til Stedet, fandt han rigtignok sit Tøjv, men Stenen var ikke til at se, og det kom ham ogsaa for, som Tøjret laa paa et andet Sted, end hvor han havde lagt det. Siden den Tid har ingen set Stenen.

Under den Sten ligger en Kongeløsen, og naar Danmarks Konge engang bliver fangen, vil den atter komme tilsyne. Kongen vil da blive løskjøbt for det Guld og Sølv, som findes under den. En »Kongeløsen« er saa meget Sølv og Guld, at det kan ligge op over Kongens Hoved, naar han sidder paa en Stol (andre sige: naar han ligger paa Knæ), og saa meget vil der til for at løse en Konge af Fangenskab.

XIV. BJERGFOLK - TROLDE

I Egnen omkring Silkeborg, dette danske Bjergland, var der i gamle Dage Underjordiske, Bjergfolk og Trolde, ja, der er dem, der troe, at de findes der endnu. Om dem fortælles flere Historier. —

I Thorsø Bakker boede der Bjergfolk. En Bondemand, der gik fra Virklund til Salten, saae engang to Bjergmænd slaaes i et Kjær, og skjulte sig bag en Purre, for at se, hvad Udfaldet blev, men saa gik de fra hinanden, og da den ene kom forbi Manden, sagde han til denne: »Soe du, sto mig«! (Saae du, jeg stod mig). Han vilde nemlig prale. —

Mellem Skjellerup Nygaard og Skjellerup er en Høi, kaldet Rolands Høi, der sommetider staaer paa 4 Pæle, og saa

danser Bjergfolket under den. Engang vilde En der opgrave en Pumpenikke Rod med en gammel Kniv, da i det samme en Pige kom til, og de saae da, at Kniven gik opad, ind i et Hul, som ikke før havde været der, og i det samme hørte de et Skrald inde i Høien, saa at de løbe bort i Forskrækkelse.

En Valdborg Aften var der antændt en Gadeild paa Rolandshøi, og da Folkene, efter at den var slukket, kom hjem, saae de den brænde igjen. Det var Bjergfolket, der gjorde Nar af dem. —

Gaardmand Søren Hansen i Haarup, paa hvis Mark findes flere mærkelige Gravhøie med Steensætninger, saa regelmæssige, at han, skjøndt de ere bedækkede med Jord, kunde udgrave dem ved at følge Linien, da han brugte dem til Opbygelse af sin Gaard, — har forsikret at have seet »de røde Dreng« dandse paa en af dem, og de have en grøn Sti gennem Lyngen op ad den, paa hvilken ingen Creaturer ville græsse.

Paa Gundalskol, der ligger sydvestligt for Nylykke, stod i gamle Dage en Eeg, hvori der boede en Bjergmand, men han maatte flytte, da de mange Kirkeklokker kom i Egnen. Da en Mand derfra senere kom op til Norge, traf han der Bjergmanden, som fortalte ham, at han havde boet 200 Aar i Egen.

Konen til den Bonde, der eiede Gundalskol, blev altid søvning engang hver Dag og lagde sig da til at sove i Grusgraven, og Folk troede, at det var fordi, Bjergmanden besøgte hende der.

Troldhøi. Naar man fra Silkeborg kjører forbi Resenbro, gennem Sminge, seer man tilhøire for denne By i Bjergaasen et kugleformigt Bjerg med skaldet, nøgen Top, hvortil en Sti fører op. Dette er Troldhøi, paa hvilket Hexene dandse hver St. Hans Nat. Den skal have et Hul i Midten, saa dybt, at man ikke kan finde Bund deri. — En Familie i Voel, som havde et svagt Barn, fik det Raad af en klog Mand i Vesteregnet

at gaae op paa Troldhøi, hvor de vilde finde en Flaske til at curere Barnet med. Da Faderen havde begivet sig paa Veien derhen og saae sig tilbage, mærkede han, at Voel stod i Luer. Han skyndte sig nu tilbage, men da han kom til Byen, var den ganske uskadt, og »han havde ingen Held af hans Gang videre«.

XV. KIRKEKLOKKEN I BALLE

Om de tre Kirkeklokker, som bleve givne af 3 Søstre, den ene til Balle Kirke, har Thiele 2 Folkesagn p. 232—33. Jeg hørte nogle flere Omstændigheder fortælle til disse Sagn; saaledes at den Søster, der drog til Rom, senere ægtede den unge Mand, der hjalp hende at røgte hendes Ærinde. De tre Klokker sagdes at være til Kirkerne i Gjødvad, Balle og Seiling, og om Klokken til den sidste, som sank, da den fra Slesvig, hvor de alle støbtes, førtes over Gubsø, hedder det, at den nede fra denne Sø stemmer i med, naar den hører de andre to Klokker lyde.

I Pontoppidans danske Atlas IV. p. 471 hedder det: »Paa Klokken (i Balle Kirke) staaer: *Deus pater miset tres a Trava Lybecæ aqua*. Traditionen siger, at denne Klokke med tvende andre kom paa een Tid fra Lybek, hvoraf den ene hænger i Grønbek Taarn, den anden skal ligge i Gub Sø«.

XVI. DE TRE JOMFRUER

De tre Kirker: Linaa, Dallerup og Bjarup, - af hvilke den sidste nu er nedbrudt, - ere byggede af tre Søstre, efter hvilke de fik deres Navne, thi Søstrene hed Jomfru Dal, Jomfru Bjal og Jomfru Lin. Om Jomfru Dal fortælles, at hun engang, da hun roede over Bjarupsø, tabte sin Guldring ned i den og

blev derover saa vred paa Søen, at hun satte den i Ban; thi dertil havde hun Magt; men da gav Søen sig til at bruse og brøle og »kom i Ulave«; sort Dynd væltede op af den, den groede til og blev fra Sø til Mose, som den endnu er, for det er Bjarupmose, som ligger mellem Mollerup og Dallerup. Da den endnu var Sø, sejlede man over den til Herregaarden Kalbygaard. Jomfruen fortrød, hvad hun havde gjort; men hun kunde ikke kalde det tilbage igjen. De tre Jomfruer ligger begravne under en Høj i Linaa, i en Have, som nu ejes af en Mand ved Navn Riis; og Sagnet siger, at saalænge denne Høj skaanes, bliver der ingen Ildebrand i Linaa.

Et andet Sagn siger, at Linaa Kirke beholder ingen Præst længer end 7 Aar, fordi der i gamle Dage, da Riis' Gaard skal have været Præstegaard, var en Præst, der plyndrede Gravhøjen i Haven, under hvilken de tre Søstre ligge; men andre fortælle Grunden dertil at have været, at der i Linaas nærværende Præstegaards Have er en Høj, hvori en Præst engang lod grave, og hvori der fandtes en Ring og et Kar af Ler, der var saa stærkt, at de brugte det til at brygge i.

XVII. FUNDERHOLME

Til Silkeborg hører nogle store Engstrækninger, kaldet Funderholme. De ligge i den brede Dal mellem Funder By og Silkeborg-Skove og adskilles ved et smalt Aaløb fra Byen Funder Enge. De siges at have deres Navn fra, at de tidligere hørte til Funder By, og det er en almindelig Tro hos Almuen, at en Herre til Silkeborg paa en Tid, da man kunde gjøre ved Bønderne, hvad man vilde, forsætlig har forandret Aaløbet, saa at den største Del af Engene kom til at ligge paa Silkeborg-Siden og til denne Gaard, og saaledes har han da egenmægtig rykket Markeskjel. Funder-Bønder skulde derom have ført Sag med Herremanden paa Silkeborg, men kunde in-

gen Vej komme med ham. Længe efter denne Tid vilde en Herre til Silkeborg lægge en Bro ud til Engene for at kjøre Høet ind, hvad endnu den Dag i Dag falder meget vanskeligt; men som de begyndte paa at lægge Broen, hørtes der en Stemme nedenfra, som klagede og sagde, at han nok kunde finde Naade, fordi han havde bygget Stenhuset, (saaledes kaldtes det gamle Silkeborg Slot, som stod i Gammel-Have, og ved hvis Bygning flere Mennesker siges at have mistet Livet ved Stenenes Indstyrtning), men ikke fordi han havde rykket Funderholme. Det var hin Herre til Silkeborg, der led sin Straf, fordi han havde rykket Engels Markeskjel. Der lever endnu Folk i Funder, som ville have hørt den samme Stemme.

Andre fortælle, at da Funderholme bleve gjort til Eng, da druknede tre af Hovfolkene, fordi der var Sø under, og at Stemmen derfor skal have sagt, at han ikke kunde faa Ro, fordi han havde ryddet Funderholme.

XVIII. RØVERE I GJØDVAD

I Gjødvad Bakker var der engang 12 Røvere, som havde anbragt Klokker under Vejen, saaledes at de kunde høre, naar der kom Rejsende derover, hvilke de da udplyndrede. Da de engang gjorde Indbrud ved Resenbro, lykkedes det en Pige at undslippe, og hun løb til Silkeborg, hvor der dengang laa Ryttere. Disse rede strax til Resenbro og fangede alle Røverne.

XIX. PRÆSTEN PAA REVL

Paa Revlgaard i Vinderslev Sogn skal have boet en Herremand, hvis Datter havde forlovet sig med Præsten i Vinderslev, men Faderen vilde tvinge hende til at ægte den adelige Ejer af Asmild Kloster, der bejlede til hende. De to Medbejlere

mødtes engang paa Viborg Marked, hvor Præsten udfordrede Adelsmanden og dræbte ham. Han maatte nu flygte, skiftede Hest i Præstegaarden og blev ikke set senere; dog havde man samme Dag bemærket en Mand, der red forbi Revl og talte med Datteren der, men med Sikkerhed havde ingen kjendt ham. Flere Aar efter, da Herremanden var død, og Datteren ejede Revl, trængte de svenske Fjender op i Jylland og kom ogsaa til Revl, og da den ene Flok afløste den anden, saa var alt der opspist eller plyndret, undtagen Ejerindens Penge og Kostbarheder, som hun havde gjemt i et Skrin. De tyske hjalp os i den Krig, og en Trop af deres Husarer, ført af en Ritmester, kom ogsaa til Revl og forjog Svenskerne, som dog forinden fik fat paa Pengeskabet, som de væltede i Revl Sø. Denne Ritmester var den forrige Præst i Vinderslev, som havde givet sig i tysk Krigstjeneste og nu ægtede sin forrige Kjæreste.

XX. VIRKLUNDERNE

Da de Svenske huserede i Jylland, flyttede Beboerne af Landsbyen Virklund, der hører til Silkeborg Gods, deres bedste Sager over paa Øen Borres i Borre Sø og skjulte sig selv der med deres Kvinder og Børn. Man siger, at de satte derover i deres Kar, da de ingen Baade havde, og der findes endnu der paa Øen Fordybninger og Volde, som ere Levninger af de Skjulesteder, de opførte i Jorden; især skal der findes et dybt Hul, hvor deres Hovedopholdssted var. Engang bleve de dog røbede ved deres Børns Skrig, og en 4-5 Svenskere roede derover, netop paa en Tid, da alle sov. Dog traf det sig saa heldigt, at en Virklunder ved Navn Niels vaagnede, og da han kunde hexe, saa »udgjorde« han, at de ikke kunde skyde med deres Bøsser. Han vækkede da sine Landsmænd, som overvældede Svenskerne og druknede dem alle.

Baade Svenskernes og Polakkernes Grusomheder have her

i Egnen efterladt sig mangt et Minde, som 200 Aar ikke have kunnet udslætte. Ogsaa i Steders Navne findes Spor fra denne Tid. Saaledes skal Rytterholt være kaldet saa, fordi de svenske Ryttere der havde deres Samlingsplads. Naar man gaar gjennem Sønderskoven fra Rødbækshuset, hvor Skovfogden bor, til Slovenbjerg med sin Kongstol, kommer man forbi Ryttermose og Ryttersø, hvis Navne hidrøre fra, at tre svenske Ryttere, som vilde ride over den, sank i og druknede. Denne Mose ligger temmelig højt, er flad, sort og ganske lynggroet, men bærer kun paa Yderkanterne. Den maa være dannet ved, at Ryttersøen lidt efter lidt er groet til; thi nu udgjør denne kun en lille aflang Strækning midt i Mosen, kantet med en lysegrøn Græsbræmme, der tager sig godt ud omkring Vandet inderi den sorte Flade. Til Søen kan man nu ikke komme, men den paastaas at være saa dyb, at der ikke kan findes Bund i den.

XXI. SILKEBORG GAMLE SLOTS ØDELÆGGELSE

Silkeborgs gamle Slot, hvis Ruiner endnu ses i Gammel-Have, er efter den almindelige Folketro nedskudt i en Krig. Nogle sige, at den nedskødes af de Svenske, ved hvilken Lejlighed det med særligt Hensyn til Nutidens forandrede Forhold udhæves, at dengang var Svensken mod os, og Tydsken for os. Man viser endog den Høj, hvorfra Fjenden nedskød Silkeborg; den kaldes Galgebakken, fordi der i gamle Dage har staaet en Galge paa den; nu ligger Højgaard der tillige med to smaa Huse. Fjenden maatte kjøre svært Skyts op, sige Bønderne, før kunde de ikke ødelægge Slottet, og de paastaa, at der er fundet Kanonkugler i Jorden omkring Silkeborg, hvilke hidrøre fra denne Beskydning. Galgebakken ligger paa den modsatte Side af Aaen og skal være omtrent en kvart Mil fra den. Andre sige, at Slottet vel brændte, da Svensken beskød det, men at det senere er nedbrudt. En Bonde fortalte det saaledes:

at Silkeborg Slot blev ødelagt af Svenskerne, som »dengang var gramme paa os«, og de nedskøde det fra Balle Bakke, som var det eneste Sted, hvorfra de kunde komme til. Her var da ogsaa Polakker i Landet, som hjalp os imod dem, men som udsugede os værre end selve Fjenden. Det siges ogsaa, at det gamle Slot to Gange skal være brændt af; en Gang ved Lynild, og anden Gang af de svenske. Det er en almindelig Tro blandt Almuen, at der skal være en Gang under Langensø fra det gamle Slots Ruin til Kejlstrup Bakker.

Der gaar ogsaa en Fortælling om en Belejring, som dette Slot skal have udholdt i Biskoppernes Tid. En af Bisperne havde nemlig sat Kongen i Ban og blev belejret af ham; men de omboende Bønder holdt med Bispen og bragte ham om Natten Levnedsmidler. Til sidst havde han dog kun to Køer tilbage; men han fandt paa Raad til at narre Kongens Hær. Disse to Køer bleve nemlig mange Gange om Dagen trukne til Vands, og man gav dem da to af de slagtede Køers Huder paa, hver Gang to nye, saa at de vare snart røde eller sorte, snart brogede eller hvide, og da Belejrerne altid kunde se disse Køer, troede de, at Borgen var vel forsynet og hævede Belejringen.

XXII. DE MANDS HOVED

Gaar man gjennem Silkeborg Skov forbi Naae-Ege til Seishede, træffer man paa selve den skaldede Hede først et Næs, der gaar ud i Aaen og kaldes Nybro, fordi en Bro og Kirkevej der gik over Aaen, dengang Virklund selv havde Kirke og Linaa Præst prædikede i den; derefter kommer et bakket Holt, ganske skovbegroet, som gaar ud i Aaen og kaldes »De Mands Hoved«; i lang Afstand derfra kommer Annakholt, og atter et godt Stykke derfra Rytterholt og Snekkesholt (eller Snekholt). Det Holt, som kaldes »De Mands Hoved«, har Navn af følgende Begivenhed. En rejsende Handelsmand fra »tydsk Holsten«

kom engang der til Egnen, og da han ikke kjendte Vejen, fik han en Vejviser, der for at plyndre ham førte ham vild og ud paa det nævnte Holt og skød ham der, og først mange Tider efter blev hans Hoved fundet paa Holtet. Men siden denne Gjerning blev bedreven, høres der undertiden Skud paa Vandet der udenfor, og naar det er Tilfældet, fanges der ingen Fisk. — Vejviseren var fra Virklund, en sand Ugjerningsmand, der stjal Køer og Svin i Skoven, og da han saaledes engang havde slagtet en stjaalen Ko, kom Ejerens Kone selv hen til ham og bad om lidt af dens Kjød. Ogsaa stjal han Fisk; men tilsidst fik han dog sin Straf.

XXIII. DET DØDE HUL

Ved Lysbro boede der en Skytte, som hed Gustavsens, og var en Svensker, som var rømt fra Tydskland, hvor han havde efterladt sig Kone og to Døtre; men det lykkedes disse at opspore og finde ham. Dette kom ham meget ubelejligt, da han havde giftet sig igjen her i Landet, og han besluttede derfor at rydde dem af Vejen. Under Paaskud af at følge dem paa Vej, førte han dem gennem Sønderskov, hvor han kvalte dem alle tre og begrov dem paa det Sted, som nu kaldes det døde Hul. I mange Aar blev det skjult, men endelig slog hans Time; thi da han en Dag kom ridende hen til en Markmand, der spurgte ham, om han skulde sætte hans Hest hen paa Græs, blev Gustavsens vred og sagde: »Du skal have andet end Hest og Sattel«, og hug ham saa med sin Hirschfænger over Hovedet. Der var en Dreng tilstede, Jens Krænsen (hvem en gammel Husmand Hans Johansen paa Sejshede, som fortalte dette Sagn, vil have kjendt som gammel Mand), og han bandt et Tørklæde om Markmandens Hoved, saa at han endnu levede i tre Aar. Gustavsens kom under Tiltale og blev sat i Arrest i Virklund Skole; og under denne Sag blev han ført forbi det døde Hul. Og da han

saae det, sagde han: at det var intet med det Hug, Markmanden havde faaet; men her var gjort en Gjerning, som var værd at bøde for; og nu vilde han lide for, hvad han havde gjort mod Kone og Børn, hvilket han saa tilstod. Han blev henrettet ovenover Holen (Vejen op ad den høje Bakke mellem Virklund og Them); men der, hvor han kvalte de tre, hører man stundom Skrig og Jammer.

XXIV. DEN DØDE MANDS STED

Før den nye Kongevej fra Silkeborg vesterpaa naar Lysbro, gaar den over en Eng, kaldet Mønsted-Have, og paa den var »den døde Mands Sted«, saaledes kaldet, fordi en Jæger her blev skudt af Manden ved Lysbro, med hvis Datter han stod i Forbindelse. Andre sige, at det var en Krybskytte, som blev skudt. Enhver, som gik forbi dette Sted, kastede en Gren (eller som en Bonde udtrykte sig: »kylede en Pind«) derpaa; thi den, som forsømte dette, ham kom den myrdedes Gjenfærd efter og tilføjede ondt. Derved fremkom paa dette Sted en Kvasbunke, saa stor som en Kulmile, og Levningerne af den har ligget der til vore Dage og skulle først være blevne bortryddede, da den nye Kongevej blev anlagt. En endnu levende Mand, som første Gang var paa Silkeborg før 1805, fulgte dengang den almindelige Skik og kastede en Gren paa Bunken, saa tidt han gik forbi; men da han efter nogle Aars Forløb atter kom til Silkeborg, havde denne Skik allerede begyndt at tabe sig.

Mellem Haarup og Linaa er et Sted, hvor en fuld Mand døde derved, at der gik Ild i ham. Alle, der gik forbi, kastede siden en Sten paa Stedet.

XXV. SPØGERI

I Vesterskoven er der seet en Skovrider paa en hovedløs Hest. Man kunde høre, at dennes ene Sko klappede, og Hesten selv snorkede; den forsvandt paa et Kjær.

Paa Thorsø Bakker er meget Spøgeri. — I Vesterskoven høres ogsaa stundom en Larm og Støj, som om der holdtes et Slag.

Men der var ogsaa Præsten, der kunde mane Gjenfærd, som de følgende Beretninger ville vise. —

XXVI. BROMANDEN VED RESENBRO

Thomas Bromand ved Resenbro, der skal have været en Svensker, løb engang efter en Betlerske, indhentede hende og slog hende ihjel med en Lyster, hvorfor han blev henrettet paa en Bakke i Nærheden, og derefter gik han igjen. Engang gik en Mand forbi Stedet, hvor han var rettet, og Gjengangeren kom nu til ham, for at paalægge ham (?) at hente Præsten i Gjødvad, Morten Regenberg, som forstod at mane. Præsten kom ogsaa, traf Gjenfærdet ved Bismølleaa-Bro mellem Skjellerup og Voel, og gav sig strax ifærd med at mane det. Men Gjengangeren var haard at mane; han fløj i Luften og slog Bogen fra Præsten; dog lod denne sin Tjener tage Bogen op igjen og begyndte paany at læse. Da nu Gjengangeren atter vilde til at flyve op i Luften, passede Præsten sit Snit og kastede sit Tørklæde over ham; saadan fik han Magt over ham og manede ham. Bromanden er begravet paa Stedet der, og en Egepæl, brændt i Enden, for bedre at holde ud, er dreven igjennem ham. Da engang nogle Drengene stode og rokkede ved denne Pæl, hørte de en Stemme under den sige: »Rokke, rokke haardt«, hvorfor de løb bort af Skræk. Det var Bromanden, der vilde have dem til at rokke Pælen løs, at han kunde blive fri for den. Det siges ogsaa, at det var ved den store Eg, der staar ved Landevejen ud for Lillesø, at han blev manet.

XXVII. GJENFÆRDET PAA SILKEBORG

Der var et Gjenfærd paa Silkeborg, af en Mand, som uskyldig var bleven myrdet, og de fleste sige, at det var Ritmester H.'s først dræbte og siden druknede Tjener, der gik igjen. Kapellanen i Linaa skulde manet ham, men han var denne for svær; thi han var ikke god at mane, da han var uskyldig dræbt, »Skarn ingen Sag, men Guds Barn«, sagde Kapellanen, da han kom hjem efter et forgjæves Forsøg. Præsten i Gjødvad Morten Regenbergs maatte nu til det, thi han var den Mand, der kunde udgjøre det, sige Bønderne. Alligevel vilde det dog ikke gaa de to første Gange, han forsøgte det; Gjengangeren var ogsaa ham for svær, slog ham Bogen af Haanden og kunde ikke bringes til at tale; men saalænge han holdt sig tavs, kunde Præsten ikke faa Bugt med ham. Regenbergs var dog ikke den Mand, der gav tabt, og han vilde i Lag med ham tredje Gang. Derfor befalede han sin Karl - hvem Bønderne altid kalde for hans Tjener - at spænde for og kjøre til Silkeborg; men først skulde han i Vognen lægge en ny Hestepude (en saadan, som Hestene have om Halsen ned for Bringen, at trække i). Undervejs stod han af og gik afsides, efter at have befalet sin Tjener at vente med Vognen efter sig og ikke kjøre for nogen anden, end den, der sagde: »kjør nu til i Jesu Navn!« Den Onde fristede nu Tjeneren for at faa ham til at kjøre bort og lade Præsten i Stikken; derfor sendte han en i Præstens Lignelse hen til Vognen; men da denne kun sagde: »kjør nu til«, mærkede Tjeneren, at det ikke var den rette og vilde ikke kjøre. Lige da gik det med en tyk Mand, som den Onde derpaa sendte til ham; men endelig kom der en, der havde det rette Løsen, det var Præsten selv, og saa kjørte Tjeneren. Da de nu kom til Lille-Maen ved Silkeborg, befalede han Tjeneren at tage Hestepuden om Halsen; det gjorde han for at narre Gjengangeren og faa ham til at tale, og derfor skulde Tjeneren se ud, som om han var

Præsten. Dette slog ogsaa til; thi da Tjeneren gik frem, og Præsten bag efter med Bogen, hvori han skulde læse, mødte de Gjengangeren; og da denne saa dette Syn, kunde han ikke bære sig for at sige: »Skal du være Præst i Aften, skal a underlig spøge med dig«. Præsten, som iforvejen havde forbudt sin Tjener at mæle et Ord, og som nu pikkede ham i Ryggen, for at han ikke skulde glemme det, traadte da frem og sagde: »Er ikke han, saa er jeg«; og dermed gav han sig til at læse af Bogen, og da Gjenfærdet nu havde talt, saa fik han Magt over det. Derpaa befalede han Tjeneren at vende Vognen og tage det ene Hjul af, lægge det i Vognen og saa kjøre hjem. Tjeneren mente vel, at de saa maatte vælte, men turde dog ikke gjøre anderledes, og Vognen kjørte nok saa godt paa de tre Hjul, hvilket kom af, at Gjenfærdet maatte gjøre det fjerde Hjuls Tjeneste; thi dertil havde Præsten tvunget det, da han fik Magten. Saadan gik det til Resebro, hvor Tjeneren blev beordret til at sætte det fjerde Hjul paa igjen, og nu kjørte de over Broen hjem, men Gjenfærdet var manet, og Præsten havde fuldendt denne svære Gjerning.

Men hvis det her nævnte Gjenfærd virkelig skulde være Ritmesterens myrdede Tjener, saa maa han dog ikke være rigtig manet; thi det hedder sig, at han endnu gaar igjen paa Silkeborg Slot, og endnu for saa Aar siden hændte det sig en Nat, at Vaskekonerne bleve ganske betagne af Skræk, fordi de havde set H.'s Tjener gaa der med sit Hoved under Armen.

XXVIII. DEN IHJELSLAGNE TJENER

Blandt Almuens almindeligste Sagn er dette: Ritmester H., der købte Silkeborg 1773, skal lige til sin Død have været slem efter Kvindfolk, - han havde ogsaa været efter Karen Smeds Søster, fortalte hun. Saaledes hændte det sig engang, at hans Tjener overraskede ham i en Elskovshandel, og at han

herover blev saa rasende, at han i Hidsighed slog Tjeneren ihjel med et Bradspid, hvilket skete i den Sal i Slottet, hvor nu Kirken er. Det døde Legeme blev da puttet i en Sæk og kastet i Vandet bag Møllen eller, efter som andre sige, ved Gammel-Have, eller i Aaen paa den modsatte Side af Naae-Ege Vejen, og det drev da i Land ved Aaleværket. Dette blev udført af Ladefogden, hvem nogle kaldte Jakob Heegaard, andre Konrad, og som siden blev Møller i Mousing Mølle, men denne Mand fik fra dette Øjeblik af en Gevæxt i Nakken, som bestandig voxede og tilsidst maatte skæres af, og den kom just paa samme Sted, hvor den Døde havde knebet ham i Nakken, medens han i Sækken blev baaren til Vandet, hvad han kunde, da en Haand stak udenfor. En Tjener paa Gaarden (det var nok ham, der hed Konrad) skal ogsaa ved denne Lejlighed have hjulpet til at faa den døde i Vandet, og ham hjalp Herren siden til en Gaard i Them og byggede en prægtig Lade til ham. Da Liget siden drev i Land og blev gjenkendt af den dræbtes Fader, sagde denne: »Aa, Søl kunde du sige mig, hvordan han er kommen af Dage!« og derpaa gav den dødes Hage sig til at »gimre«. Der er dem, der vil vide, at han ikke var slaaet rigtig ihjel, da han blev puttet i Sækken, og at han dengang skal have jamret og bedt for sig og lovet at skulle gjøre sin Tjeneste, om han saa skulde krybe paa sine Knæ. Men det hjalp altsammen intet; han maatte i Sækken og i Langensø, ihvormeget han jamrede. I et helt Aar efter var der jævnlig Torden og Lynild over Silkeborg, og den myrdede kunde ikke faa Ro i Graven.

XXIX. PEER GULDGRAVER

Peer Guldgraver var en Holstener, som i Staugaard ved Vejle ejede et Sted, hvorpaa han holdt 4-6 Køer og 2 Heste. Engang paa en Rejse, han gjorde op i Jylland, kom han til at overnatte i Byen Voel (Bønderne udtale det som: Hul) ikke

langt fra Linaa; og da han kom hjem, drømte han, at der ved Silkeborg laa en Skat begravet, og at der i den Stue, hvor han som mældt havde overnattet, paa en Hylde over Døren laa en Bog, hvori det var at læse, hvordan den kunde findes. Han reiste saa tilbage til Voel, fik Natteophold i den samme Stue, fandt Bogen paa det betegnede Sted og fandt i den Angivelsen om Skatten. Kjendemærkerne, som Bogen angav, opgives forskjellig, idet nogle sige, at der skulde drages en Linie fra Gjødvad Kirke til Spiret paa Linaa Kirke (der dengang havde et Taarn, hvori Klokken hang); Skatten laa da saa dybt, som denne Linie var over Gudenaas Vandspejl, naar 20 Alen blev lagt til denne Højde. Men andre paastaa, at den Bakke, som Linien skar i den Række svære Bakker, der ligger sydøst for Gudena, skulde være den, der gjemte Skatten, der laa 10 Favne over Gudena. Paa denne Bakke eller Kol stod en Eg »ved Indgangen til Skatten«, og Stedet var kjendeligt paa, at der laa en stor Sten, hvori der var en »Kløv« (Spalte), hvorudaf en Tjørn voxte, og her skulde der graves. Endelig siges der ogsaa, at Stedet var der, hvor et 30 Alen højt Træ var saaledes bedækket af Flyvesand, at man ikke kunde se mer end en Pibespids deraf. Men derom ere alle enige: at Bakken var Grøndalskol, som i den Bakkerække eller lille Bjærgryg, der fra Silkeborg-Nordskov gaar i øster langs med Aarhus-Vejen, er den sidste, hvorpaa findes nogen Skov. Man viser endnu Stedet i »Holen« paa Grøndalskol, hvor Holsteneren søgte efter Skatten, og ligesom han der hentede sig Tilnavnet Guldgraver, saaledes kaldtes Bakken siden den Tid for Guldgraverkol. Da Holsteneren saaledes havde læst sig til, hvordan han skulde finde Skatten, som skal være »en Kongeløsen«, eller som andre sige: saa stor, at hele Danmarks Statgjæld kunde betaales dermed, saa rejste han hjem og solgte sin Ejendom (for 10,000 Daler ville nogle sige), og nu drog han til Silkeborg for at vinde Skatten, som han ogsaa fik Tilladelse

til at grave efter. Rigtignok var der en gammel Kone, som forudsagde, at det ikke vilde nytte noget, »fordi Flyvesandet knugede den«, da det havde lagt sig 20 Alen helt over Grønsdalskol; men Peer Guldgraver troede mere paa Drømmen og Bogen.

Han gav sig nu til at grave og fandt ogsaa adskilligt, saasom en Potte med gamle Penge, samt nogle Hestesko, og jo dybere han kom, des mere fandt han, kun ikke Skatten. Men medens han gravede efter den, slap alle de Penge op, han havde bragt med sig, saa at han ikke mere kunde skaffe sig Hjælp til Arbejdet og heller intet havde at leve af. Silkeborgs Ejer, Ritmester H., (det var i 1700 og nogle og 80, at Holsteneren gravede) havde imidlertid selv faaet Lyst til Skatten, som han troede maatte findes, naar man naaede den rette Dybde, og han blev derfor enig med Peer Guldgraver om at hjælpe ham med Arbejdet, mod at faa Halvdelen af Skatten. Han satte nu sine Hovbønder til at grave (skjøndt der ogsaa er dem, der intet vide om at sligt Hoveri blev paalagt, og andre sige, at det var villigt Hoveri, Bønderne her paatog sig), og det bleve de ved med, indtil de kom saa dybt ned i den løse Sandjord, at der styrtede ligesaameget ned, som de grove op, saa at de endelig nødtes til at opgive Arbejdet med uforrettet Sag. I den Grav, der opstod ved, at Jorden bortførtes, saas om Natten en sort Hund at løbe, hvilket nok var den Onde.

Med denne Skattegravning var der imidlertid hengaet saa mange Aar, at Peer Guldgraver havde faaet Forsørgelses-Berettigelse i Linaa, hvor han havde taget Bopæl; og da han havde tilsat alt, kom han paa Fattigvæsenet der og var det lige til sin Død. Der skal endnu være af hans Afkom i Rye By, og de kaldes efter ham.

Om samme Peer Guldgraver fortælles ogsaa, at en Forvalter hos Ritmester H., som hed Mønsted, da der var en Mose, han gjerne vilde have udgravet til Eng, indbildte Guldgraveren, at han en Nat, han var redet der forbi, havde set Lys brænde paa

den, hvilket efter Almuens Tro er et Bevis paa, at der ligger Skatte skjult. Derfor foreslog han Peer, som var en bekjendt Skattegraver, at grave Mosen ud til Eng, hvortil den stakkels Mand fandtes villig i Haab om saaledes at finde Skatten. Han fuldførte virkelig ogsaa det svære Arbejde; Skatte fandt han ingen af, men Silkeborg vandt den Eng, som endnu kaldes Mønstedhave og ligger paa den søndre Side af Kongevejen, før man fra Silkeborg kommer til Skovfogedstedet.

XXX. SKATTE NEDGRAVNE

Foruden i Grøndalskol, i Dybdal og paa Dynnersvold, som her foran er omtalt, er der endnu flere Steder der i Eggen, hvor Skatte skulle ligge skjulte. Saaledes er der ved Skovvejen fra Silkeborg til Nylykke, tilhøjre, nærmest den sidstnævnte By, et nu med Elletræer beplantet Stykke Land, der før var Sump og Uføre. Det hedder Saakjær, og ved at støde ned i Dyndet med en Stang kan man træffe til at støde mod en Kjedel »ligesom paa Dynnersvold«.

I Silkeborgs Gammel-Have antages der ogsaa at ligge Skatte i Jorden. En velstaaende Kromand har yttret, at han gjerne gav alle sine Ejendomme for at maatte have Gammel-Have.

XXXI. MÆRKVÆRDIGE TRÆER

Foruden Naae-Ege, som her foran ere omtalte, og af hvilke nu kun Navnet er tilbage, mindes Almuen ogsaa godt Ma-Krokone (Maren Krokone), en Bøg i Sønderskov, som havde faaet dette Navn, fordi den havde saa usædvanlig svær og tyk en Stamme, der tillige var af en besynderlig Form: ved Roden var den nemlig ganske tyk, derefter kom et Stykke Stamme, som var meget tyndt, det var Benene; saa kom igjen et meget tykt Stykke, det var Maven; to Grene var der foroven som

Arme. Hyrderne, som vogtede Kvæg der i Nærheden, havde Ly under dette Træ og stundom Natteophold der, ligesom mange Vejfarende, da Vejen fra Vesterlandet tidligere gik der forbi; og at de, der kom langvejs fra kjørende gennem denne ubeboede Egn, kunde bede og overnatte under dette Træ, har ogsaa givet Anledning til dets Navn. »Maven« var nemlig saa tyk, at Mennesker kunde i Regnvejr ligge aldeles tørre ved Roden; thi den naaede langt ud over det tynde Sted paa Stammen nærmest Roden. En Storm borttog for en Del Aar siden den endnu friske Top, saa Stammen stod ganske nøgen, og tilsidst faldt ogsaa Armene. Forstvæsenet kunde nu ikke længer taale at se paa dette »grimme Træ«, og det fik samme Skæbne som Naae-Ege: det blev et Nummer paa en Skovauktion. Bønderne elskede dog deres Ma-Krokone saa højt, at de, som der siges, paa Auktionen tilbød at betale hendes Brændeværdi, naar hun blot maatte faa Lov at blive staaende. Men der hjalp ingen »kjære Moder«; Ma-Krokone kom under Hammeren og derefter under Øxen. Men Forstvæsenet blev endda ikke fri for hende, thi i 1850 laa hendes »Mave« der omhugget ved Siden af det Sted, hvor Aarhundreder havde set den voxe frem. Denne Kæmpelævning har man hverken formaaet at save eller hugge i Stykker, og man var saaledes nødt til at lade den blive paa Stedet. Ifølge Skovfogedens Opgivende er den 9 Alen i Omfang ved den midterste Del. Den kunde endnu have staaet i mange Aar, thi den er kun mod Rodenden ubetydelig hul, for Resten er det frisk Træ.

Det siges, at man engang ved Ma-Krokone (ligesom i Dybdal) fandt en Sten »med Læsning paa«, som ikke kunde udtydes. Stenen var bred og flad, men har siden aldrig kunnet findes.

Egen ved Lillesø (ved hvilken som forhen anført et Gjenfærd skal være nedmanet, og en sort Hund siden være set) er et mægtigt gammelt Træ. Den staar paa Vejen fra Silkeborg til Aarhus, til venstre, lige ved Grøften og falder straks i Øjnene.

Derved var fordum Leddet til »store Kobbel«, af hvis Hegn og Grøft endnu findes synlige Spor. Tiendeyderne til Silkeborg vare kun forpligtede til at føre Tienden een Miil fra deres Hjem; og da Bønderne derfor i Ritmester H.'s Tid lode Vejen opmaale, befandt det, at der fra Linaa netop var een Miil til denne Eg, saa at de egentlig ikke vare pligtige til at bringe Tienden videre. Nogle benyttede sig ogsaa heraf og læssede deres Tiendekorn af her, og en af dem sagde ved den Lejlighed til Egen: »Vil du ha'e den, saa kan du ta'e den«.

XXXII. MØRKSØ

Staar man paa Aasen, vendt mod Sejshede, har man nedenfor sig Færgestedet Svejbæk, der adskiller Silkeborg og Rye Skove; endvidere seer man Ulvenæs og en skaldet Bakke, kaldet Mørkhøj, og ved denne Mørksø, næsten dækket af Træer, men dog netop synlig fra Aasen. Dens Navn svarer til den sært mørke og alvorlige Tone, Landskabet ved den har. En fremmed Rejsende havde været ved den og var saa greben af denne dens mørke Tone, at han, da han lang Tid efter vilde aflive sig, ikke vidste noget Sted til at udføre dette, som bedre passede til hans Stemning. Han rejste derfor fra fremmede Lande til Silkeborg og druknede sig i Mørksø.

Just Mathias Thiele 1817:

... »Med min Randsel paa Ryggen begav jeg mig nu i Ferien fra Sorø over Pedersborg, Bromme og Tersløse, forbi Vedbygaard til Egnen om Nørager den 31te s. M., altid underveis beskjæftiget med at høre og at nedskrive, hvad Bønderne vilde fortælle mig. Det var imidlertid ikke saa meget let at faa disse Historier pillede ud af gamle Mænd og Kvinder. Saasnart jeg begyndte at udspørge dem, bleve de mistænkelige og troede, at jeg vilde udspionere deres Tro, og af denne Grund lærte jeg snart aldrig at tage ind til Præsterne. Jeg slog mig helst til Ro, især i daarligt Veir, hos de fattigste Bønder, gjorde Børnene Foræringer af Billeder eller af smaa Bøger, jeg havde med, og naar jeg var bleven lidt hjemme, lagde jeg mit Reisekort frem paa Bordet og tog deraf Anledning til at tale om andre, nærliggende Byer. Det forundrede da de Omstaaende, at jeg paa dette Papir kunde see, hvilke Byer og Veie der laa nærmest omkring, og naar saa Talen var kommen lidt i Gang, begyndte jeg med at fortælle, hvad man her eller der havde fortalt om denne eller hin Kirke, denne eller hin gamle Dysse o. s. v., og nu varede det ikke længe, førend jeg mødte Berigtigelser, eller andre Historier, dog altid med den Bemærkning, at saadant troede man i gamle Dage, men nu troede man ikke paa Sligt. Saaledes gik alt godt, indtil jeg tog min Blyant, for at skrive, hvad de havde fortalt - saa var det som oftest forbi med deres Fortællinger... »

I hans: Af mit Livs Aarbøger I, 1917, S. 87.

NOTER OG HENVISNINGER

Ved Udgivelsen af A. L. Drewsens Dagbog og de af ham indsamlede Folkesagn er Forfatterens Stavemaade og Tegnsætning som Hovedregel bibeholdt. Aabenbare Fejlskrivninger er blevet rettet.

*

Det bør under Gennemlæsningen stadig erindres, at Dagbogen er ført af Drewsen i egen Interesse og neppe med Tanke paa senere Offentliggørelse. Nedskrivningen er sikkert til Tider sket i Hast, og Fremstillingen forekommer derfor nogle faa Steder uklar eller delvis urigtig.

*

Omtale af Personer og Forhold, som enten maa anses for almenkendt, eller som er uden særlig Interesse for Læserne, er undladt.

*

S. 7. *Kammerherreinde A. Stampe Feddersen* Baronesse Astrid Stampe (1852—1930). Kvindepolitiker. Datter af Lensbaron Henrik Stampe og A. L. Drewsens Datter Jonna Drewsen. Gift 1881 med Stiftamtmand G. H. V. Feddersen.

S. 7. *Birkedommer V. Drechsels Bog om Silkeborg* V. Drechsel: Silkeborg 1840—1880, Kjøbenhavn 1880.

S. 8. *Johan Christian Drewsen* Papirfabrikant, Kammerraad Johan Christian Drewsen (1777—1851). Ejer af Strandmøllen fra 1810. Politiker.

S. 8. *Rigmor Stampe* Baronesse Rigmor Stampe (1850—1923). Forfatterinde. Filantrop. Søster til fornævnte A. Stampe Feddersen. Gift 1879 med Komponisten Victor Bendix. Ægteskabet opløst 1906.

S. 9. *Jonas Collin* Finanseembedsmanden Jonas Collin (1776—1861). Direktør for det kgl. Theater. Gehejmekonferensraad. H. C. Andersens faderlige Ven og Beskytter. Hans Datter Ingeborg Nicoline Collin (1804—1877) blev 1826 gift med Adolf Ludvig Drewsen.

S. 9. *Johan Lange* Botanikeren Johan Lange (1818—1898). Professor. Direktør for Botanisk Have 1856—76. Hans Hovedværk er den i 1851 udkomne »Haandbog i den danske Flora«, 4. Udg. 1886—88.

S. 9. *Justitsraad Mangor* Peter Carl Vilhelm Eduard Mangor (1799—1883). Justitssekretær i Københavns Kriminal- og Politiret, hvis Justitiarius A. L. Drewsen var. Justitsraad, senere Etatsraad.

S. 11. *Just Mathias Thiele* Forfatteren Just Mathias Thiele (1795—1874). Hans Navn er især knyttet til hans Samlinger af Folkesagn og til hans Arbejder om Thorvaldsen. I Aarene 1818—23 udkom i 4 Bind hans »Danske Folkesagn«, forøget Udgave 1843.

Adolf Ludvig Drewsens Søster, Julie Augusta Drewsen (1799—1847) blev 1818 gift med Nationalbankdirektør Nicolaj Aagesen (1783—1861). En Datter i dette Ægteskab, Hanne Aagesen (1819—1892) blev 1838 Just Mathias Thieles anden Hustru, med hvem han levede i et lykkeligt Ægteskab, i hvilket der fødtes flere Børn.

Paa Grund af denne Familieforbindelse kan det anses for givet, at Thiele og Drewsen lejlighedsvis har drøftet Æmnet Folkesagn og disses Indsamling, og man kan med Sikkerhed gaa ud fra, at der derved er vakt eller styrket en Interesse paa dette Felt hos Drewsen, der sandsynligvis forud for Sommerrejsen i 1850 er blevet direkte tilskyndet af Thiele til at foretage Indsamling af Folkesagn i den efter Datidens Opfattelse fjerne og vanskeligt tilgængelige Egn af Landet, hvortil Thiele maaske ikke har haft nogen Udsigt til at komme.

S. 11. *Svend Grundtvig* Folkemindeforskeren Svend Grundtvig (1824—1883). Søn af N. F. S. Grundtvig.

S. 11. *Evald Tang Kristensen* Folkemindesamleren og Forfatteren Evald Tang Kristensen (1843—1929).

S. 13. *Gerd Casse*, har omtalt ham saaledes i et Brev af 15. Juni 1943 til Udgiveren.

S. 16. *fulgt af Godsinspecteuren, Justitsraad Bindsbøll* Bindsbøll'erne, Fader og Søn, har begge spillet en betydelig Rolle, naar Talen er om Silkeborg Bys Tilblivelse og første Tid, Nybygger-tiden. — *Jacob Hornemann Bindsbøll* (1789—1852). Født i Bringstrup. Forældre Sognepræst Jens B. og Karen Johanne Hornemann. Student 1811 fra Roskilde Katedralskole. Cand. jur. 1816. Forvalter ved Stamhuset Fusingø, senere ved Frederiksgave og Flentofte Godser i Fyen, Landvæsenskommissær i Assens og Hindsgavl Amter.

I 1830 Inspektør over en Del af de for Statsgældskassens Regning overtagne Gaarde og Godser i Jylland og 1834 tillige Tilsynsførende for de øvrige. I 1850 entlediget fra Stillingen som Inspektør over Bjørnsholm og Silkeborg Godser. Amtsforvalter for Skanderborg Amtsstue-Distrikt 1845—1852. Død i Skanderborg. Kammerraad i 1827. Justitsraad 1832. R. af Dbg. 1851. Gift med Sophie Amalie Friis (1793—1871). *Johan Henrik Bindsbøll* (1819—1866). Født i Aalum Sogn, Randers Amt. Søn af foranstaaende. Exam. jur. 1840. Konst. Postekspeditør i Silkeborg 1848, endelig udnævnt 1853. Tillige Telegrafbestyrer. Med Stillingen som Postekspeditør (Postmester) var Stillingen som Godsforvalter og Skovkasserer ved Silkeborg Skov- og Godsdomæne forenet siden 1848. Politiinspektør (Politimester) i Silkeborg 1850—1854. Formand for Silkeborg Kommunepræsentation (Borgmester) 1855—1856. Kammerraad 1861. Gift med Cecilie Claudine Rützou (1823—1895), født i Viby ved Odense. — Nekrolog i »Silkeborg Avis« for 16. Juli 1866.

S. 17. *til mine Brodersønners Fabrikker, Chr. Drewsen* (1799—1896). Papirfabrikant paa Strandmøllen, Medejer af Silkeborg Papirfabrik til 1865. Broder til Michael Drewsen. D. var bekendt som en udmærket Naturforsker og Samler (Entomolog). Han blev 1822 gift med Ernestine Jacobsen (1804—1897), Datter af Forvalter C. D. Jacobsen paa Christiansholm. — *Michael Drewsen* (1804—1874). Papirfabrikant paa Silkeborg. Var 1848 Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling og flere Gange senere Rigsdagsmand. 1830 gift med Johanne Amalie Kümmel (1808—1863), Datter af Vognmand Kümmel i København. Se »Illustreret Tidende« for 8. Marts 1874 og O. Bisgaard: *Fra Silkeborgs Nybyggertid, Silkeborg* 1935, Side 32—50.

S. 18. *Aron David Proprietær Aron David* (1795—1868). Ejer af Rungstedlund. Gift med Henriette Drewsen (1802—1838).

S. 19. *min Søn Valdemar Valdemar Drewsen* (1828—1892). Søn af Adolf Ludvig Drewsen. Fabrikmester paa Silkeborg Papirfabrik 1849. Bestyrer af Bentse Brug, Papirfabrik ved Christiania, 1858.

S. 20 *Klosterhaven* Silkeborg var ikke Kloster, men en Periode i Middelalderen Residens for Aarhus-Bisperne, jfr. Edv. Egeberg: *Silkeborg Slot I—III, København* 1923—24, og udførlige Artikler i »Silkeborg Avis« for 18. og 20. Septbr. 1933 om Silkeborg Slot.

S. 22. *Papirhandler Wanscher* Papirhandler, senere Grosserer Wilhelm Wanscher (1802—1882). Der var Familieforbindelse mellem Slægterne Collin og Wanscher.

S. 23. *Kongsdybet* Sagnet er digterisk bearbejdet af Caroline Petersen i »Flugten fra Dynæs«, Silkeborg 1890, jfr. iøvrigt Jens Clausen: Dynæs, Silkeborg 1933.

S. 24. *taliter qualiter* betyder: saa som saa, nogenledes.

S. 24. *man seer der Skildter og udstilte Varer* en fyldig, illustreret Fremstilling af Silkeborg Bys hastige Udvikling findes i »Silkeborg Avis«' 50 Aars Jubilæumsnummer af 6. Maj 1907, som bl. a. indeholder et Billedgalleri af 24 af de mere betydende »Nybyggere«. Om Silkeborgs ældste Byplan, se »Silkeborg Avis« for 31. December 1935. Angaaende Sejladsens Udvikling paa Strækningen Silkeborg til Rye Mølle, se Aktieselskabet »Hjejlen«s 75 Aars Jubilæumsskrift, Silkeborg 1936. Iøvrigt henvises til V. Drechsel: Silkeborg 1840—1880, Kjøbenhavn 1880, og O. Bisgaards Bøger: Af Silkeborg Hovedgaard's Historie 1794—1846, Fra Silkeborgs Nybygger-tid og Af Silkeborg Handelsplads' Historie 1860—1900, Silkeborg, henholdsvis 1937, 1935 og 1942.

S. 25. *Skovrider Nyholm* Joakim Godske Nyholm (1799—1876). Skovrider ved Silkeborg Distrikt 1841—47; Skovrider paa Jægerspris 1847—59; senere ved Kronborg Distrikt.

S. 25. *Fru Malles Bænk* nu benævnet »Fruens Bænk«.

S. 26. *Philipsen* Jacob Adolph Philipsen (1808—1848). Amanuensis ved Det kgl. Bibliotek 1843. Under Krigen Feltkasserer ved Nørrejylland's Armékorps' Intendantur. Holbergsamler og -bibliograf.

S. 29. *Kammerherre Overførster Krogh* Frederik Ferdinand Krogh (1780—1844). Født paa Gram i Slesvig. Efter sin Faders Afgang Jægermester for det slesvigske Distrikt 1821—34. 1825—34 Inspektionshavende ved Statsskovene. 1829 Tilsyn med Hedeplantagerne, ligesom han en Aarrække bestyrede Silkeborg Distrikt. Fra 1835 Overforstmester for Kongeriget og Hertugdømmerne. Kammerherre. Hofjægermester. Gehejmekonferensraad. Storkors af Dannebrog. Død paa Wedellsborg. Krogh var Broder til den danske øverstkommanderende i 1850, Sejrherrn ved Isted, General Gerhard Christoph Krogh.

S. 29. *Kynast* en Granitkegle i den prøjsiske Provins Schlesien, 11 km syd for Hirschberg, med betydelige Ruiner af det gennem

Sagn og Sange bekendte Slot, der 1675 ødelagdes af Lynild. Behandlet digterisk af Th. Kørner.

S. 30. *en udmærket Plads til at lægge et Lyststed* det nuværende Sommerforlystelsessted »Lunden« blev anlagt paa dette Sted, hvis Gadebetegnelse nu er Vestergade Nr. 74.

S. 30. *forunderligt rødt Mos* formentlig Rødlig Tørvemos (*Sphagnum rubellum* Wils.).

S. 30. *yndig korsdannet rød Blomst*, formentlig Tranebær (*Oxycoccus quadripetalus* Gil.).

S. 31. *Hr. Cand. Høedt* Frederik Ludvig Høedt (1820—1885). Student 1836. Kgl. Skuespiller 1852.

S. 31. *søgt at gjøre den farbar* der er Tale om den nuværende meget yndede Gangsti, »Aastien«, til Naaege, som i 1872 paa Foranledning af Fabrikejer Strøyberg, Silkeborg Papirfabrik, blev udvidet og forbedret af Forstvæsnet. »Aastien« løber langs Gudenaas østre og nordøstre skovklædte Bred.

S. 31. *Fru Wiehe* Emilie Thorsen, død 1891. Gift 1844 med kgl. Skuespiller Michael Wiehe (1820—1864).

S. 31. *kunde rive disse Træer med sig* »Elletrunterne«, der ogsaa forefindes i Nutiden tæt ved Naaege. Se Billedet S. 107.

S. 32. *en lille Plante af tropisk Udseende* sandsynligvis Rund Soldug (*Drosera rotundifolia* L.), som den Dag i Dag vokser ved Lillesø.

S. 33. *vildeste Hede, jeg endnu er kommet igjennem* Vesterlunds Salgsarealer ved Thorsøs Nordside med Sommerhusbebyggelsen findes nu paa denne Hedestrækning. Hævet højt over denne findes i Nutiden den lille Sommerrestaurant »Højborg« (Scharlings Bænk) og længere mod Vest Gjessø Vandmølle (Savværk) ligeledes med Sommerrestaurant. Skovfoged Rex's Sted i Vesterskoven er Skovfogedstedet »Kongshuset«.

S. 34. *Ideen til Fabrik anlæget paa Silkeborg* se udførlig Artikel i »Silkeborg Avis« for 28. Maj 1930 og Otto Bisgaard: Fra Silkeborgs Nybyggertid, Silkeborg 1935, S. 32—50, om Michael Drewsen.

S. 34. *Fru Beutner* Nanna Drewsen (1807—1881). Gift med Kaptein, Oliemøller, fhv. Landstingsmand Simon Nicolai Beutner (1794—1880).

S. 34. *Fru Pingel* Ophelia Drewsen (1801—1895). Gift med Geologen Dr. phil. Christian Pingel (1793—1852).

S. 34. *Fru David* Henriette Drewsen (1802—1838). Gift med Proprietær Aron David til Rungstedlund (1795—1868).

S. 35. *Etatsraad Suhr* Johannes Theodor Suhr (1792—1858). Grosserer. Etatsraad. Indehaver af Firmaet I. P. Suhr & Søn, København.

S. 39. *lavet mig et Afrids af Haven* gengivet i V. Drechsel: Silkeborg 1840—1880, Kjøbenhavn 1880, S. 28.

S. 39. *Kalkoviig* rette Benævnelse: Kalgaardsvig. Vig i Silkeborg Langsø afgrænset mod Nord af Asnæs Odde.

S. 40. *Asnæs Odde* Osnæs Odde eller maaske rettest Horsnæs Odde, antagelig i Betydning Hestenæs. Nutildags er Benævnelsen blot Odden. Denne er skovklædt med et Par mindre Engdrag og skyder sig fra Syd i nordøstlig Retning ud i Silkeborg Langsø lige overfor Silkeborg By.

S. 40. *den hvide Vandlilie* Nøkkerose (*Nymphaea alba* L.).

S. 40. *den gule* Gul Aakande (*Nuphar luteum* L.).

S. 41. *Dunkin* Firmaet B. Donkin & Co., Ingeniører og Jernstøbere, London.

S. 41. *men uden at man har taget Notits deraf* den 12. Juni 1853 udbrod i København den store Koleraepidemi som Følge af Byens slette Drikkevand. I Tiden til 1. Oktbr. s. A. krævede Epidemien 4737 Dødsfre.

S. 42. *det af Michael byggede Gjestgiversted* det tidligere, nu nedrevne Hotel »Silkeborg« i Østergade, hvor nu Chr. VIII's Vej er forlænget mod Nord. Gæstgiveriet blev drevet af Michael Drewsens tidligere Kusk Schou, Fader til den senere Hotelejer Chr. Schou, som i mange Aar drev Hotel »Silkeborg«. Se S. 51.

S. 42. *Revløbær* Rævling (*Empetrum nigrum* L.).

S. 42. *Faurbæksbro* rette Benævnelse: Forbæksbro, Bro paa Silkeborg-Horsens-Chausseen over det Bækløb, der forbinder Almind-sø med Vejlsø, se Billedet S. 45.

S. 42. *en Ørn* om Storfugle i Silkeborgskovene i forrige Aarhundrede, se Artikel i »Silkeborg Avis« for 7. Januar 1931.

S. 43. *nærmere Undersøgelse i denne Anledning* Silkeborg Vandkuranstalt, senere benævnet Silkeborg Bad, blev i 1883 anlagt ved Arnakke- eller Amaliekilderne i Silkeborg Vesterskov ved Ørnsø og ikke ved Almindsø. Se Silkeborg Bads Jubilæumsskrift 1933.

S. 43. *lige for Tørvemosen* nemlig Vejlbomose ved Silkeborg-Horsens-Chausseen. I denne drev Michael Drewsen en efter Dattidens Forhold betydelig Tørveindustri.

S. 44. *Phaeton* en elegant, let, firhjulet Vogn, med et højere Forsæde for den, der styrer Vognen, og et lavere Sæde bag i for den medfølgende Tjener.

S. 44. *hvor paa de yndigst beliggende Lyststeder kunde anlægges* de nuværende Aahaver i Silkeborg paa Gudenaas (Remstrup Aas) vestre og søndre Bred ligger paa det betegnede Sted.

S. 45. *Mandsbænk* Betegnelsen tvivlsom. I Originalteksten staar muligvis Mosbænk.

S. 46. *hvid Mos* formentlig Rensdyrlav (*Cladonia rangiferina* L.).

S. 47. *Noilykke* rette Benævnelse: Nylykke. Bebyggelse paa Haarup Mark, Linaa Sogn, umiddelbart nord for Sindbjerg og Stoubjerg.

S. 48. *Ritmester Hoff* Ritmester Hans Nicolaj v. Hoff (1722—1806). Købte 1767 af Staten Silkeborg Hovedgaard og opførte kort Tid derefter den nuværende Hovedgaardsbygning og Ladegaardsbygningerne, hvilke sidste blev genopførte efter en Brand i 1777, men nu er forsvundne paanær en ubetydelig Rest, som er indrettet til Beboelse. Fader til efternævnte.

S. 48. *Landsdommer Hoff* Landsdommer Henrik Muhle v. Hoff (1763—1817). Herredsfoged i Thyrsting-Vrads Herreder 1789—1796. Vice-Landsdommer i Nørrejylland 1790—1801. Ejer af Silkeborg Hovedgaard 1794—1804 og af flere større og mindre Herregaarde i Nørrejylland og Holsten. Blev ruineret i 1809 som Følge af den høje Kurs paa slesvig-holstensk Mønt. Begavet og kundskabsrig Mand. Forskellig literær Virksomhed. Udgav i 1810 »Kort Fremstilling af min Virkekreds i Dannemark«, tildels en Selvbiografi, tildels et Forsvarsskrift. Heri et Kapitel om Silkeborg Hovedgaard. Se iøvrigt Otto Bisgaard: Af Silkeborg Hovedgaards Historie 1794—1846, S. 7—20.

S. 48. »Krigs-Kommissair« Ingerslev Overkrigskommissær Hans Peter Ingerslev (1762—1830) til Rugaard og Silkeborg. Exam. jur. 1789. Prokurator 1791. Overkrigskommissær 1797. R. af Dbg. 1810, ifølge en Familietradition for sit Arbejde for at gøre Gudenaen sejlbar. Drev omfattende Udstykning og Spekulationshandel med større jyske Landejendomme. Ejer af Silkeborg Hovedgaard fra 1804—14 og 1817—23, hvilket Aar den paa Tvangsauktion for Skatter og andre Restancer overgik til Statens Eje.

S. 48. *Procurator Hald* Damianus Christian Hald (1786—1855). Død paa sin Ejendom Lavenhovgaard i Linaa Sogn. Exam. jur. 1807. Prokurator for Underretterne i Aarhus og Viborg Stifter samt for Landsoverretten i Viborg, »saafremt han tager Bopæl i Viborg«. Skænkede et Orgel til Kirken i Linaa, og ved Testamente af 6. Novbr. 1858 oprettede hans Enke et Legat til Fordel for trængende i Laven By.

S. 49. *Hornemann* Frederik Emil Hornemann (1805—1857). Exam. jur. 1825. Politiinspektør paa Silkeborg 1847—1850. Fra 1848 tillige Postekspeditør, Godsforvalter og Skovkasserer. I. H. Bindsebølls Forgænger i samtlige Embeder.

S. 50. *det Sted, hvor Færgen landsætter* Færgeforbindelsen mellem Silkeborg Handelsplads og Balle Sogn, Hids Herred, hvor nu Silkeborgs nordlige Forstad, Alderslyst, ligger. I 1854 lettedes Forbindelsen med det nordlige Opland ved den dette Aar opførte Dæmning og Bro over Silkeborg Langsø, hvorefter Færgefarten ophørte.

S. 58. *Ove Bille* der er her utvivlsomt Tale om den sidste katolske Aarhus-Bisp, der havde Raadighed over Silkeborg, den berømte Ove Bille. Biskop i Aarhus 1520. Død 1555 paa Skovkloster. Jfr. Edv. Egeberg: Silkeborg Slot, København 1923, 1. Del. S. 62—72.

S. 59. *Kapt. Beutner* Se Note til S. 34.

S. 59. *Oberst v. d. Tann* Ludvig v. d. Tann (1815—1881). Tysk General. Friskarefører 1848. Deltog i Krigene 1866 og 1870.

S. 60. *hendes Datter Johanne*. Johanne Drewsen (1831—1892). Datter af Michael Drewsen. Gift 1855 med den senere Generalmajor Cornelius Krieger.

S. 60. *Büchenburgere* formentlig af Bückeberg, Hoved- og Residensstad i det tyske Fyrstendømme Schaumburg-Lippe.

S. 60. *hans Søn Christian Johan Christian Drewsen (1834—1900).* Søn af Michael Drewsen, gift med Olivia Fürst.

S. 60. *Dr. Ryge i Tem I. C. V. Q. Ryge (1813—1891).* Læge i Them ved Silkeborg 1842—1855. Søn af kgl. Skuespiller, Dr. med. I. C. Ryge. Se Otto Bisgaard: Af Silkeborg Handelsplads' Historie 1860—1900, Silkeborg 1942, S. 210—212.

S. 62. *Mathilde Cathrine Hoff* Mathilde Catrine Erasmie Hoff, født Ammitzbøll (1774—1792). Gift 1791 med Landsdommer H. M. v. Hoff.

S. 63. *Det var egentlig Frd. 5. Januar 1813* Urigtigt, se Note til S. 48.

S. 63. *Stadshauptmand Aastrup* formentlig Købmand Frederik Bendix Aastrup, der nævnes i Randers 1807. Han har maaske været Stadshauptmand i Borgervæbningen, jfr. »Randers i Fortid og Nutid«, 1924, S. 174.

S. 63. *Landinspektør (og Procurator?) Sørensen* Landinspektør, Sandflugts- og Tiendekommissær Søren Sørensen, Ejer af Lavenhovgaard, død 1827 i Linaa, 65 Aar gl. Var ikke Procurator.

S. 64. *St. Blichers »Nordlys«* der sigtes antagelig til en Artikel i »Nordlyset«, XI Bind, 1829, S. 285, med Titel »De tre Klokker«. (En Fortælling fra Hids Herred).

S. 64. *paa den anden Side af Aaen liggende Sandbanke* der sigtes herved utvivlsomt til den saakaldte Færgbakke umiddelbart ved Langsøens nordlige Bred. Omtrent ud for denne Bakke udgik Færgeforbindelsen til Silkeborg, se iøvrigt Noten til S. 50.

S. 64. *Snorrensvold* Snekholt eller Snekkesholt, jfr. S. 70.

S. 66. *Bygningsinsp. Gottlieb Bindesbøll* Arkitekt Michael Gottlieb Birckner Bindesbøll (1800—1856), Thorvaldsens Museums Bygmester. Han var Farbroder til Godsinspektør Johan Henrik Bindesbøll paa Silkeborg.

S. 67. *den anden længere vesterpaa er videre og uhindret* formentlig det meget smukke Udsigtspunkt, som i ældre Dage kaldtes Olymp, nu Frederik den Syvendes Høj.

S. 67. *den mægtige Bjergrug, som skovbegrøet løber langt op i Landet mod Vest* Rustrup, Gjessø og Løgager Skove Syd og Vest for Thorsø, jfr. S. 133.

S. 67. *Dr. Ostwald* formentlig Chr. Fr. Adolph Ostwaldt, død 1873, 64 Aar gammel. Dr. juris. Justitsraad. Christian den Ottende kaldte ham til København for at foretage Undersøgelser i Arkiverne om den danske Arvefølge. 1852—62 var han Bureauchef i det holsten-lauenborgske Ministerium.

S. 68. *har jeg ikke erfaret* om Silkeborg Statsskovdistrikt, se Artikel i »Silkeborg Avis« for 27. Juli 1923 i Anledning af Distriktets 100 Aars Jubilæum.

S. 72. *Overførster Jessen* Nic. Jacob Jessen (1797—1866) var 1830 Overførster ved nogle kgl. Godsers Skove i Jylland; 1845 benævnet Overførster for Kongerigets 4. Overførsterdistrikt (Nørrejylland).

S. 73. *Toget til Nørre Snede* Nørre Snede bekendt ved Ritmester N. Brocks Overfald den 9. Juni 1849 paa en kurhessisk Eskadron. Ritmesteren var af Herredsfuldmægtig Mazanti blevet underrettet om, at Eskadronen vilde tage Kvarter dér.

S. 73. *Cancelliraad Hundrup* Niels Hunderup (1797—1853). Sorenskriver paa Færøerne 1832. Herredsfoged og Skriver i Hammerum Herred 1841 og i Thyrsting-Vrads Herreder 1845. Cancelliraad 1842.

S. 74. *Svoger Lind* Kontorchef i Krigsministeriet, Justitsraad W. Lind (1807—1891). Gift med Louise Collin (1813—1898), Datter af Gehejmekonferensraad Jonas Collin.

S. 74. *Ritmester Brock* Nicolai Stabel Brock (1803—1885). Ritmester 1840. Oberstløjtnant 1860. Se om Toget til Nørre Snede.

S. 75. *Lieutenant Jagd* Chr. Jagd (1821—1895). Udmærkede sig i Krigen 1848—50 som Fører for et Frikorps. Senere Folketingsmand (Højre).

S. 76. *dette Stik antages for giftigt* der er utvivlsomt Tale om den særegne Art giftige Kvægmyg (Simulier), som ogsaa i Nutiden jævnlige ved Foraarstid kræver Ofre blandt Kvæg, som er sat paa Græs i Gudenaadalen. Se Artikel »Om Kvægmyg« af mag. scient. C. Overgaard i »Jyllandsposten« for 4. Juni 1944.

S. 76. *Skovrideren Kammerjunker Svanenskjold* Niels Emil Edouard Svanenskjold (1806—1864). Var 1846—51 Skovrider ved Silkeborg Statsskovdistrikt, senere i 6. kronborgske Distrikt (Maa-

rum). »Marienlund«, opført af Landsdommer H. M. v. Hoff, er nu Kuranstalten »Gl. Skovridergaard«.

S. 77. *den yndige Lyng erica tetralix* Klokkelyng (*Erica tetralix* L.).

S. 78. *en vild Brink over Thorsø* formentlig det nuværende »Højborg« (Scharlings Bænk), se Note til S. 33.

S. 79. *reed jeg paa Michaels Beskeler* Beskeler = Avlshingst, Hingst, som bruges til Bedækning.

S. 79. *Andsø* formentlig Ørnsø.

S. 79. *den smukke med store Bøge bevorede Høi* antagelig »Mariehøj«, som i 1850 maa have været træbevokset. Nu bebygget Kvarter ved Vestre Allé.

S. 80. *calla palustris* Kær-Mysse (*Calla palustris* L.).

S. 80. *Skuespiller Hultman* Fritz Wilhelm Hultmann (1820—1894). Kgl. Skuespiller 1847.

S. 80. *Løvendahl* formentlig Løvenholt, Hovedgaard i Salten By, Them Sogn, Vrads Herred, Skanderborg Amt.

S. 81. *ramskopf og hjertehalset, Ramskop*: Hovedform hos en Hest, karakteristisk ved, at Pande og Næseryg er tydeligt hvælvet (konveks): krumnæset. *Hjortehals* (ikke hjertehalset): Halsform hos Hesten, hvor Halsens nederste Kontur er stærkt fremhævet, medens den øverste er hul: Kamelhals, omvendt Hals.

S. 85. *Vordegaarde* rette Benævnelse: Voldbygaarde.

S. 85. *Tossebakkerne* rette Benævnelse: Thorsøbakkerne.

S. 86. *Myremalmen* Om Udvingingen af Myremalm i Jylland, se Niels Nielsen: Studier over Jernproduktionen i Jylland, København 1924, Rasmus Mortensen: Jysk Jærn, Vejle Amts historiske Samfund 1940 og Otto Bisgaard: Af Silkeborg Hovedgaards Historie 1794—1846, Silkeborg 1937, S. 82—89.

S. 90. *men herom erfarede jeg intet nærmere* St. St. Blichers Novelle »Røverstuen«.

S. 90. *St. Blicher har benyttet til en Novelle* Novellen »Præsten i Thorning«.

S. 91. *Harebolund* Benævnelsen er i Nutiden Hørbylunde. Paa Hørbylunde Bakke, 10 km vest for Silkeborg paa Silkeborg-Herning Chausseen (Hovedvej 15), blev 1944 Pastor Kaj Munk myrdet.

S. 92. ogsaa paa Silkeborg, hvor man exercerede paa Bymarken om Silkeborgs »Beredskab« ved Krigsudbruddet 1848, se Artikel i »Silkeborg Avis« for 26. Marts 1940.

S. 92. *Amtmand Breton* Lucas Peter Bretton (1797—1880). Baron. Stiftamtmand over Viborg Stift 1843—1866.

S. 92. *Politiadjutant Leerbech* John Erik Leerbek (1805—1860), Politiadjutant i København 1841. Inspektør ved Gendarmeriet i Hertugdømmet Slesvig 1851.

S. 92. *Birkedommer Kampmann* Hack Kampmann (1813—1878). Birkedommer i Frijsenborg-Faurskov Birk 1839. Herredsfoged i Rougsø m. fl. Herreder 1852. Etatsraad 1869.

S. 92. *Mesanthi* Ferdinand Anthon Mazanti. Exam. jur. 1846. senere Inspektør ved Horsens Tugthus. Død 1900.

S. 94. *Maleren Liebert* G. E. Liebert (1820—1908). Blev agreeret af Akademiet i 1850, men har aldrig malet noget Medlemsstykke. I 1851 malede han sit smukke Billede: Silkeborg Vandmølle, som nu ejes af A/S De forenede Papirfabrikker. Se S. 120.

S. 94. *Domainedirecteuren, Bang* P. G. Bang (1797—1861). Jurist. Politiker. Domænedirektør 1849—1851. Justitiarius i Højesteret 1856—1861.

S. 96. *Krigs-Assessor Ditzel* Distriktslæge i Hammel, Kancelliraad Chr. A. Ditzel (1805—1893). Hans Moder, Else Margrethe, født Drewsen, var en Halvsøster til Adolf Ludvig Drewsen.

S. 96. *Overførster Gøtsche* Chr. Carl Gøtsche (1805—1855). Overførster paa Frijsenborg fra 1833 til sin Død (død paa Kraglund).

S. 99. *Kammerjunker Halling* Ritmester Hans Heinrich G. Halling til Frisholt (1772—1839). Var vistnok ikke Kammerjunker.

S. 99. *Major Rothe* formentlig Harald Rothe (1781—1848). 1813 karakt. Major. 1824 karakt. Oberstløjtnant. Siden karakt. Generalmajor og Kommandant paa Kronborg.

S. 99. *Procurator Møller* Christen Nielsen Møller (1786—1856). Exam. jur. 1806. Prokurator for Landsoverretten i Viborg samt Underretterne i Viborg og Aalborg Stifter 1810. Tillige i Aarhus og Ribe Stifter 1837. Kancelliraad 1840.

S. 99. *kjøbte Fredr. 6te Silkeborg* se Noten til S. 48 Ingerslev.

S. 99. *Skovrider Langhoffs Sted* Langhoff var Skovfoged.

S. 101. *Kalbogaard* Kalbygaard, Hovedgaard i Laasby Sogn, Gjern Herred, Skanderborg Amt.

S. 109. *en Bro derfra over til Silkeborg*, se Noterne til S. 50 og S. 64 om Færgforbindelsen og Færgbakken.

S. 111. *Trenvigsø (efter Udtalen)* Tranevig, jfr. S. 114.

S. 113. *Michaels Kudsk Knud* senere Ejer at Øster Kejlstrup og Brænderiejer i Silkeborg Knud Jørgensen (1818—1892), hvis Datter Malvine blev gift med Distriktslæge F. C. Lund, Silkeborg (1847—1929).

S. 113. *Brødrene Vesenberg* omfattende Planer om Sejlbergørelsen af Gudenaå fremkom først ved Begyndelsen af det 19. Aarhundrede paa Initiativ af Landsdommer Hoff og Overkrigskommisær Ingerslev. I Forbindelse med en Vurdering af Silkeborg Hovedgaard i 1821—22 forekommer en Stiftslandinspektør Wesenberg, jfr. Otto Bisgaard: Af Silkeborg Hovedgaards Historie 1794—1846, Silkeborg 1937, S. 138.

S. 113. *Kostbarheden heraf bragte Værket til at standse* jfr. herved C. Carlsen: Beretning om de ved Gudenaå mellem Silkeborg og Tange udførte Reguleringsarbejder, København 1861, samt S. A. Faber og Kr. Thomsen: Forslag til Kanal- og Kraftanlæg ved Gudenaå, København 1910.

S. 114. *Undsø (d. e. Ondsø)* Ulvsø, jfr. S. 111.

S. 115. *Sondahlsbjerg* formentlig samme Lokalitet som Sordalbakken, jfr. S. 133.

S. 117. *Gulvet i Klosterkirken* se Noten til S. 20. Jfr. tillige I. B. Løffler: Ruinerne af Silkeborg Slot, i »Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie« 1885. Udgravningerne foretoges i Aarene 1880—82 af Ejeren, Fabrikejer N. C. Strøyberg, og blev undersøgt og aftegnede af Løffler i Efteraaret 1882.

S. 118. *Himmelbjerget* se Rasmus Bording: Himmelbjerget, Bidrag til dets Historie, Kolding 1929, samt Svend Ove Mortensen: Himmelbjergbogen, Silkeborg 1938.

S. 118. *Snekkesaa, med Snevringen og Færgestedet* den nuværende lille Ø ved Svejlbæk, »Kaninøen« kaldet, var i 1850 en Pynt landfast med Them Sogn. Ved Udgravningen af det nye Aaløb i 1861 blev den helt vandomflydt, jfr. V. Drechsel: Et Indlæg i Sagen

om Gjennemskæringen ved Svejlbæk, Silkeborg 1862. Se i denne Forbindelse Højesteretsdom i U. f. R. 1874 S. 165 ff i Sag: V. Drechsel ctr. Indenrigsministeriet paa Statskassens Vegne.

S. 120. *et mig ganske ukjendt Hylster Stinksvamp (Phallus impudicus L.).*

S. 120. *valgt til sit Receptionsstykke se Noten til S. 94.*

S. 121. *en mig ubekjendt hvid Vandplante sandsynligvis Almindelig Vand-Ranunkel (Batrachium aquatile L.) eller Frøbid (Hydrocharis morsus-ranae L.).*

S. 121. *Foermandsbæk Bro Forbækbro.*

S. 121. *den hvide Varietet af den almindelige blaa Klokke Linden Klokke (Campanula rotundifolia L.). De fleste Arter af Klokkefamilien forekommer undertiden med hvide Blomster.*

S. 121. *Rimstrup Aa Remstrup Aa.*

S. 122. *Garmestertangen* tillige kan nævnes Landsbyen Glarbo i Them Sogn, Vrads Herred.

S. 123. *Mariendal* formentlig Fejlskrivning for Marienlund (Skovridergaarden).

S. 124. *Thomas Bromand fra Resenbro* har afgivet Stof til Edv. Egebergs Roman »Bromanden«, København 1921.

S. 126. *en Ulvejagt* den sidste Ulv i Danmark blev dræbt 1813 i Jylland.

S. 126. *at den heed Norlynet eller lignende* formentlig Tidsskriftet »Nordlyset«.

S. 127. *han købte nok paa »kgl. Auction«* se Noten til S. 48. Ingerslev.

S. 127. *en meget bred flad Steen med »Læsning« paa H. C. Andersen* har benyttet dette Sagn i Romanen »At være eller ikke være«, hvor ogsaa »Ma Krokone« er anvendt.

S. 128. *Regenberg* Morten Christiansen Reenberg (ca. 1729—1796). Kaldet til Sognepræst i Gjødvad-Balle Pastorat 1760.

S. 128. *Gyberg* Christian Gyberg (1722—1796). Kaldet til Sognepræst i Linæa-Dallerup Pastorat 1756.

S. 130. *Echinus'er* Søpindsvin, de kredsrunde, toppede Conulus (Galerites), der findes meget almindeligt i vort Kridt og som indre

Afstøbninger (Flintkerner) er spredt om i Morænelagene. De kaldes ofte »Tordensten«.

S. 130. *tage for mange Halme* Halme = Aarsafgrøder.

S. 130. *Stiftamtmand Thygesens Søn Thyge de Thygeson* (1806—1905). Klitinspektør. Politiker. Ejer af Matstrup 1829—1851. Erin-dres bl. a. fra Afstemningen i Landstinget i 1903 om de dansk-vest-indiske Øer.

S. 131. *Apothekeren Carl Frederik Nielsen* (1807—1865). Apo-teker i Them 1843. Flyttede Apoteket til Silkeborg 1856. Gift første Gang med Fanny Ida Elisabeth Kjerrumgaard (1822—1862) og anden Gang med dennes Søster Franziska Vilhelmine Florentine Kjer-rumgaard (1826—1911).

S. 133. *Bøskov* rette Benævnelse: Bødskov.

BILLEDER

Side 5: Adolf Ludvig Drewsen. Efter Maleri af Wilh. Marstrand fra 1850. Tilhører Skuespillerinde, Fru Lillian Ellis, København.

Side 14: A. L. Drewsens Vaabenskjold som Storkorsridder. Frederiksborg. Hans Devise var: Hvad man planter i Kærlighed, det vokser i Herlighed.

Side 15: Silkeborg Vandmølle. Efter Maleri af A. E. Kieldrup fra 1849. Tilhører Overretssagfører Otto Bisgaard, Silkeborg.

Side 19: Michael Drewsen. Efter Fotografi fra ca. 1860. Tilhører samme.

Side 25: A. L. Drewsen. Efter Fotografi fra ca. 1865. Tilhører samme.

Side 35: Lunden ved Silkeborg op imod Fruens Bænk. Efter Træsnit i »Ude og Hjemme« 1879 Nr. 99. Tegning af I. la Cour.

Side 45: Hulvejen ved Forbæk Bro i Nærheden af Silkeborg. Sindbjerg og Stoubjerg i Mellemgrunden til venstre. Efter Maleri af Dankvart Dreyer fra ca. 1841. Tilhører Skibsmægler Hjalmar Bruhn, København.

Side 55: Fra Virklund gamle Hulvej. Efter Maleri af Godfred Christensen fra 1866. Tilhører Fru Anina Bjørnebo, København.

Side 65: Fra Nordskoven ved Silkeborg. Efter Træsnit i »Ill. Tidende« 1879—80 S. 465. Tegning af Viggo Hansen.

Side 75: Seis Hede med Sindbjerg og Stoubjerg. Efter Maleri af Godfred Christensen fra 1867. Tilhører Departementschef Andreas Møller, København.

Side 85: Udsigt til Himmelbjerget fra Sveibæk. Efter Træsnit fra ca. 1865. Tegning af G. Emil Liebert efter Skitse af F. Sch. van Deurs.

Side 95: Fra Seis Hede. Efter Maleri af Hans Friis fra 1866. Her gengivet efter Træsnit i Sigurd Müller: Nyere dansk Malerkunst 1884.

S. 107: Indenfor Sivene ved Gudenaå (Elletrunterne). Efter Træsnit i »Ill. Tidende« 1879—80 S. 93. Tegning af Viggo Hansen.

S. 119: Egnen ved Silkeborg. Ved Skovriderhuset. Efter Litografi i Billedværket »Danmark«, København 1856. Ifølge den Billedet ledsagende Tekst er Prospektet »udkastet paa den søndre Side ved Veien til Them, ikke langt fra det skjøntbeliggende Skovriderhus«. Derved menes enten »Marienlund« eller »Thorsøgaard«, som er beliggende ved Thorsøs østre Side, og som til 1826 var Bolig for den kgl. Skovrider.

S. 139: A. L. Drewsen. Efter Fotografi fra ca. 1880. Tilhører Overretssagfører Otto Bisgaard, Silkeborg.

S. 144: Vignetten: Pramfart paa Gudenaå. Efter Tegning af Vilh. Pedersen. Fra H. C. Andersens Eventyr »Ib og lille Christine«.

ADOLF LUDVIG DREWSSEN

TIDSTAVLE

- 1803 Født
- 1820 Student fra Borgerdydskolen i København
- 1824 cand. jur.
- 1824 Volontør i det danske Kancellis andet Departement
- 1826 Gift med Ingeborg Nicoline Collin (død 1877)
- 1826 Auditor ved fynske Infanteriregiment
- 1828 Auditor ved Kongens Regiment
- 1829 Auditor ved Livjægerkorpset
- 1830 Auditor, Regnskabsfører og Docent i Retsslære ved Søkadetkorpset (til 1852)
- 1831 Overauditor
- 1832 Assessor i Københavns Politiret
- 1837 Medstifter af Foreningen af 1837 til forsømte Børns Frelse
- 1845 Assessor i Kriminal- og Politiretten i København
- 1846 Justitsraad
- 1847 Justitiarius i Kriminal- og Politiretten i København
- 1850 Ridder af Dannebrog
- 1852 Etatsraad
- 1857 Dannebrogsmænd
- 1860 Præsident i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab (til 1866)
- 1865 Medlem af Direktionen for Tontinen af 1800 (til 1882)
- 1868 Kommandør af 1. Grad af Dannebrog
- 1869 Konferensraad
- 1870 Ekstraordinær Assessor i Højesteret
- 1879 Afsked som Justitiarius
- 1879 Storkors af Dannebrog
- 1885 Død

ADOLF LUDVIG DREWSSEN

LITERATUR

V. Richter: Juridisk og statsvidenskabelig Stat, Kjøbenhavn 1881, Side 75.

Nekrologer i »Berlingske Tidende« og »Nationaltidende« for 2. Februar 1885 og i »Dagbladet« for 3. Februar 1885.

C. F. Bricka: Dansk Biografisk Lexikon, IV Bind, 1890, Side 338—39.

J. C. Drewsen: Strandmøllen, (Memoirer og Breve XXV), 1916.

Rigmor Stampe: H. C. Andersen og hans nærmeste Omgang, Kjøbenhavn 1918, Side 73—93.

H. Hertel: Det kgl. Danske Landhusholdningsselskabs Historie, I, Kjøbenhavn 1920, Side 291—93.

Astrid Stampe Feddersen: Minder, Kjøbenhavn 1929, Side 37—38

Dansk Biografisk Leksikon, VI Bind, 1935, Side 107—08.

Otto Bisgaard: Fra Silkeborgs Nybyggertid, Silkeborg 1935, Side 15—23.

»Silkeborg Avis« for 8. Juni 1936 og fl. flg.

Sten Drewsen: En Kværlant ser tilbage, Kjøbenhavn 1937, Side 7—9.

Beretning fra »Foreningen af 1837 til forsømte Børns Frelse« for Aaret 1936. Foreningens Hundredaar. Kjøbenhavn 1937. Side 4—5.

*

Konferensraad A. L. Drewsens Optegnelser om H. C. Andersen. Meddelt af H. Topsøe-Jensen. I »Personalhistorisk Tidsskrift«, 11. Række, 4. Bind, 2. Hæfte, 1943. Side 138—49. Vedrører Aarene 1860—62.

I »H. C. Andersen. Brevveksling med Edvard og Henriette Collin«, Bind V, Side 289—90, findes en Redegørelse for, hvorledes A. L. Drewsen har fremkaldt Eventyret »Sommergjækken«, jfr. Andersens egen Bemærkning i »Samlede Skrifter«, 2. Udgave, XV, 1880, Side 312.

A. L. Drewsens Optegnelser af Folkesagn og lokalhistoriske og topografiske Meddelelser fra Silkeborg-Egnen er i omordnet og omredigeret Skikkelse benyttet i Svend Grundtvig: Gamle danske Minder, Kjøbenhavn 1854, Side 41—72.

PERSONREGISTER

Udarbejdet af Overbibliotekar P e d e r N i e l s e n.

Hvor Fornavne ikke er angivet, er saavidt muligt Stilling vedføjet.

Stjerne efter et Sidetal angiver, at den paagældendes Portræt findes paa den nævnte Side.

- Aagesen, Julie Augusta, f. Drewsen, 180.*
Aagesen, Nicolaj, 180.
Aastrup, Frederik Bendix, 63, 99, 103, 187.
Andersen, H. C., 10, 12, 13, 146.
Andersen, Lauritz, 128.
Andersen, Søren, 124.
Andsholm, Lærer, 61.
Bagge, Theodor, 16, 29, 39, 77, 78, 94, 101, 109, 117, 118, 120.
Bang, P. G., 94, 95, 117, 190.
Beder, Forvalter, 63.
Bendix, Victor, 179.
Bernstorff, Gyldensten, 37.
Beutner, Nanna, f. Drewsen, 34, 183.
Beutner, Simon Nicolaj, 59, 183.
Bille, Ove, 58, 186.
Bindesbøll, Cecilie Claudine, f. Rützou, 181.
Bindesbøll, Gottlieb, 65.
Bindesbøll, Jacob Hornemann, 24, 31, 34, 180.
Bindesbøll, Jens, 180.
Bindesbøll, Johan Henrik, 16, 34, 44, 49, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 74, 80, 82, 89, 91, 92, 93, 111, 113, 115, 116, 117, 126, 181, 186, 187.
Bindesbøll, Karen Johanne, f. Hornemann, 180.
Bindesbøll, Michael Gottlieb Birkner, 187.
Bisgaard, Otto, 194, 195.
Bjørnebo, Anina, 194.
Blicher, St. St., 64, 90.
Bretton, Lucas Peter, 92, 190.
Brock, Nicolai Stabel, 74, 93, 188.
Bruhn, Hjalmar, 194.
Casse, Gerd, 13, 180.
Christensen, Godfred, 55, 75, 194.
Christian VIII, 29, 188.
Collin, Jonas, 9, 16, 179, 188.
Colstrup, 112, 117.
Conrad, 102.
Danielsen, Thordur, 18, 92.
David, Aron, 18, 19, 28, 181, 184.
David, Henriette, f. Drewsen, 18, 34, 181, 184.
Dehn, Skovfoged, 44, 111.
Deurs, F. Sch. van., 194.
Didriksen, Købmand, 63.
Ditzel, Chr. A., 96, 97, 190.
Ditzel, Else Margrethe, f. Drewsen, 190.
Drechsel, V., 7, 11, 179.
Drewsen, Adolf Ludvig, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 25*, 137, 138, 139*, 140, 141, 179, 180, 190, 194, 195, 196, 197.*
Drewsen, Christian, 7, 18, 35, 58, 73, 103, 112, 181.

- Drewsen*, Christine, f. Lassen, 8, 10.
- Drewsen*, Ernestine, f. Jacobsen, 58, 181.
- Drewsen*, Ingeborg Nicoline, f. Collin, 9, 179.
- Drewsen*, Johan Christian d. æ., 8, 25, 34, 179.
- Drewsen*, Johan Christian d. y., 60, 187.
- Drewsen*, Johanne Amalie, f. Kümmel, 20, 23, 25, 26, 49, 50, 59, 60, 64, 92, 104, 117, 118, 157, 181.
- Drewsen*, Michael, 7, 8, 10, 17, 18, 19*, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 29, 31, 34, 35, 37, 40, 41, 42, 43, 44, 47, 50, 58, 59, 61, 62, 63, 67, 73, 77, 78, 79, 80, 93, 94, 96, 97, 99, 102, 103, 104, 109, 110, 111, 112, 113, 117, 121, 126, 137, 141, 181, 184, 186, 187, 194.
- Drewsen*, Olivia, f. Fürst, 187.
- Drewsen*, Valdemar, 19, 43, 51, 79, 94, 109, 117, 118, 120, 181.
- Drewsen*, Viggo, 10.
- Dreyer*, Dankvart, 45, 194.
- Eigilsen*, Forvalter, 99.
- Ellerup*, Maskinmester, 111, 112.
- Ellis*, Lillian, 194.
- Emilie*, 80.
- Eskild*, Biskop, 87.
- Feddersen*, A. Stampe, 7, 138, 179.
- Feddersen*, G. H. V., 179.
- Finsen*, Huslærer, 60.
- Frederik VI*, 72.
- Friis*, Hans, 95, 195.
- Grundtvig*, Svend, 11, 180.
- Grønbek*, Oluf, 152.
- Gyberg*, Christian, 128, 192.
- Gøtsche*, Chr. Carl, 96, 190.
- Hald*, Damianus Christian, 48, 63, 70, 105, 186.
- Halling*, Hans Heinrich G., 99, 103, 190.
- Hansen*, Søren, 91, 115, 116, 160.
- Hansen*, Viggo, 65, 102, 107, 194, 195.
- Harmsen*, Skovrider, 17.
- Heegaard*, Jacob, 128, 172.
- Hoff*, Hans Nicolaj, 48, 50, 57, 61, 88, 100, 101, 107, 113, 114, 115, 123, 124, 127, 170, 171, 174, 177, 185.
- Hoff*, Henrik Muhle, 48, 49, 52, 53, 62, 63, 78, 100, 128, 148, 185, 187, 189, 191.
- Hoff*, Mathilde Catrine Erasmie, f. Ammitzbøll, 62, 187.
- Hornemann*, Frederik Emil, 49, 186.
- Hultmann*, Fritz Wilhelm, 80, 134, 189.
- Hundrup*, Niels, 73, 91, 92, 188.
- Høedt*, Frederik Ludvig, 31, 80, 183.
- Ingerslev*, Hans Peter, 48, 99, 103, 113, 186.
- Jacobi*, Skræddermester, 24.
- Jacobsen*, C. D., 181.
- Jagd*, Chr., 75, 188.
- Jens Krænsen*, 125.
- Jepsen*, Skovfoged, 60, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 80, 81, 82, 83, 86, 93, 94, 134.
- Jessen*, Nic. Jacob, 72, 117, 188.
- Johansen*, Hans, 64, 104, 105, 106, 117, 121, 122, 125, 167.
- Jørgensen*, Knud, 113, 117, 191.
- Kampmann*, Hack, 92, 93, 190.
- Karen Rasmusdatter*, 102.
- Karen Smeds*, 93, 94, 98, 100.
- Kieldrup*, A. E., 15, 194.
- Krieger*, Kommandørinde, 96.
- Krieger*, Cornelius, 186.
- Krieger*, Johanne, f. Drewsen, 60, 186.
- Kristensen*, Evald Tang, 11, 180.
- Krogh*, Frederik Ferdinand, 29, 182.
- la Cour*, Janus, 35, 194.
- Lange*, Johan, 9, 180.

- Langhoff*, Skovfoged, 57, 99, 101, 132.
Laursen, Lauritz, 97.
Leerbek, John Erik, 92, 190.
Lehmann, Orla, 92.
Liebert, G. E., 94, 120, 190, 195.
Lind, Louise, f. Collin, 188.
Lind, W., 74, 188.
Lund, F. C., 191.
Lund, Malvine, f. Jørgensen, 191.
Mangor, P. C. V. E., 9, 180.
Maren, 100.
Marstrand, Wilhelm, 5, 194.
Mattah, Købmand, 15.
Mazanti, Ferdinand Anthon, 92, 93, 188, 190.
Moltke, Udenrigsminister, 66.
Mortensen, Anders, 99, 113.
Müller, Sigurd, 195.
Møller, Andreas, 194.
Møller, Christen Nielsen, 99, 103, 190.
Møller, Frederik, 61, 80, 82, 84, 85.
Møller, Jens, 74.
Mønsted, Forvalter, 63, 114.
Niels, 104.
Nielsen, Carl Frederik, 131, 193.
Nielsen, Julie, 58.
Nielsen, Lauritz, 100.
Nyholm, Joakim Godske, 25, 182.
Ostwald, Chr. Fr. Adolph, 67, 188.
Pedersen, Vilhelm, 195.
Peer Guldgraver, 51, 53, 57, 63, 64, 94, 100, 107, 172, 174.
Peersen, Jørgen, 98, 111, 126, 128.
Philipsen, Jacob Adolph, 26, 182.
Pingel, Christian, 183.
Pingel, Ophelia, f. Drewsen, 34, 184.
Planche, Fabrikdirektør, 19, 33, 117.
Rasmussen, Hans, 48, 57, 58.
Reenberg, Morten Christiansen, 88, 102, 124, 128, 169, 170, 192.
Rex, Skovfoged, 33, 48, 78, 80, 86, 111, 115, 127, 132, 133.
Rothe, Harald, 99, 103, 190.
Ryge, I. C. V. Q., 60, 85, 111, 130, 131, 187.
Røhr, Papirmager, 60.
Schou, Gæstgiver, 51.
Skræder Thames, 86.
Stabell, fhv. Proprietær, 61, 62, 63, 101, 103, 113, 114, 115, 126.
Stampe, Henrik, 179.
Stampe, Jonna, f. Drewsen, 179.
Stampe, Rigmor, 8, 9, 12, 13, 179.
Store Sidsel, 98.
Strøyberg, N. C., 183, 191.
Suhr, Johannes Theodor, 35, 184.
Svanenskjold, Niels Emil Edouard, 76, 115, 188.
Svend Grathe, 61.
Søren, Præst i Ebstrup, 87.
Sørensen, Søren, 57, 63, 187.
Tann, Ludvig v. d., 59, 76, 186.
Thiele, Hanne, f. Aagesen, 180.
Thiele, Just Mathias, 11, 142, 147, 178, 180.
Thomas Bromand, 124.
Thygesen, Thyge de, 130, 131, 193.
Waadsgaard, Ingeborg (rette Navn: Wodschow), 63.
Wanscher, Wilhelm, 22, 182.
Vedel, Konferensraad, 130.
Wesenberg, 113, 191.
Wiehe, Emilie, f. Thorsen, 80, 103, 183.
Wiehe, Michael, 31, 183.
Wrangel, tysk General, 92.
Würtz, Gaardejer, 113.

INDHOLD

Indledning	Side	7
Mit Ophold paa Silkeborg i 1850 (Dagbogen) —		15
Tillæg	—	135
Indledning til Folkesagnene	—	137
Adolf Ludvig Drewsens Indledning til Folkesagnene	—	141
Folkesagn fra Silkeborg og Omegn	—	145
Noter og Henvisninger	—	179
Billeder	—	194
Adolf Ludvig Drewsen. Tidstavle	—	196
Adolf Ludvig Drewsen. Literatur	—	197
Personregister	—	198

Bogen er trykt i 1000 Eksemplarer.

